

KRAKOWSKA AKADEMIA IM. ANDRZEJA FRYCZA MODRZEWSKIEGO
ANDRZEJ FRYCZ MODRZEWSKI KRAKOW UNIVERSITY

BEZPIECZEŃSTWO

TEORIA I PRAKTYKA

SECURITY

THEORY AND PRACTICE

WSPÓŁCZESNE PROBLEMY
BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO

redakcja
Monika Ostrowska, Jerzy Gut

e-ISSN 2451-0718
ISSN 1899-6264

Kraków 2023
Nr 2 (LI)

KRAKOWSKA AKADEMIA IM. ANDRZEJA FRYCZA MODRZEWSKIEGO
ANDRZEJ FRYCZ MODRZEWSKI KRAKOW UNIVERSITY

BEZPIECZEŃSTWO

TEORIA I PRAKTYKA

SECURITY

THEORY AND PRACTICE

WSPÓŁCZESNE PROBLEMY
BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO

redakcja
Monika Ostrowska, Jerzy Gut

Kraków 2023
Nr 2 (LI)

BEZPIECZEŃSTWO TEORIA I PRAKTYKA

SECURITY THEORY AND PRACTICE

e-ISSN 2451-0718
ISSN 1899-6264

2023
Nr 2 (LI)

Redakcja/Office:

ul. Gustawa Herlinga-Grudzińskiego 1, A, pok. 215
30-705 Kraków
tel. (12) 25 24 665
btip.ka.edu.pl

**Czasopismo punktowane w rankingu Ministerstwa Edukacji i Nauki
oraz indeksowane w następujących bazach / The journal is ranked by the Ministry of Education
and Science and indexed in the following bases:**

Repozytorium eRIKA. Repozytorium Instytucjonalne Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza
Modrzewskiego;

PBN. Polska Bibliografia Naukowa; Index Copernicus; CEJSH. The Central European Journal of Social Sciences;
CEEOL. Central and Eastern European Online Library; BazHum

Rada Wydawnicza Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego / Publisher Council of the Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University:

Klemens Budzowski, Maria Kapiszewska, Zbigniew Maciąg, Jacek M. Majchrowski

Rada Naukowa / Editorial Board:

Isabela de Andrade Gama (Brazylia), Mieczysław Bieniek (Polska), Ján Buzalka (Słowacja),
Anatolij Demianczuk (Ukraina), Taras Finikov (Ukraina), Jochen Franzke (Niemcy),
Marco Gestri (Włochy), Thomas Jäger (Niemcy), Arie M. Kacowicz (Izrael),
Lutz Kleinwächter (Niemcy), Magdolna Lácay (Węgry), Krzysztof Malinowski (Polska),
Sławomir Mazur (Polska), Ben D. Mor (Izrael), Sandhya Sastry (Wielka Brytania),
Yu-Chung Shen (Tajwan), Jan Widacki (Polska), Wiesław Wróblewski (Polska – przewodniczący)

Redaktor naczelny / Editor-in-Chief: Beata Molo

Redaktorzy tematyczni / Subject Editors:

Andrzej Chodyński – nauki o zarządzaniu i jakości

Marcin Lasoń – nauki o polityce i administracji, nauki o bezpieczeństwie

Beata Molo – nauki o polityce i administracji

Monika Ostrowska – nauki o bezpieczeństwie

Redaktor statystyczny / Statistic Editor: Piotr Stefanów

Sekretarz redakcji / Managing Editor: Kamil Jurewicz

Adiustator / Sub-editor: Kamil Jurewicz

Projekt okładki / Cover design: Oleg Aleksejczuk

Skład i redakcja techniczna / Dtp, and technical editing: Oleg Aleksejczuk

Copyright© by Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
Kraków 2023

e-ISSN 2451-0718

ISSN 1899-6264

Wersją pierwotną czasopisma jest wydanie elektroniczne. „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” jest
w pełni otwartym czasopismem (Open Access Journals) wydawanym na licencji CC BY-NC-ND 3.0 PL /
The journal is originally published in the electronic version. *Security. Theory and Practice*
is an open-access journal published under the CC BY-NC-ND 3.0 PL licence

Na zlecenie / Commissioned by:

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
www.ka.edu.pl

Wydawca / Publisher: Oficyna Wydawnicza KAAFM

Spis treści / Contents

Monika Ostrowska, Jerzy Gut: Współczesne problemy bezpieczeństwa międzynarodowego. Wprowadzenie	7
--	---

ARTYKUŁY / ARTICLES

Bogusław Pacek, Piotr Pacek: Russia's devastating impact on critical infrastructure during the hybrid war in Ukraine	11
Bogdan Tworowski: China-Taiwan relations and their implications for international security	29
Janusz Liber: Implications of the China-Taiwan tensions for the international economic security	41
Sławomir Kowalski, Robert Sendek: Kwestia tablic rejestracyjnych jako punkt zapalny w stosunkach między Serbią i Kosowem w latach 2011–2022	53
Zofia Marciniak: Selected sectors of Poland's security concerning the migration of Ukrainian refugees	67
Monika Ostrowska, Renata Stojeczka-Zuber: Terroryzm a przestępczość zorganizowana – ujęcie teoretyczne	79
Jerzy Gut: Countering the phenomenon of radicalization and violent extremism: analysis based on the example of selected Western European countries	97

VARIA

Janusz Wojtycza: U źródeł dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Kształcenie nauczycieli przysposobienia obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej (Akademii Pedagogicznej) im. Komisji Edukacji Narodowej Krakowie w latach 1973–2007	113
--	-----

Monika Ostrowska

dr hab., prof. KAAFM, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
<https://orcid.org/0000-0002-0397-1131>

Jerzy Gut

dr, prof. KAAFM, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
<https://orcid.org/0000-0002-6682-864X>

Współczesne problemy bezpieczeństwa międzynarodowego. Wprowadzenie

Współcześnie pojawiające się problemy bezpieczeństwa międzynarodowego stają się coraz bardziej złożone, nieprzewidywalne i groźne w skutkach. Ich skomplikowana natura wynika m.in. z postępujących procesów globalizacji, prowadzących do wzrastającej współzależności państw i instytucji międzynarodowych, w ramach której przenikają się nie tylko kwestie społeczno-gospodarcze, ale i polityczne. W kontekście bezpieczeństwa regionalnego i globalnego wciąż istotne są zagrożenia konwencjonalne: konflikty międzypaństwowe i wojny domowe. Z całą jaskrawością pokazują to problemy w obszarze bezpieczeństwa energetycznego i żywnościowego, jakie wywołała inwazja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. W ostatnich latach wzrasta także napięcie w relacjach pomiędzy Tajwanem a Chinami, a ich ewentualny konflikt zbrojny groziłoby poważnymi konsekwencjami nie tylko dla bezpieczeństwa regionalnego, ale i globalnego.

Bliski Wschód i Afryka Północna są powszechnie uznawane za obszary najbardziej niestabilne, a zarazem niezwykle istotne dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Na ten stan rzeczy składają się spory, konflikty, a także inne różnorodne procesy społeczno-polityczne.

W ostatnich latach byliśmy świadkami masowych migracji ludności na kontynent europejski. Migranci uciekali przed konfliktami, terrorem i prześladowaniami

w swoich krajach, ale czynnikami przyciągającymi były też możliwości rozwojowe i edukacyjne oraz wyższy standard życia w Europie. W 2021 r. obserwowaliśmy także zdecydowane i masowe próby nielegalnego przekraczania wschodniej granicy Unii Europejskiej – jako rezultat kryzysu wykreowanego przez reżim Białorusi. Obecnie na skutek rosyjskiej agresji na Ukrainę mamy do czynienia z masowym exodusem ludności ukraińskiej. Napływ migrantów i osób ubiegających się o azyl w państwach Europy pokazał wiele wyzwań i zagrożeń, a także potrzebę bardziej sprawiedliwej i skutecznej polityki azylowej i migracyjnej.

Najbardziej widocznymi zagrożeniami dla bezpieczeństwa międzynarodowego są w dalszym ciągu terroryzm i międzynarodowa przestępczość zorganizowana, które tradycyjnie dominują w regionach i państwach instytucjonalnie i gospodarczo słabych oraz niezdolnych do samodzielnego podjęcia skutecznych działań w tym obszarze. Zjawisko terroryzmu stanowi coraz większy problem także dla Europy Zachodniej. Rozwiązanie problemów z asymilacją migrantów i podatnością młodych ludzi na radykalizację z jednej strony, oraz wzrastający terroryzm prawicowy z drugiej – to z pewnością ogromne wyzwanie stojące przed państwami oraz instytucjami międzynarodowymi takimi jak Organizacja Narodów Zjednoczonych, NATO czy Unia Europejska.

Wymienione powyżej problemy bezpieczeństwa międzynarodowego oczywiście nie wyczerpują skali wyzwań i zagrożeń, przed którymi stoją poszczególne państwa i instytucje międzynarodowe na całym świecie. W niniejszej publikacji znalazły się artykuły dotyczące następujących zagadnień: zniszczeń infrastruktury krytycznej podczas wojny hybrydowej w Ukrainie (Bogusław Pacek, Piotr Pacek), relacji chińsko-tajwańskich i ich implikacji dla bezpieczeństwa międzynarodowego (Bogdan Tworowski), wpływu konfliktu chińsko-tajwańskiego na międzynarodowe bezpieczeństwo ekonomiczne (Janusz Liber), kwestii tablic rejestracyjnych jako punktu zapalnego w stosunkach między Serbią i Kosowem (Sławomir Kowalski, Robert Sendek) oraz charakterystyki wybranych sektorów bezpieczeństwa państwa w kontekście migracji ukraińskich uchodźców (Zofia Marciniak).

W publikacji poruszono także kwestie terroryzmu i przestępczości zorganizowanej w ujęciu teoretycznym (Monika Ostrowska, Renata Stojeczka-Zuber) oraz przedstawiono metody przeciwdziałania radykalizacji i brutalnemu ekstremizmowi na przykładzie wybranych krajów Europy Zachodniej (Jerzy Gut).

W części „Z kart historii” zamieszczono artykuł dotyczący kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego w Krakowie w latach 1973–2007 (Janusz Wojtycza).

Artykuły
Articles

Bogusław Pacek

Prof., Jagiellonian University in Kraków, Poland
<https://orcid.org/0000-0001-8111-1682>

Piotr Pacek

PhD, Collegium Civitas, Warsaw, Poland
<https://orcid.org/0000-0002-2182-2316>

Russia's devastating impact on critical infrastructure during the hybrid war in Ukraine

Introduction

The armed conflict that lasts from 2014 onward in Ukraine has resulted in Europe starting to experience the problems of war and more carefully look into what war in the 21st century means. 2014 was the year in which Europe came to the realization that this conflict comprises hybrid features and this is the component that makes this conflict unique.

Chief of the General Staff of the Russian Federation, general Valery Gierasimov presented a view during his lecture at the University of Moscow in 2013, about a new method of conducting an armed conflict, where the usage of new technology, guerilla forces, psychological warfare and misinformation are all combined to form a cohesive hybrid method. This was a key element of conducting the armed conflict in Ukraine. Many experts, throughout the years, looked at the conflict in Ukraine as a hybrid war defined by general Gerasimov. Few people noticed that Gerasimov and other decision-makers in the Russian Federation changed the priorities in the views on future wars and drew conclusions from those conflicts that Russia have participated in.

At the beginning of 2019 the building of War Sciences Academy held Valery Gerasimov's presentation of a significantly reformed concept of war, during the conference about the development of war strategies in modern world conditions, that the most important representatives of the presidential office, Ministry of Defense, Parliament, government, key universities and national security research institutes participated in. During his analysis of modern strategies Gerasimov emphasized the need for active utilization of the fifth column in order to destabilize the enemy with simultaneous airstrikes on the crucial complexes. He called the new Russian strategy an "active defense strategy". It focuses on simultaneous and complex usage of political, economic, informational and other non-martial tools. However, the most important element of this strategy would be proper preparation and handling of conventional armed forces. Other additional tools create conditions for the usage of armed forces and have an influence on the proceedings of war. Each one of these tools has a different and unique strategy, but proper coordination and governance of all of them at once plays a crucial part in the process. Strategies should predict future characteristics of war as well as future actions and their consequences.

The new strategical concept of war that Russia presents, sets new priorities. Even though the element of surprise, cautious decision-making and continuity of actions are still valid and the skill of accurate prediction of scenarios is still important, the concept has been drastically altered. There is no battle for the souls nor emphasis on psychological actions as it was set down during Gerasimov's conference in 2013. Currently, the modern technology and newest arms are the priorities. When it comes to the ways of conducting the warfare, the primacy was given to the war conducted outside of country borders. The fundamental element is the creation of independently acting tactical groups, that are characterized by high mobility and capability of performing the hardest of tasks. These might be the aerospace groups, such as the ones deployed in Syria.

The purpose of this concept is the establishment and development of the system of integrated forces of intelligence, strike force and the governance of the army and military means. The basis would lie in modern information and telecommunication technologies. The main task is detection, pointing targets and conducting strikes on specific paramount targets, mainly those of critical infrastructure, with the operation of strategic, operational and tactical means of the nonatomic weaponry. In the future, the system of complex strikes on the enemy's most important assets should be developed. Therefore, unmanned aerial vehicles, the whole variety of war robots, the means of radioelectronic fight that give different opportunities of choice and influence, depending on the assets type, structure and importance, will be used.

According to the concept of Gerasimov one of the characteristics of modern armed conflicts is destabilization of national security via diversion and terroristic acts. It predicts those attacks from the enemy's side on the territory of Russia as well. Therefore,

Gerasimov postulates creating the complex system of defense and protection of national infrastructure assets. Gerasimov predicts the increase of importance and development of the informational abilities of Russia. In the new conditions the war is going to take place mostly in that sphere. Information technologies are the most prospective type of arms. Information sphere works regardless of borders, enables secret influence on critical infrastructure and society of the hostile country. Therefore, digital technologies, robotization, unmanned systems and radioelectronic fight are the priorities of the development of Russian strategy. Increase of the martial abilities of Russian armed forces was oriented on those objectives.

War in Ukraine

The war in Ukraine that was firstly started in Crimea, later expanding to Donbas in February of 2014 greatly differs from the one that started in February of 2022. However, there are plenty of similarities as well. Both of them started with wide usage of fight in cyberspace and attack on the most important military devices, which disabled Ukrainian systems of command and communication. In Crimea, the very first actions taken, were the ones of Russian special forces, which took control over the most important infrastructure assets. These were immediately captured and secured by soldier forces with no intent of destroying them. It enabled bloodless paralysis of the area and a hasty seizure of Crimea. In Donbas, throughout several years of war, Russians and rebels completely dominated the aerial sphere. They took control over all significant assets of critical infrastructure, successfully blocking transmission of Ukrainian television programs for years.

The strategy of Gerasimov presented in 2019 was almost fully implemented in 2022. This war as it was set down by the general, started with cyberspace attacks. The main military assets of critical infrastructure, commandment and communication were attacked, only to strike with informatic technology moments later. The conventional tools were also used, including: air force, artillery and missile troops, which resulted in significant losses of important military bases and airports. Russian forces destroyed 90% of all Ukrainian military airports at that time. Which was done with the intention of paralyzing the Ukrainian army.

Next stages of war were mainly focusing not only on the direct fights with Ukrainian armed forces but also on simultaneous pointwise destruction of important military installations, ammunition and fuel storages and other components of logistic support, in different parts of country. Ukrainian officials did not inform about this, but from the information acquired unofficially directly from Ukraine,¹ the Ukrainian military losses were very high at that time. Russians have chosen the concept of

¹ Information obtained during contacts with representatives of the Armed Forces of Ukraine during their visits to Poland.

conducting the war in the eastern part of Ukraine with simultaneous destruction of significant infrastructure in the whole country, causing a downgrade of the potential of Ukrainian army and imposing a scattering of Ukrainian forces, that had to be ready to defend assets in different parts of the country. When Russian authorities realized that their aggression was not going to end with quick victory, due to support for Ukraine from the majority of Western countries and after USA had declared a policy of significant weakening of Russian state, they changed the actions. It was decided to weaken or even destroy Ukraine with economic means, leading to its complete fall. However, the actions undertaken in order to fulfill this goal do not aim for the destruction of the whole country but only the main critical infrastructure assets, which are the brain and nervous system that gives life to the state. From the beginning of the war until the end of 2022 the Russians have destroyed more than 35,000 Ukrainian facilities, 702 of which are critical infrastructure.²

Energetics was and still is one of the main targets of Russian attacks on Ukrainian critical infrastructure. Already on February 15 the new type of virus was used which was supposed to intercept part of the critical infrastructure of Ukraine. The attack targeted 60 different institutions, including the Ministry of Energy. Since February 24, so since the beginning of the open war, a significant number of power plants were damaged, destroyed or captured by the Russian forces. The strategy of blocking energy supply from the cities, through destruction of the industrial infrastructure, as a mean to break the defenses, was used in the sieges of Mariupol and Sumy.³ Moreover, the thermal power plant in Okhtyrka that was supplying Sumy with electricity was completely destroyed.⁴ Another damaged power plant that was situated in the north of the country was the one in Chernihiv.⁵ Furthermore, thermal power plant in Shchastia, supplying Luhansk region, was stroke even before the main offensive, which resulted in the fire there.⁶ In the first days of the offensive, the power plant was lost

² В Україні з початку повномасштабного вторгнення рф уражено понад 700 об'єктів критичної інфраструктури, – Євгеній Єнін, Портал МВС, 28.12.2022, <https://mvs.gov.ua/uk/news/v-ukrayini-z-pocatku-povnomasstabnogo-vtorgnennia-rf-urazeno-ponad-700-ob-ektiv-kriticnoyi-infrastrukturi-jevgenii-jenin> [accessed: 29.01.2023].

³ J. Greig, *Ukrainian cities hit with blackouts after attacks on energy infrastructure*, ZDNET, 4.03.2022, <https://www.zdnet.com/article/ukrainian-cities-hit-with-blackout-after-attacks-on-energy-infrastructure/> [accessed: 16.10.2022].

⁴ C. Carella, *Ukraine: the war fought on the energy front*, Florence School of Regulation, 4.04.2022, <https://fsr.eu.eu/ukraine-the-war-fought-on-the-energy-front/> [accessed: 16.10.2022].

⁵ А. Бондаренко, *Атака на системы теплоснабжения также является целью россиян в войне против Украины – эксперт*, Prompolitinform, 30.07.2022, https://prompolit.info/2022/07/30/ataka-na-sistemy-teplosnabzheniya-takzhe-yavlyaetsya-tselyu-rossiyan-v-vojne-protiv-ukrainy-ekspert/?fbclid=IwAR2_Z62PIFFWdOPp7Rs9GWfEMaMFTDB63QS6cb6QGgyqJ1H2nkgE8y48S-U [accessed: 16.10.2022].

⁶ *Luhansk TPP (DTEK Energy) is under constant shelling*, DTEK.com, 23.02.2022, <https://dtek.com/en/media-center/news/dtek-luganska-tes-perebuvaє-pid-postiynimi-obstrilam/> [accessed: 16.10.2022].

to the military of Russian Federation.⁷ Similar fate was faced by the biggest thermal power plant, situated in Svitlodarsk near Donetsk.⁸ Due to the fights the power plant in Sievierodonetsk, Luhansk region, was almost completely destroyed. In the central part of the country the power plant in Kremenchug was damaged. Due to the strikes, some of the buildings within the complex were destroyed which resulted in lacks of energy and hot water supplies to Poltava.⁹ Missile strike was also conducted on the power plant in Trypillia, which served the energy to the region of the capital city of Ukraine.¹⁰ The situation in the southern part of the country was the most serious. Within the first days of the offensive Russian military have captured hydro power station in Nova Kahovka near Kherson.¹¹ Furthermore, the situation in Enerhodar, where the biggest nuclear power plant in Europe is situated, is changing dynamically. Since the beginning of August 2022, the territory of power station have been stroke several times.¹² Both sides of the conflict blame each other for that. Situation was considered so serious by International Atomic Energy Agency that the special mission, led by Rafael Grossi, was sent there to evaluate the danger of catastrophe caused by military actions. This mission postulates for the complete demilitarization of the zone around the power plant and designated two independent experts to stay on the site and report with current data.¹³ Since October 2022, Russia has started to destroy Ukraine's energy infrastructure in a planned and systematic manner. Almost 40 of 84 rockets launched on October 10, 2022 hit their target and seriously destabilised the electricity grid for the first time across half the country. The targets of most of the shelling were high-voltage nodal switching stations. On November 23, 2022 firing forced the Ukrainian operator to suspend operation of all nuclear power plant units for the first time ever. The Ukrainian authorities had a certain stock of spare parts and

⁷ C. Carella, *op. cit.*

⁸ *Uglegorsk thermal power plant liberated from Ukrainian army units — LPR People's Militia*, TASS.com, 27.07.2022, <https://tass.com/politics/1485709> [accessed: 16.10.2022].

⁹ *1 killed, 7 injured in missile attack on thermal power plant, refinery in Kremenchuk*, Ukrinform, 25.04.2022, <https://www.ukrinform.net/rubric-ato/3466664-1-killed-7-injured-in-missile-attack-on-thermal-power-plant-refinery-in-kremenchuk.html> [accessed: 16.10.2022].

¹⁰ Б. Заїка, *На Трипольской ТЭС произошел взрыв, оккупанты захватили Каховскую ГЭС – Минэнерго - новости Украины*, LIGA.net, 24.02.2022, <https://biz.liga.net/ekonomika/tek/novosti/na-tripolskoy-tes-proizoshel-vzryv-okkupanty-zahvatili-kahovskuyu-ges-minenergo> [accessed: 16.10.2022].

¹¹ *Ukraina: Uzbrojeni ludzie zajęli Elektrownię Kachowską*, wGospodarce.pl, 24.02.2022, <https://wgospodarce.pl/informacje/108078-ukraina-uzbrojeni-ludzie-zajeli-elektrownie-kachowska> [accessed: 16.10.2022].

¹² G. Brumfiel, J. Hayda, D. Wood, *Here's just how close the war in Ukraine has come to Europe's largest nuclear plant*, NPR, 10.08.2022, <https://www.npr.org/2022/08/10/1116461260/ukraine-zaporizhzhia-nuclear-plant-russia-war-satellite-images> [accessed: 16.10.2022].

¹³ *IAEA Issues Report on Nuclear Situation in Ukraine*, VOA News, 6.09.2022, <https://www.voanews.com/a/iaea-to-report-on-nuclear-situation-in-ukraine-/6732773.html> [accessed: 16.10.2022].

transformers, but despite their declarations, the repair services were unable to make repairs at a sufficiently rapid pace.¹⁴ The percentage of ruined energy infrastructure is steadily increasing and, according to the project “Europe – Poland – Ukraine. Re-build Together” already exceeded 60% by mid-December 2022. Russia is thus attempting to weaken the will to fight of the entire Ukrainian people, as well as to prevent industry from operating.¹⁵ Apart from the conventional attacks on power plants, there was also an attempt to disturb their work with malware. According to British National Cyber Security Centre (NCSC) in many cases, cyber-attacks were supportive to kinetic effects. On November 24, 2022 Russia launched powerful cyber-attacks to cause a maximum blackout, in tandem with waves of missile strikes on Ukraine’s energy facilities that at the time had forced all the country’s nuclear plants offline.¹⁶ One of cyber-attacks, with the usage of the Industroyer2 malware, was foiled.¹⁷ After the success of the other one, the secret data of the biggest private energy supplier in Ukraine, DTEK, was leaked.¹⁸ To alleviate the annoyance of electricity problems, the authorities have taken steps to facilitate the supply of foreign power generation equipment. On November 9, 2022, the government passed a decree suspending duty and VAT for generators, transformers and their spare parts, as well as heating equipment and Starlink terminals. The concessions are to remain in force until May 2023. In addition, the permissible limit for storing fuel without the need to obtain the relevant licence was raised to 2,000 litres, making it easier for businesses to stockpile larger stocks. The adopted changes have resulted in a massive increase in generator imports: in November and December 2022 to 470,000 units.¹⁹ This will undoubtedly allow Ukrainians to get through the winter, but is far from a systemic solution. To reduce the severity of energy shortages, the Ukrainian authorities are planning to purchase 30–50 MW mobile power plants, using natural gas to generate electricity. These would allow critical infrastructure to be

¹⁴ S. Matuszak, *Na krawędzi – Ukraina wobec ostrzału systemu elektroenergetycznego*, OSW, 18.01.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-01-18/na-krawedzi-ukraina-wobec-ostrzalu-systemu> [accessed: 29.01.2023].

¹⁵ *Memorandum ZPP: Stan ukraińskiej infrastruktury energetycznej w kontekście współpracy polsko-ukraińskiej*, ZPP, 18.01.2023, <https://zpp.net.pl/memorandum-zpp-stan-ukraińskiej-infrastruktury-energetycznej-w-kontekście-współpracy-polsko-ukraińskiej/> [accessed: 29.01.2023].

¹⁶ D. Sabbagh, *Cyber-attacks have tripled in past year, says Ukraine’s cybersecurity agency*, The Guardian, 19.01.2023, <https://www.theguardian.com/world/2023/jan/19/cyber-attacks-have-tripled-in-past-year-says-ukraine-cybersecurity-agency> [accessed: 29.01.2023].

¹⁷ *Кібератака групи Sandworm (UAC-0082) на об’єкти енергетики України з використанням шкідливих програм INDUSTROYER2 та CADDYWIPER (CERT-UA#4435)*, CERT-UA, 12.04.2022, <https://cert.gov.ua/article/39518> [accessed: 16.10.2022].

¹⁸ V. Petkauskas, *Ukraine says Russia coordinated cyber and missile attacks*, Cybernews.com, 4.07.2022, <https://cybernews.com/cyber-war/ukraine-says-russia-coordinates-cyber-and-missile-attacks/> [accessed: 16.10.2022].

¹⁹ S. Matuszak, *op. cit.*

supplied under blackout conditions. Ukrainian analyses indicate that this should be a minimum of 10–14 units, but the demand of key cities is higher, reaching 800–900 MW.²⁰

Pipelines, storages and stations of fuel gas distribution were targets of attacks on critical infrastructure as well and were multiply damaged as a result of military actions. Example could be found in the damage of the Luhansk-Lysychanks-Rubizhne pipeline, which caused lacks of gas supplies in the Luhansk region,²¹ strikes on the gas storage and field in Sheblinka, Kharkiv region,²² or closing the distribution stations in that area. Due to the acts of war and attacks on critical infrastructure 56 of gas distribution stations in regions of Kharkiv, Luhansk, Donetsk and Zaporozhe were closed, which sums up to 60% of all of the stations in those regions.²³ What is more, Russian attacks on Ukraine have damaged 350 natural gas facilities.²⁴

Oil is another basic substance, essential to warfare and therefore it became another target for Russian attacks. Oil refineries in Kremenchug and Odessa's port were missile stroked. The former was completely destroyed and is no longer capable for usage.²⁵ Moreover the storages, both military and civil, which stored fuel were targeted by Russian army's attack. The storages of L'viv, Dubno, Dnipro²⁶ and Kalinovka²⁷ were

²⁰ О. Чайка, *Україна знайшла 14 мобільних електростанцій, щоб швидше оговтуватись від блекаутів. Потрібно \$225 млн і мінімум місяць. Як це може працювати?*, Журнал Forbes Ukraine, 26.12.2022, <https://forbes.ua/money/ukraine-znayshla-14-mobilnikh-elektrostantsiy-shchob-shvidshe-ogovtuvatis-vid-blekautiv-potribno-225-mln-i-minimum-mi-syats-yak-tse-mozhe-pratsyuvati-26122022-10743> [accessed: 29.01.2023].

²¹ *GTSOU reports damage to the gas pipeline in the Luhansk region*, TSOUA, 3.03.2022, <https://tsoua.com/en/news/gtsou-reports-damage-to-the-gas-pipeline-in-the-luhansk-region/> [accessed: 16.10.2022].

²² R. Watts, *Dramatic video: Fire ravages Ukraine gas facility after 'targeted' Russian attack*, Upstream, 14.03.2022, <https://www.upstreamonline.com/production/dramatic-video-fire-ravages-ukraine-gas-facility-after-targeted-russian-attack/2-1-1184186> [accessed: 16.10.2022].

²³ *State of Ukrainian gas transmission system operation as of May 3, 2022: due to shelling, ten gas distribution stations in the Kharkiv region were shut down*, TSOUA, 4.05.2022, <https://tsoua.com/en/news/state-of-ukrainian-gas-transmission-system-operation-as-of-may-3-2022-due-to-shelling-ten-gas-distribution-stations-in-the-kharkiv-region-were-shut-down/> [accessed: 16.10.2022].

²⁴ *Ukraine's Naftogaz says Russian attacks damaged 350 gas facilities*, Reuters, 07.12.2022, <https://www.reuters.com/business/energy/ukraines-naftogaz-says-russian-attacks-damaged-350-gas-facilities-2022-12-07/> [accessed: 29.01.2023].

²⁵ S. Rao, *Ukraine Kremenchug refiner destroyed after attack-governor*, Reuters, 3.04.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-kremenchug-refiner-destroyed-after-attack-governor-2022-04-03/> [accessed: 16.10.2022].

²⁶ О. Поціна, *Dnipropetrovsk region: missiles destroy oil depot, factory catches fire*, Ukrayinska Pravda, 6.04.2022, <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/04/6/7337499/> [accessed: 16.10.2022].

²⁷ *Russia says destroyed Ukraine's largest military fuel storage site*, The Economic Times, 25.05.2022, <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/russia-says-destroyed-ukraines-largest-military-fuel-storage-site/articleshow/90439917.cms> [accessed: 16.10.2022].

destroyed due to the strikes. As a result of all of those attacks, the whole process of oil refinery performed by Naftogaz in Ukraine has stopped.²⁸

Telecommunication was mostly targeted by cyberattacks, just as it happened to thousands of Ukrainians when they lost the connection with internet provided by KA-SAT satellite.²⁹ During the siege of Sumy, cyberattack blocked internet telecommunication in the whole region, resulting in successful blockade of information exchange via internet.³⁰ Conventional methods of fight were used to disturb Ukrainian telecommunication as well, just as it happened with the strikes on the TV towers, regardless of the civil character of those assets. As an outcome of those attacks for some time TV and radio stations stopped broadcasting and in the case of others there was some disturbance³¹. At the beginning of the year UN reported that Ukraine will need at least USD 1.79 billion to restore its telecommunications sector to pre-war levels. According the report Russia had “destroyed completely or seized” telecom infrastructure in more than 10 of Ukraine’s 24 regions. It also alleges that Moscow unilaterally switched Ukrainian dialing codes to Russian ones and that there had been 1,123 cyber-attacks against Ukraine.³²

What is more Russian forces have used water infrastructure as an element of the war strategy, that aimed to weaken the enemy and strengthen own position. In the region of Kherson, Russians exploded the dam on North Crimean canal, leading to the rise of water supplies to the Crimean Peninsula controlled by them.³³ Taking control over the water infrastructure enabled to block the supplies to sieged Mariupol and Nikolayev. In both cases it lead to the humanitarian crises, death of civilians and weakening of the defenses of those cities.³⁴ The citizens of Sumy, Chernihiv, Kharkov and region of Donbas became victims of the attacks on water infrastructure as well. It all

²⁸ С. Мельник, *В Україні повністю зупинено нафтопереробку – Вітренко*, Економічна правда, 22.06.2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/22/688444/> [accessed: 16.10.2022].

²⁹ *KA-SAT Network cyber attack overview*, Viasat, 14.06.2022, <https://news.viasat.com/blog/corporate/ka-sat-network-cyber-attack-overview> [accessed: 16.10.2022].

³⁰ S. Moss, *Ukraine: Internet outages in Sumy and Vinnytsia Oblast*, Data Centre Dynamics, 14.03.2022, <https://www.datacenterdynamics.com/en/news/ukraine-internet-outages-in-sumy-and-vinnytsia-oblast/> [accessed: 16.10.2022].

³¹ *RSF refers Russian strikes on four Ukrainian TV towers to International Criminal Court*, RSF, 1.09.2022, <https://rsf.org/en/rsf-refers-russian-strikes-four-ukrainian-tv-towers-international-criminal-court> [accessed: 16.10.2022].

³² E. Farge, *UN releases report on Ukraine telecoms damage by Russia*, Reuters, 06.01.2023, <https://www.reuters.com/world/europe/un-releases-report-ukraine-telecoms-damage-by-russia-2023-01-06/> [accessed: 29.01.2023].

³³ *North Crimean Canal Fills With Water After Russian Forces Destroyed Dam*, The Moscow Times, 7.09.2022, <https://www.themoscowtimes.com/2022/03/04/north-crimean-canal-fills-with-water-after-russian-forces-destroyed-dam-a76755> [accessed: 16.10.2022].

³⁴ A. Zimmermann, *Russia’s war on water in Ukraine*, Politico, 29.05.2022, <https://www.politico.eu/article/russias-war-on-water-in-ukraine/> [accessed: 16.10.2022].

led up to the situation where in April 2022 1.4 million of people in Ukraine did not have an access to the clean fresh water.³⁵

The food infrastructure was damaged by the attacks on silos and fields and also by the theft of the grain by the Russian side. In coordinated attack on all of the food warehouses in Brovary 50 thousand tonnes of food was destroyed.³⁶ The usage of cluster bombs to destroy the crops on fields was observed as well.³⁷ Moreover, the Ukrainian government have accused Russia of theft of several hundred thousand tonnes of grain.³⁸

Heating systems were also attacked as a part of critical infrastructure. Central heating stations of some cities were destroyed and regardless of active renovations, they might not be functional before the winter, due to the still ongoing hostilities.³⁹

In view of the critical situation in a number of areas in Ukraine, the authorities have set up so-called "steadfastness points" (Ukr. пунктів незламності) in the form of stationary or mobile premises designed for a maximum of 500 people and equipped with access to heating, water, electricity and internet and mobile communications. They have been set up since November throughout the country – by the end of 2022, there were 11,500 of them.⁴⁰

According to the estimation of World Health Organization since February 2022 Russian forces have conducted at least 700 attacks on medical care facilities (the highest number of attacks was registered in March 2022 at 375. According to the monitoring, most attacks were caused by the use of heavy weapons),⁴¹ in which

³⁵ P. Sidel, *The Russia-Ukraine War: April 13, 2022*, WSJ, 13.04.2022, <https://www.wsj.com/livecoverage/russia-ukraine-latest-news-2022-04-13/card/war-jeopardizes-water-supply-for-millions-in-ukraine-F8CqJel11CnGTyX7Z9u6> [accessed: 16.10.2022].

³⁶ C. Welsh, J.S. Bermudez Jr., J. Jun, E. Dodd, *Spotlight on Damage to Ukraine's Agricultural Infrastructure since*, CSIS, 15.06.2022, <https://www.csis.org/analysis/spotlight-damage-ukraines-agricultural-infrastructure-russias-invasion> [accessed: 16.10.2022].

³⁷ D. Bennet, *Ukraine's farmers become the latest target of Russian missiles*, Washington Post, 19.07.2022, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/07/19/ukraine-farmers-grain-russia-airstrikes/> [accessed: 16.10.2022].

³⁸ *Is Russia stealing and selling grain from Ukraine?*, Al Jazeera, 9.06.2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/6/9/is-russia-stealing-and-selling-grain-from-ukraine> [accessed: 16.10.2022].

³⁹ L. Alderman, D.I. Sanchez, *As Russia Threatens Europe's Energy, Ukraine Braces for a Hard Winter*, The New York Times, 2.08.2022, <https://www.nytimes.com/2022/08/02/business/ukraine-russia-energy-europe.html> [accessed: 16.10.2022].

⁴⁰ *Офіс президента заявляє про розгортання "пунктів незламності" по всій Україні*, Українська правда, 23.11.2022, <https://www.pravda.com.ua/news/2022/11/23/7377666/> [accessed: 29.01.2023].

⁴¹ L. Schlein, *WHO: Russian Attacks on Ukraine Infrastructure Target Critical Health Care*, VOA News, 20.12.2022, <https://www.voanews.com/a/who-russian-attacks-on-ukraine-infrastructure-target-critical-health-care/6884045.html> [accessed: 29.01.2023].

at least 100 people died.⁴² Additionally more than 170 of attacks affected medical supplies. Some of the hospitals in the cities sieged by the army of Russian Federation, such as Nikolayev,⁴³ Mariupol⁴⁴ or Kharkov⁴⁵ were completely destroyed.

One of the elements of critical infrastructure that was excessively severely affected by Russian attacks is transportation. According to the estimations of Ukrainian government entity, since the beginning of invasion until June 2022, 24 thousands of kilometers of roads and 300 bridges were destroyed.⁴⁶ Moreover, Russian forces attacked 12 civil airports,⁴⁷ not only in the region of fights but also in the Western part of the country, as the ones in Vinnytsia⁴⁸ and Ivano-Frankivsk.⁴⁹ According to the data provided by Russian government within two weeks of invasion 90% of Ukrainian military airports was destroyed.⁵⁰ The losses in railway infrastructure were to be seven thousands of kilometers of railways, 21 stations and 49 bridges by Ukrainian Ministry of Infrastructure. Furthermore, the naval

⁴² N. Turak, A. Macias, *Ukrainian forces begin counter-offensive to retake Kherson; UN nuclear inspection team "on its way" to Zaporizhzhia plant*, CNBC, 30.08.2022, <https://www.cnbc.com/2022/08/29/russia-ukraine-live-updates.html> [accessed: 16.10.2022].

⁴³ N. Slawson, M. Belam, S. Lock, *Attack on Mykolaiv hospital described as 'cynical terrorism'; Moscow bans 39 Britons including Keir Starmer – as it happened*, The Guardian, 1.08.2022, <https://www.theguardian.com/world/live/2022/aug/01/russia-ukraine-war-live-news-moscow-moving-troops-towards-kherson-zelenskiy-says-uk-property-register-to-crack-down-on-oligarchs> [accessed: 16.10.2022].

⁴⁴ A. Sparrow, *Russian Attacks on Ukrainian Hospitals Are War Crimes*, Foreign Policy, 15.04.2022, <https://foreignpolicy.com/2022/04/11/putin-targeting-ukrainian-hospitals-war-crime/> [accessed: 16.10.2022].

⁴⁵ *Ukraine: Unlawful Russian Attacks in Kharkiv*, Human Rights Watch, 17.08.2022, <https://www.hrw.org/news/2022/08/16/ukraine-unlawful-russian-attacks-kharkiv> [accessed: 16.10.2022].

⁴⁶ A. Kaul, *Ukraine claims 24,000 km of roads, 300 bridges destroyed by Russia's forces*, Republic World, 3.06.2022, <https://www.republicworld.com/world-news/russia-ukraine-crisis/ukraine-claims-24000-km-of-roads-300-bridges-destroyed-by-russias-forces-articleshow.html> [accessed: 16.10.2022].

⁴⁷ J. Field, *Ukraine Crisis: Russia Has Destroyed 12 Airports Since The Start of the War*, Aviation-Source News, 25.05.2022, <https://aviationsourcenews.com/news/ukraine-crisis-russia-has-destroyed-12-airports-since-the-start-of-the-war/> [accessed: 16.10.2022].

⁴⁸ *8 rockets launched by Russia destroy Ukraine's Vinnytsia airport: Zelenskyy*, Business Standard, 6.03.2022, https://www.business-standard.com/article/international/8-rockets-launched-by-russia-destroy-ukraine-s-vinnytsia-airport-zelenskyy-122030600749_1.html [accessed: 16.10.2022].

⁴⁹ O. Roshchina, *Russians have almost destroyed Ivano-Frankivsk airport – mayor*, Ukrayinska Pravda, 13.03.2022, <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/03/13/7330917/> [accessed: 16.10.2022].

⁵⁰ *90 Percent of Ukraine's Military Airports Destroyed: Can It Go On Fighting Without Them?*, Military Watch Magazine, 9.03.2022, <https://militarywatchmagazine.com/article/90-percent-of-ukraine-s-military-airports-destroyed-would-new-fighters-have-anywhere-to-take-off> [accessed: 16.10.2022].

infrastructure was also affected, since Russian forces took control of four ports on Black Sea and all of them on Azov Sea.⁵¹

Attacks on energy infrastructure might have an aim of destroying Ukraine by lacks of supplies of electric energy, resulting in disfunction of the devices depending on it. It might as well aim to downgrade the quality of life of Ukrainian civilians and make it dependent on the supplies from Russian side. Undamaged and captured power plants might be used as sources of cheap energy for the territories under Russian control.⁵² In the case of the damage to the gas fuel infrastructure it is possible that the purpose was similar to the case of energetic one, so the downgrade of quality of life and dependency on Russian supplies. Attacks on oil infrastructure aim to slow down Ukrainian military actions and force Ukrainian government to limit the fuel to the civilians, as it happened in March 2022.⁵³ Telecommunication became a target of attacks in order to disturb the transmission of the information on the Ukrainian side, successfully inhibiting conduction of war actions and to create disorientation among Ukrainian society.⁵⁴ In the case of the destruction of the dam on the North Crimean canal, the purpose of this action was to supply the peninsula with the source of fresh water.⁵⁵ Attacks on Ukrainian water infrastructure and blockade of access to fresh water for Mariupol aimed to force the defendants to surrender.⁵⁶ For the same reasons the attacks on the food storages and crop fields were conducted.⁵⁷ In the sale of stolen grain Russian Federation might have found the way to increase the income and strengthen the national economy. Attacks on medical facilities might be caused by the strategy of destruction of the potential to rebuild Ukraine in both military and civil sphere. Blockade of the opportunity to heal might lead to the epidemics and death of the injured, which would result in weakening of Ukrainian opportunities to defend its territory. In the cases of airport strikes, both civil and military, the aim was to block the opportunity of aerial fight and to gain domination in this sphere of warfare.⁵⁸

⁵¹ В. Подорожная, *В Украине разрушены 11 аэропортов и 21 ж/д вокзал*, Корреспондент.net, 3.06.2022, <https://korrespondent.net/amp/4483500-v-ukrayne-razrusheny-11-aerportov-y-21-zhd-vokzal> [accessed: 16.10.2022].

⁵² J. Parkinson, D. Hinshaw, *Russia's Goal in Attack on Nuclear Plant: Take the Electricity*, *Ukraine Says*, WSJ, 14.08.2022, <https://www.wsj.com/articles/russia-goal-ukraine-nuclear-plant-take-electricity-11660505601> [accessed: 16.10.2022].

⁵³ *Russia destroying oil depots and food warehouses: Ukrainian official*, Al Arabiya English, 27.03.2022, <https://english.alarabiya.net/News/world/2022/03/27/Russia-destroying-oil-depots-and-food-warehouses-Ukrainian-official-> [accessed: 16.10.2022].

⁵⁴ *Russia downed satellite internet in Ukraine: Western officials*, Al Jazeera, 10.05.2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/5/10/russia-behind-cyberattack-against-internet-network-in-ukraine> [accessed: 16.10.2022].

⁵⁵ *North Crimean Canal Fills With Water...*, *op. cit.*

⁵⁶ A. Zimmermann, *op. cit.*

⁵⁷ C. Welsh, J.S. Bermudez Jr., J. Jun, E. Dodd, *op. cit.*

⁵⁸ *90 Percent of Ukraine's Military Airports Destroyed...*, *op. cit.*

Most probably Russia is going to continue the destruction of the energetic infrastructure, following the earlier adapted strategy.⁵⁹ It is possible that the frequency and severity of those attacks are going to drop, due to the retardation of Russian offensive and focusing the firepower on military assets.⁶⁰ Nuclear power plant in Enerhodar, which Russia seeks to completely take control over, might be used by them as a source of cheap energy and the possibility to force Ukraine to buy more expensive energy from EU. It is possible that this power plant is going to be connected with the electric system of Crimea.⁶¹ In the cases of attacks on gas and oil fuels infrastructure, there is a chance of the drop in frequency and severity of them, similarly as it was with energetic assets. This might be affected by the active Ukrainian guerilla forces in the occupied regions, that successfully disturb in conducting of war actions.⁶² When it comes to the telecommunication, the biggest threat for the Ukrainian side are the hacker attacks conducted from time to time. They might result in Russia getting the informational advantage or disturbance of functioning of the most important Ukrainian national institutions. The destruction of water infrastructure most probably is still going to be one of the strategies of Russian side, since it gives an advantage and was already used by them in Syria.⁶³ War actions conducted in the agricultural areas might result in even further losses of food.⁶⁴ Medical facilities, due to the significant damage caused by the war, might not be able to provide healthcare on the same level as it was before invasion. It might lead to the long-term effects e.g. epidemics among civilian population.⁶⁵ The elements of transportation infrastructure are actively fixed and rebuilt but implementation of those actions nationwide will only be possible in the future.⁶⁶ Due to the war there is no aviation traffic over Ukraine. Restoring it will be only possible if necessary repairs of the airports are performed and the active war actions end.⁶⁷ According to Ukrainian Prime Minister Denys Shmyhal's declarations at a cabinet meeting on January 27, 2023, Ukraine will need an additional USD 17 billion this year for the rapid restoration of energy supplies, humanitarian demining, housing reconstruction and critical infrastructure.⁶⁸

⁵⁹ C. Carella, *op. cit.*

⁶⁰ K. Hird, K. Stepanenko, G. Barros, F.W. Kagan, *Russian offensive campaign assessment*, Institute for the Study of War, 24.08.2022, <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-august-240> [accessed: 16.10.2022].

⁶¹ J. Parkinson, D. Hinshaw, *op. cit.*

⁶² K. Hird, K. Stepanenko, G. Barros, F.W. Kagan, *op. cit.*

⁶³ A. Zimmermann, *op. cit.*

⁶⁴ D. Bennet, *op. cit.*

⁶⁵ A. Sparrow, *op. cit.*

⁶⁶ A. Kaul, *op. cit.*

⁶⁷ J. Field, *op. cit.*

⁶⁸ U.S. Security Assistance to Ukraine, Congressional Research Service, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12040> [accessed: 29.02.2023].

Conclusion

The deliberate strikes against critical infrastructure and subsequent lack of access to energy is causing wide-ranging humanitarian impacts, and massive displacement of civilians. Absence of heating, access to water and functioning sewage systems can cause serious public health risks. Lack of electricity also impacts healthcare, education and livelihoods of Ukrainian civilians. Moreover, the paralysis of critical infrastructure prevents production and the functioning of industry. War in Ukraine confirms the execution of the strategic concept presented by general Gerasimov in 2019. Critical infrastructure is the essential element, that carries great value for the defender and main target of the aggressor's attack.

This situation creates a questions: How to prepare a country to defense and protection of critical infrastructure in the time of war? What tasks should the armed forces perform in that sphere and what should civil structures of the country do?

The experience provided by the war in Ukraine in that realm is extremely important and worth harnessing in the future. Indications suggest that the attacks on critical infrastructure are going to be a leading objective of aggressors in potential future conflicts. Poland is undoubtedly better prepared for such situations possessing other resources and with critical infrastructure protection systems in place, but in view of a possible global war, drawing from experience of Ukraine can be very effective and helpful for us.

References

- 1 killed, 7 injured in missile attack on thermal power plant, refinery in Kremenchuk, Ukrinform, 25.04.2022, <https://www.ukrinform.net/rubric-ato/3466664-1-killed-7-injured-in-missile-attack-on-thermal-power-plant-refinery-in-kremenchuk.html> [accessed: 16.10.2022].
- 8 rockets launched by Russia destroy Ukraine's Vinnytsia airport: Zelenskyy, Business Standard, 6.03.2022, https://www.business-standard.com/article/international/8-rockets-launched-by-russia-destroy-ukraine-s-vinnytsia-airport-zelenskyy-122030600749_1.html [accessed: 16.10.2022].
- 90 Percent of Ukraine's Military Airports Destroyed: Can It Go On Fighting Without Them?, Military Watch Magazine, 9.03.2022, <https://militarywatchmagazine.com/article/90-percent-of-ukraine-s-military-airports-destroyed-would-new-fighters-have-anywhere-to-take-off> [accessed: 16.10.2022].
- Alderman L., Sanchez D.I., *As Russia Threatens Europe's Energy, Ukraine Braces for a Hard Winter*, The New York Times, 2.08.2022, <https://www.nytimes.com/2022/08/02/business/ukraine-russia-energy-europe.html> [accessed: 16.10.2022].
- Bennet D., *Ukraine's farmers become the latest target of Russian missiles*, Washington Post, 19.07.2022, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/07/19/ukraine-farmers-grain-russia-airstrikes/> [accessed: 16.10.2022].

- Brumfiel G., Hayda J., Wood D., *Here's just how close the war in Ukraine has come to Europe's largest nuclear plant*, NPR, 10.08.2022, <https://www.npr.org/2022/08/10/1116461260/ukraine-zaporizhzhia-nuclear-plant-russia-war-satellite-images> [accessed: 16.10.2022].
- Carella C., *Ukraine: the war fought on the energy front*, Florence School of Regulation, 4.04.2022, <https://fsr.eu.eu/ukraine-the-war-fought-on-the-energy-front/> [accessed: 16.10.2022].
- Farge E., *UN releases report on Ukraine telecoms damage by Russia*, Reuters, 06.01.2023, <https://www.reuters.com/world/europe/un-releases-report-ukraine-telecoms-damage-by-russia-2023-01-06/> [accessed: 29.01.2023].
- Field J., *Ukraine Crisis: Russia Has Destroyed 12 Airports Since The Start of the War*, AviationSource News, 25.05.2022, <https://aviationsourcenews.com/news/ukraine-crisis-russia-has-destroyed-12-airports-since-the-start-of-the-war/> [accessed: 16.10.2022].
- Greig J., *Ukrainian cities hit with blackouts after attacks on energy infrastructure*, ZDNET, 4.03.2022, <https://www.zdnet.com/article/ukrainian-cities-hit-with-blackout-after-attacks-on-energy-infrastructure/> [accessed: 16.10.2022].
- GTSOU reports damage to the gas pipeline in the Luhansk region, TSOUA, 3.03.2022, <https://tsoua.com/en/news/gtsou-reports-damage-to-the-gas-pipeline-in-the-luhansk-region/> [accessed: 16.10.2022].
- IAEA Issues Report on Nuclear Situation in Ukraine, VOA News, 6.09.2022, <https://www.voanews.com/a/iaea-to-report-on-nuclear-situation-in-ukraine-/6732773.html> [accessed: 16.10.2022].
- Hird K., Stepanenko K., Barros G., Kagan F.W., *Russian offensive campaign assessment*, Institute for the Study of War, 24.08.2022, <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-august-240> [accessed: 16.10.2022].
- Is Russia stealing and selling grain from Ukraine?*, Al Jazeera, 9.06.2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/6/9/is-russia-stealing-and-selling-grain-from-ukraine> [accessed: 16.10.2022].
- KA-SAT Network cyber attack overview, Viasat, 14.06.2022, <https://news.viasat.com/blog/corporate/ka-sat-network-cyber-attack-overview> [accessed: 16.10.2022].
- Kaul A., *Ukraine claims 24,000 km of roads, 300 bridges destroyed by Russia's forces*, Republic World, 3.06.2022, <https://www.republicworld.com/world-news/russia-ukraine-crisis/ukraine-claims-24000-km-of-roads-300-bridges-destroyed-by-russias-forces-articleshow.html> [accessed: 16.10.2022].
- Luhansk TPP (DTEK Energy) is under constant shelling*, DTEK.com, 23.02.2022, <https://dtek.com/en/media-center/news/dtek-luganska-tes-perebuvae-pid-postiynimi-obstrilam/> [accessed: 16.10.2022].
- Matuszak S., *Na krawędzi – Ukraina wobec ostrzału systemu elektroenergetycznego*, OSW, 18.01.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-01-18/na-krawedzi-ukraina-wobec-ostrzału-systemu> [accessed: 29.01.2023].
- Memorandum ZPP: Stan ukraińskiej infrastruktury energetycznej w kontekście współpracy polsko-ukraińskiej*, ZPP, 18.01.2023, <https://zpp.net.pl/memorandum-zpp-stan-ukraińskiej-infrastruktury-energetycznej-w-kontekście-współpracy-polsko-ukraińskiej/> [accessed: 29.01.2023].
- Moss S., *Ukraine: Internet outages in Sumy and Vinnytsia Oblast*, Data Centre Dynamics, 14.03.2022, <https://www.datacenterdynamics.com/en/news/ukraine-internet-outages-in-sumy-and-vinnytsia-oblast/> [accessed: 16.10.2022].
- North Crimean Canal Fills With Water After Russian Forces Destroyed Dam*, The Moscow Times, 7.09.2022, <https://www.themoscowtimes.com/2022/03/04/north-crimean-canal-fills-with-water-after-russian-forces-destroyed-dam-a76755> [accessed: 16.10.2022].

- Parkinson J., Hinshaw D., *Russia's Goal in Attack on Nuclear Plant: Take the Electricity, Ukraine Says*, WSJ, 14.08.2022, <https://www.wsj.com/articles/russia-goal-ukraine-nuclear-plant-take-electricity-11660505601> [accessed: 16.10.2022].
- Petkauskas V., *Ukraine says Russia coordinated cyber and missile attacks*, Cybernews.com, 4.07.2022, <https://cybernews.com/cyber-war/ukraine-says-russia-coordinates-cyber-and-missile-attacks/> [accessed: 16.10.2022].
- Rao S., *Ukraine Kremenchug refiner destroyed after attack-governor*, Reuters, 3.04.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-kremenchug-refiner-destroyed-after-attack-governor-2022-04-03/> [accessed: 16.10.2022].
- Roshchina O., *Russians have almost destroyed Ivano-Frankivsk airport – mayor*, Ukrayinska Pravda, 13.03.2022, <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/03/13/7330917/> [accessed: 16.10.2022].
- RSF refers Russian strikes on four Ukrainian TV towers to International Criminal Court, RSF, 1.09.2022, <https://rsf.org/en/rsf-refers-russian-strikes-four-ukrainian-tv-towers-international-criminal-court> [accessed: 16.10.2022].
- Russia destroying oil depots and food warehouses: Ukrainian official*, Al Arabiya English, 27.03.2022, <https://english.alarabiya.net/News/world/2022/03/27/Russia-destroying-oil-depots-and-food-warehouses-Ukrainian-official-> [accessed: 16.10.2022].
- Russia downed satellite internet in Ukraine: Western officials*, Al Jazeera, 10.05.2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/5/10/russia-behind-cyberattack-against-internet-network-in-ukraine> [accessed: 16.10.2022].
- Russia says destroyed Ukraine's largest military fuel storage site*, The Economic Times, 25.05.2022, <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/russia-says-destroyed-ukraines-largest-military-fuel-storage-site/articleshow/90439917.cms> [accessed: 16.10.2022].
- Sabbagh D., *Cyber-attacks have tripled in past year, says Ukraine's cybersecurity agency*, The Guardian, 19.01.2023, <https://www.theguardian.com/world/2023/jan/19/cyber-attacks-have-tripled-in-past-year-says-ukraine-cybersecurity-agency> [accessed: 29.01.2023].
- Saidel P., *The Russia-Ukraine War: April 13, 2022*, WSJ, 13.04.2022, <https://www.wsj.com/live-coverage/russia-ukraine-latest-news-2022-04-13/card/war-jeopardizes-water-supply-for-millions-in-ukraine-F8CqJe111CnGTyX7Z9u6> [accessed: 16.10.2022].
- Slawson N., Belam M., Lock S., *Attack on Mykolaiv hospital described as 'cynical terrorism'; Moscow bans 39 Britons including Keir Starmer – as it happened*, The Guardian, 1.08.2022, <https://www.theguardian.com/world/live/2022/aug/01/russia-ukraine-war-live-news-moscow-moving-troops-towards-kherson-zelenskiy-says-uk-property-register-to-crack-down-on-oligarchs> [accessed: 16.10.2022].
- Sparrow A., *Russian Attacks on Ukrainian Hospitals Are War Crimes*, Foreign Policy, 15.04.2022, <https://foreignpolicy.com/2022/04/11/putin-targeting-ukrainian-hospitals-war-crime/> [accessed: 16.10.2022].
- State of Ukrainian gas transmission system operation as of May 3, 2022: due to shelling, ten gas distribution stations in the Kharkiv region were shut down*, TSOUA, 4.05.2022, <https://tsoua.com/en/news/state-of-ukrainian-gas-transmission-system-operation-as-of-may-3-2022-due-to-shelling-ten-gas-distribution-stations-in-the-kharkiv-region-were-shut-down/> [accessed: 16.10.2022].
- Turak N., Macias A., *Ukrainian forces begin counter-offensive to retake Kherson; UN nuclear inspection team "on its way" to Zaporizhzhia plant*, CNBC, 30.08.2022, <https://www.cnbc.com/2022/08/29/russia-ukraine-live-updates.html> [accessed: 16.10.2022].

Ulegorsk thermal power plant liberated from Ukrainian army units — LPR People's Militia, TASS.com, 27.07.2022, <https://tass.com/politics/1485709> [accessed: 16.10.2022].

Ukraina: Uzbrojeni ludzie zajęli Elektrownię Kachowską, wGospodarcze.pl, 24.02.2022, <https://wgospodarcze.pl/informacje/108078-ukraina-uzbrojeni-ludzie-zajeli-elektrownie-kachowska> [accessed: 16.10.2022].

Ukraine: Unlawful Russian Attacks in Kharkiv, Human Rights Watch, 17.08.2022, <https://www.hrw.org/news/2022/08/16/ukraine-unlawful-russian-attacks-kharkiv> [accessed: 16.10.2022].

Ukraine's Naftogaz says Russian attacks damaged 350 gas facilities, Reuters, 07.12.2022, <https://www.reuters.com/business/energy/ukraines-naftogaz-says-russian-attacks-damaged-350-gas-facilities-2022-12-07/> [accessed: 29.01.2023].

U.S. Security Assistance to Ukraine, Congressional Research Service, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12040> [accessed: 29.02.2023].

Watts R., *Dramatic video: Fire ravages Ukraine gas facility after 'targeted' Russian attack*, Upstream, 14.03.2022, <https://www.upstreamonline.com/production/dramatic-video-fire-ravages-ukraine-gas-facility-after-targeted-russian-attack/2-1-1184186> [accessed: 16.10.2022].

Welsh C., Bermudez J.S., Jr., Jun J., Dodd E., *Spotlight on Damage to Ukraine's Agricultural Infrastructure since*, CSIS, 15.06.2022, <https://www.csis.org/analysis/spotlight-damage-ukraines-agricultural-infrastructure-russias-invasion> [accessed: 16.10.2022].

Zimmermann A., *Russia's war on water in Ukraine*, Politico, 29.05.2022, <https://www.politico.eu/article/russias-war-on-water-in-ukraine/> [accessed: 16.10.2022].

Бондаренко А., *Атака на системы теплоснабжения также является целью россиян в войне против Украины — эксперт*, Prompolitinform, 30.07.2022, https://prompolit.info/2022/07/30/ataka-na-sistemy-teplosnabzheniya-takzhe-yavlyaetsya-tselyu-rossiyan-v-vojne-protiv-ukrainy-ekspert/?fbclid=IwAR2_Z62PIFFWdOPp7Rs9GWfEMaMFTDB63QS6cb6QGQgyJ1H2nqyE8y48S-U [accessed: 16.10.2022].

Кібератака групи Sandworm (UAC-0082) на об'єкти енергетики України з використанням шкідливих програм INDUSTROYER2 та CADDYWIPER (CERT-UA#4435), CERT-UA, 12.04.2022, <https://cert.gov.ua/article/39518> [accessed: 16.10.2022].

Чайка О., *Україна знайшла 14 мобільних електростанцій, щоб швидше оговтуватись від блекаутів. Потрібно \$225 млн і мінімум місяць. Як це може працювати?*, Журнал Forbes Ukraine, 26.12.2022, <https://forbes.ua/money/ukraina-znayshla-14-mobilnikh-elektrostantsiy-shchob-shvidshe-ogovtuvatis-vid-blekautiv-potribno-225-mln-i-minimum-misyats-yak-tse-mozhe-pratsyuvati-26122022-10743> [accessed: 29.01.2023].

Мельник С., *В Україні повністю зупинено нафтопереробку — Вітренко*, Економічна правда, Epravda.com.ua, 22.06.2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/22/688444/> [accessed: 16.10.2022].

Подорожная В., *В Украине разрушены 11 аэропортов и 21 ж/д вокзал*, Корреспондент.net, 3.06.2022, <https://korrespondent.net/amp/4483500-v-ukrayne-razrusheny-11-aeroportov-y-21-zhd-vokzal> [accessed: 16.10.2022].

Пощина О., *Dnipropetrovsk region: missiles destroy oil depot, factory catches fire*, Ukrayinska Pravda, 6.04.2022, <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/04/6/7337499/> [accessed: 16.10.2022].

В Україні з початку повномасштабного вторгнення рф уражено понад 700 об'єктів критичної інфраструктури, — Євгеній Єнін, Портал МВС, 28.12.2022, <https://mvs.gov.ua/uk/news/v-ukrayini-z-pochatku-povnomasstabnogo-vtorgnennia-rf-urazeno-ponad-700-objektiv-kriticnoyi-infrastrukturi-jevgenii-jenin> [accessed: 29.01.2023].

Заїка Б., *На Трипольській ТЕС проишоел взрив, оккупанти захватили Каховську ГЕС – Миненерго – новости України*, LIGA.net, 24.02.2022, <https://biz.liga.net/ekonomika/tek/novosti/na-tripolskoy-tes-proizoshel-vzryv-okkupanty-zahvatili-kahovskuyu-ges-minenergo> [accessed: 16.10.2022].

*Russia's devastating impact on critical infrastructure
during the hybrid war in Ukraine*

Abstract

The article attempts to present the Russia's devastating impact on critical infrastructure during the hybrid war in Ukraine. In order to present a broader context regarding the process, a timeline of the Ukraine-Russia war is presented, starting with the seizure of Crimea, the separation of Donbass, the beginning of the invasion and the Kiev phase, the positional war, and ending with the Kharkiv and Kherson counter-offensives. It goes on to analyse the targets and magnitude of Russian attacks on critical infrastructure, including such as medical and energy infrastructure. Authors point out that many times the overriding aim is to make life difficult for the civilian community, presumably to trigger signs of discontent and opposition to the Ukrainian authorities. The article also identifies the risks in the area of destruction of critical infrastructure in possible future conflicts and points to the need to take measures to strengthen the resilience of societies and states enabling their undisturbed functioning.

Keywords: hybrid war, critical infrastructure, war strategy of Russia, war in Ukraine, concept of Gierasimov

Bogdan Tworkowski

PhD, Associate Professor, Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University
<https://orcid.org/0000-0003-1033-5851>

China-Taiwan relations and their implications for international security

Introduction

The People's Republic of China (PRC) and the Republic of China (RCh), commonly known as Taiwan, and in the UN nomenclature as Taiwan the Province of China, are two states originating from China and coexisting in the international environment for over 70 years. Despite the huge differences in the size of populated areas, size of population itself and economic and military potential, they aspire to assert domination over each other, to lead the Chinese nation as one entity.

There is a place in the world for the nation to function as two separate states. An example is China's neighbour Korea, divided into North and South, both members of the UN and both internationally recognized. The situation is different with the PRC and the RCh, where the desire to exercise power over the whole nation and territory brings negative implications to peace in the region since the beginning of their existence. Due to the level of involvement of other superpowers in this problem, it can be hypothesized that this situation has also significant implications regarding world peace. The aim of this article is to provide detailed outlook on these complex relations, including the threat of nuclear weapons use. It is also to highlight existence of the periods of cooperation and benefits they brought to the region and to the world. In the following text the author presented the most important facts from history and analysed current political and military situation in terms of threats of a new armed conflict.

Historical background to the creation of two Chinese states

The competition for control of China has lasted much longer than the existence of these two entities. It began in 1912, with the fall of the Manchu Qing dynasty, which had ruled China since the mid-seventeenth century, and the proclamation of the Republic of China, leading to a very weakened country overwhelmed by revolutionary upheavals. In 1913, the National Party (Kuomintang) came to the forefront of political arena and won the elections. From 1919, Soviet Russia began to infiltrate China in through popularisation of communist ideas and searching for individuals capable of undertaking organizational activities – as a result, the Chinese Communist Party (CCP) was formed. In the communist circles, Mao Zedong began to build his position as a future dictator, at the same time cooperating with the nationalists. Soon, Chiang Kai-shek became the head of the National Party, which increasingly began to move away from cooperation with Soviet Russia and the native communists.¹

Nationalism and aversion to the Soviet political model in the National Party, led to an inevitable collision with the Chinese Communist Party. The main reason for the open conflict at the turn of 1926–27 was the attempt by the communists, supported by Soviet agents, to take over the leadership in the Kuomintang. Chiang Kai-shek was familiar with those practices² and strongly opposed them, which resulted in bloody fighting, and sometimes even massacres of members and supporters of both parties.

In the summer of 1927, Mao Zedong decided to leave the nationalists and return to the CCP.³ It was not a good time for the communists and by the end of the year they were defeated, with both sides of the conflict acting with great cruelty. Eliminated from various regions over next few years they remained on the defensive and they were only saved from total defeat by the constant break outs of rebellions by local warlords and the aggression against China undertaken by Japan in 1931.⁴ The capitulation of Japan following the Second World War again caused the outbreak of fighting between communists and nationalists. As a result of diplomatic actions taken by the United States, with the support of Soviet Russia, negotiations were conducted between the feuding parties. Chiang Kai-shek and Mao Zedong met on

¹ J. Chang, J. Halliday, *Mao. Nieznana historia*, transl. by P. Amsterdamski, Znak, Kraków 2021, p. 50–64.

² Chiang Kai-shek spent several months in Moscow in 1923 – this visit left a negative impression on him and did not convince him about the value of the new system. See W. Tomaszewski, *Chiang Kai-shek i komuniści. Nietrwale zwycięstwo*, Histmag.org, <https://histmag.org/Generalissimus-Chiang-Kai-shek-i-komunisci.-Cz.-1-Zwyciestwo-10410> [accessed: 01.12.2022].

³ J. Chang, J. Halliday, *op. cit.*, p. 66.

⁴ H. Kissinger, *Porządek światowy*, transl. by M. Antosiewicz, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2017, p. 211.

28th August 1945 in Chongqing. The talks in the presence of diplomats of the great powers lasted 45 days, but both sides, contrary to their declarations, were aware that only a violent settlement of the dispute is a viable option.

After the fighting resumed, the government side was supported by the Americans, and the communists by the Russians. United States did not cease its diplomatic efforts and marshal George Marshall, sent as a negotiator, for a year tried unsuccessfully to persuade the parties to the conflict to sign a peace agreement and create a common government.⁵ Communists' advantage stemmed from the land route connection with Soviet Russia and also constant help flowing through it.⁶ The fighting in 1949 gave communists a definite advantage and forced the government forces to withdraw. In the face of defeat, Chiang Kai-shek with about 2 million of his supporters and national treasures, withdrew to the island of Taiwan, announced the transfer of the capital to Taipei, and proclaimed the continuation of the rule over the whole of China with the retention of the country's rightful permanent seat on the UN Security Council.⁷

On 1st October 1949, in Beijing, from the terrace of the Tiananmen Gate, the chairman of the Chinese Communist Party, Mao Zedong, shouted to a crowd of 300,000, "China has risen from its knees." It was a proclamation of victory over the National Party and a proclamation of the creation of a new state – the People's Republic of China (PRC).⁸

Relationship between the People's Republic of China and the Republic of China with the United States in the background

The Republic of China encompasses the island of Taiwan (35961 km² area) and the Fishing Islands (in 1895 annexed to Japan and returned to China following decisions regulating territorial matters after World War II) and the group of islands of Matsu and Quemoy near mainland China.⁹ The Taiwan Strait, about 160 km wide, separating the island from the mainland, was in 1949 a sufficiently effective obstacle, which the communist forces were unable to cross. Although Mao asked Stalin for planes with crews and ships to invade the island in 1950, the vision of confrontation with the United States, with its superior nuclear weapons and navy,

⁵ Idem, *O Chinach*, transl. by M. Komorowska, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2017, p. 103.

⁶ J. Chang, J. Halliday, *op. cit.*, p. 338–340.

⁷ H. Kissinger, *O Chinach*, *op. cit.*, p. 103.

⁸ B. Góralczyk, *Wielki renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2018, p. 17.

⁹ More on the subject of legal and international issues pertaining to the island's status can be found in: L. Antonowicz, *Status prawnomiędzynarodowy Republiki Chińskiej na Tajwanie*, [in]: *Tajwan w stosunkach międzynarodowych*, ed. E. Halizak, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997, p. 33.

did not appeal to Soviet Russia.¹⁰ Following the fall of Chiang Kai-shek's government on the mainland, the United States distanced itself from defeat, blaming the nationalists for corruption and incompetence and President Truman declared at a press conference on 5th January 1950 that the United States would not provide military or advisory assistance in Taiwan.¹¹ To the contrary, after the start of the conflict President Truman quickly changed his approach towards Taiwan. He directed to the Taiwan Strait 7th Fleet to isolate the island from the mainland, simultaneously forcing the nationalist government to refrain from any operations against the PRC.

The unresolved issue of the two Chinese governments returned after the end of the Korean conflict. United States and its allies suggested recognizing the entities as separate states, but both communists and nationalists were adamant that Taiwan and mainland China were part of the same political entity. The so-called First Taiwan Crisis broke out in 1954, under the pretext of the military reinforcement of several small islands off the coast of the continent, which were in the hands of nationalists after the withdrawal of the 7th Fleet from the strait. Paradoxically, Mao Zedong made possession of those islands possible, claiming that it would maintain the "rebels" relationship with the continent.¹² After the artillery shelling, which resulted in the death of two American officers (amongst others), the United States allowed for artillery and air force retaliation by nationalists on the continent, and began to develop plans for the possible use of tactical nuclear weapons in the event of further escalation.¹³ Additionally, in order to strengthen the legal and political systems, on 23rd November 1954 a defence treaty was signed between the USA and Taiwan. The actions of communist China caused concern in the Soviet Union which, bound by the alliance treaty, could find itself facing nuclear war, increasingly described by Khrushchev as unacceptable, particularly with readiness to unleash it officially confirmed by the Americans on 15th March 1955.¹⁴ In the face of such a serious threat, the Communists announced their readiness to negotiate, resulting in the establishing of official relations between Washington and Beijing through consular officials based in Geneva.

The lack of progress in the negotiations caused the PRC to trigger a second crisis in the Taiwan Strait. On 28th August the People's Liberation Army began shelling the islands occupied by the nationalists. Just like before it ended with a return to diplomatic talks, and the threat of using nuclear weapons in defence of an ally this time was put forward by Soviet Russia. The crisis resulted in a period of 10 years

¹⁰ J. Chang, J. Halliday, *op. cit.*, p. 366.

¹¹ H. Kissinger, *O Chinach*, *op. cit.*, p. 130–131.

¹² J. Chang, J. Halliday, *op. cit.*, p. 471.

¹³ H. Kissinger, *O Chinach*, *op. cit.*, p. 165.

¹⁴ *Ibidem*, p. 167.

of stagnation in US-PRC relations and the transition to hostile approach towards each other by the PRC and Soviet Russia.

Another breakthrough came when Richard Nixon became President of the United States, subsequently publicly expressing his desire to improve relations with China in 1969. After long and complicated, mostly secret, diplomatic talks in which the main role was played by Henry Kissinger – the President's National Security Advisor, the meeting between Mao Zedong and Richard Nixon was finalised. According to Kissinger, it was the most important event since the end of the Second World War. It also left its mark on US-Taiwan relations, and especially on the international situation of the latter.¹⁵ On 25th October 1971, when Kissinger was in Beijing for the second time in preparation for Nixon's visit, the United Nations voted to change China's representative in this organization – the place of the Republic of China, also as a permanent member of the Security Council, was taken by the People's Republic of China. This decision resulted in the immediate exclusion of Taiwan's representatives from UN and all other organizations associated with it. At the same time, almost all member states broke off diplomatic relations with Taipei and established new ones with Beijing.¹⁶

During the historical meeting, Mao ignored Nixon's initiative to discuss issues important to mutual security, like for example relations with the RCh. The Chinese communists' leader famously stated that the matter was waiting twenty years so it might wait another twenty or even a hundred. Results of negotiations during the ongoing summit were included in the so-called Shanghai communiqué summarizing the visit, in which the US acknowledged that there is one China, and that Taiwan is part of China, confirmed the interest in a peaceful solution to the problem by the Chinese themselves and expressed their intention to withdraw troops from the island in the long term. PRC on the other hand made it clear that it would not try to solve the problem by force.¹⁷ This communiqué was of great importance for both Chinese entities, reducing the level of hostility by recognising the belief of both sides in China's unity, and opening the door to cooperation.

Intense negotiations between USA and PRC centred mainly around Taiwan issue, particularly the existing military alliance, the Taipei-Washington treaty and arms sales. In the absence of agreement on that matter and despite the formal recognition of the government in Beijing as the sole representative in international relations, in April 1979 both houses of Congress passed the so-called Taiwan

¹⁵ In reality it was not only about the USA-PRC relationship but about improvement to international security. Nixon wanted (and achieved) cooperation between the USA-PRC-Soviet Russia triangle, as its lack threatened their peaceful coexistence. See W. Isaacson, *Kissinger*, transl. by F. Filipowski, Zysk i S-ka, Poznań 2021.

¹⁶ L. Antonowicz, *op. cit.*, p. 37.

¹⁷ H. Kissinger, *O Chinach*, *op. cit.*, p. 279.

Relations Act¹⁸ which defined U.S. relations with Taiwan. It is considered that the fundamental document for further Sino-American cooperation, but also within the framework of existing Chinese entities, was the so-called third communiqué issued after further negotiations (17th August 1982). It is characteristic that US and PRC officials deliberately emphasized different aspects of the Communiqué and proposed significantly different interpretations of the language used. For example, the US side focused on the correlation between limiting arms sales to Taiwan and the peaceful policy of the People's Republic of China towards Taiwan, while the Chinese decided to focus on US commitments to respect China's sovereignty and gradually reduce the export of arms to the RCh. This flexibility of the Communiqué was intentional and accepted by all, which allowed it to succeed.¹⁹

Peaceful coexistence and another cold war in relations between mainland China and Taiwan

The deaths of Chiang Kai-shek (5th April 1975) and Mao Zedong (9th September 1976) combined with the start of the process of change on the continent and on the island, improved relations within China and have had a positive impact on the level of security in the region. The most important changes in the PRC included various changes in economic policy, which in some way forced the opening to the West to acquire new technologies and markets. In turn, Chiang Kai-shek's successor made the process of democratization in the 1980s possible, leading to the illegal creation of the Democratic Progress Party (DPP), the first opposition party in Taiwan, and finally in 1987 the lifting of martial law. The dynamically developing economies of both entities allowed for the establishment of contacts in this field²⁰ and simultaneously the development of tourism, visits between separated families, scientific and cultural exchanges.

In April 1993, the first official meeting of the parties since the fall of the Nationalist government took place in Singapore, where several agreements were signed – these meetings continued.²¹ However, the problem of Taiwan's legal status in the international environment has not disappeared. In particular, the DPP, which was seeking independence from the continent, and some Kuomintang activists, who

¹⁸ *All Information for H.R.2479 – Taiwan Relations Act*, Congress.gov, <https://www.congress.gov/bill/96th-congress/house-bill/2479/all-info> [accessed: 02.12.2022].

¹⁹ *The August 17, 1982 U.S.-China Communiqué on Arms Sales to Taiwan*, Office of the Historian, Foreign Service Institute, United States Department of State, <https://history.state.gov/milestones/1981-1988/china-communicue> [accessed: 05.11.2022].

²⁰ In 1993, Taiwan overtook Japan to become China's second largest overseas source of investment. See H. Kissinger, *O Chinach*, op. cit., p. 406.

²¹ A. Ziętek, *Aktualne problemy polityki zagranicznej Republiki Chińskiej na Tajwanie*, [in:] *Tajwan w stosunkach międzynarodowych...*, op. cit., p. 65.

have denied Beijing's unification proposals as part of 'One country, two systems' principle, have taken diplomatic steps²² to recognise the RCh as a sovereign state and restore its membership in the UN.

These actions met with an adverse reaction from the PRC and led to the so-called third Taiwan crisis. China suspended contacts with the USA at the highest level and a demonstration of force against Taiwan ensued. The situation escalated at the turn of 1995/96 in connection with the planned presidential elections there and the possibility of the winning candidate securing independence of the country. In response, the United States sent a powerful fleet to the Taiwan Strait to ensure the security of its ally. Seeing the threat of an inevitable conflict in the event of further escalation, both sides signalled willingness to negotiate. Once again common sense prevailed and peace in the region was maintained. The elections in Taiwan went ahead as planned and Lee Teng-hui became the first president of the Republic of China elected by universal suffrage, and the crisis came to an end.²³ Another period of peaceful coexistence has begun, with both sides astonishingly developing their economic and military potential. Taiwan was increasingly talking about independence, and the continent continued policing the 'One China principle' – all in the shadow of the USA.

The fundamental interests of China, the United States and Taiwan have not changed significantly, and the relationship remained sinusoidal. Beijing remained focused on unification with Taiwan, effectively trying to stop the Taiwanese people's independence aspirations, and it continued encouraging the United States to strictly interpret the 'One China policy'. Not everything was going according to these expectations, which was influenced not only by relations "inside China" but also by international conditions, caused, among others, by the threat perceived by the Western world, posed by the growing economic and military power of this country. At this time, it could be said with certainty that the fourth Taiwan crisis was underway. Reasons for it could be sought in the increasing role of the forces opposing the reunification of Taiwan with the mainland. DPP was growing in strength, supported by the democratic citizens' movement and the decidedly negative attitude towards idea of unification from the popular president of the RCh Tsai Ing-wen,²⁴ who emphasized it many times in her speeches. Beijing's dissatisfaction

²² The activities were carried out as part of unofficial, often holiday trips of large groups of government members to selected countries, there they presented their postulates on purposefully organised forums, see *ibidem*, p. 467.

²³ M. Mazza, *Reflections on 25 Years Ago – risks for a Fourth Taiwan Strait Crisis*, American Enterprise Institute, 24.03.2021, <https://www.aei.org/articles/reflections-on-25-years-ago-risks-for-a-fourth-taiwan-strait-crisis/> [accessed: 07.11.2022].

²⁴ *Transformation in the Strait. Prospects for Change in China-Taiwan-US Relations*, Toda Peace Institute, March 2022, <https://toda.org/policy-briefs-and-resources/policy-briefs/transformation-in-the-strait-prospects-for-change-in-china-taiwan-us-relations.html> [accessed: 03.11.2022].

was increased by rekindling of official relations between Taiwan and the United States, such as the visit of congressmen to Taiwan in 2018, the visit to the US by President Tsai Ing-wen in 2019 and the first, since the break in diplomatic relations, visit of representatives of the American government to the island in 2020.²⁵ Bitterness was increased by the visit to Taiwan of Nancy Pelosi, the speaker of the Democratic Party in the United States House of Representatives.²⁶ The visit was of great importance to the Taiwanese authorities, as it further internationally highlighted the problem of the existence of two Chinese states and the need to regulate it. It is difficult to assess whether in response to the communist protests or as part of planned actions, but during the ongoing crisis, the US Senate Foreign Relations Committee passed the Taiwan Policy Act of 2022, which provides Taiwan with security assistance in the amount of USD 6.5 billion for the purchase of military equipment.²⁷ To reinforce the message, "U.S. President Joe Biden stated in a television interview on Monday, 19th September, that U.S. forces would defend Taiwan if China attacked this self-governing state."²⁸ In addition, he assured the Taiwanese that they would maintain their status as the main non-NATO ally and could count on support in the field of military and technological exchange and assistance. In response to these events, mainland China issued a number of statements condemning the United States, and Chinese President Xi Jinping, at the opening of the CCP Congress on 20th October 2022 declared "that China will never renounce force as a method of restoring sovereignty over the island if peaceful efforts to reunify China fail."²⁹ These provoked negative reactions towards communist China from Taiwan, the US and the democratic world. Fortunately, it did not lead, as in the case of the third crisis, to the rupture of diplomatic relations. On 14th November 2022, the presidents of the USA and the PRC held a meeting on the island of Bali in Indonesia, discussing key issues, including trilateral relations (USA, PRC, RCh). From the issued statement it is not clear what is the true result of the meeting and whether

²⁵ See Ł. Wordliczek, *Długi cień smoka: stosunki USA – Chiny w XXI w.*, [in:] *Chiny w polityce międzynarodowej*, ed. J. Kloczkowski, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2022, pp. 81–82.

²⁶ M. Mazzini, *Nancy Pelosi z wizytą na Tajwanie. W USA złość, Chiny wysyłają myślici*, Polityka, 03.08.2022, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/2176179,1,nancy-pelosi-z-wizyta-na-tajwanie-w-usa-zlosc-chiny-wysylaja-mysliwce.read> [accessed: 07.11.2022].

²⁷ The Taiwan Policy Act of 2022, United States Senate Foreign Relations Committee, <https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/Taiwan%20Policy%20Act%20One%20Pager%20FINAL.pdf> [accessed: 10.11.2022].

²⁸ O. Lam, *Taiwan Policy Act 2022: The US becomes less ambiguous about defending Taiwan*, Global Voices, 19.09.2022, <https://globalvoices.org/2022/09/19/taiwan-policy-act-2022-the-us-becomes-less-ambiguous-about-defending-taiwan/> [accessed: 10.11.2022].

²⁹ *Tajwan odpowiada Xi Jinpingowi: Chiny nie wygrają przy użyciu siły*, 20.10.2022, Rzeczpospolita, <https://www.rp.pl/dyplomacja/art37269501-tajwan-odpowiada-xi-jinpingowi-chiny-nie-wygraja-przy-uzyciu-sily> [accessed: 07.11.2022].

it helped to pursue the interests of America and the entire West in relations with the Middle Kingdom – it is important that the talks will be continued³⁰.

Conclusions

The Taiwan Strait region can be described as a powder keg with a smouldering fuse or one of the most conflict-endangered regions of the world, which is not only related to the Sino-Taiwan-American problems presented in the article. For the main subjects of this dispute – the USA and the PRC – it is also participation in the game for domination in the South China Sea, in which there are many more parties. Returning to the main topic, contrary to earlier predictions, the passage of time does not improve the situation. The basic problem is democracy – for some (Taiwan) the basic aspect of existence, for others (the PRC) unnecessary, and problematic to those in power. In Taiwanese society, fewer and fewer people feel connected to the mainland, and more and more have a sense of their own, separate statehood. Many of them have studied in democratic countries, especially the USA, and want to live by the same principles. Furthermore, growing prosperity, dynamic economic development, a sense of support from a superpower and increasing recognition in the international environment legitimize the pursuit of one's own statehood.

In addition, restrictions on civil liberties and human rights in Hong Kong, after coming under the control of the PRC, discourage Taiwanese from risking reunification even according to the principle of 'One country, two systems'.³¹ For mainland China, where Taiwan is just a rebellious province always destined to re-join, reunification is indisputable. This is especially true of the current situation, in which the PRC has moved to the second position in the world in terms of economic and military strength. In addition, after years of development with "bowed head", the time has come to raise it and this is what a large part of Chinese society expects. Nationalist rhetoric and the lack of visible prospects for democratic reforms in the country mean that the President of China cannot back down, and that unification is a necessary condition for the realization of his basic goal – the great renaissance of the Chinese nation.

What is important in all this is the position of an external participant in the events, actively involved in the dispute since its inception – the United States, which, after a period of cooperation with the communists and the hope that economic development will translate into an increase in democracy and an improvement in respect for

³⁰ *Readout of President Joe Biden's Meeting with President Xi Jinping of the People's Republic of China*, The White House, 14.11.2022, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/11/14/readout-of-president-joe-bidens-meeting-with-president-xi-jinping-of-the-peoples-republic-of-china/> [accessed: 20.11.2022].

³¹ B. Góralczyk, *Nowy długi marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2021, p. 197.

human rights, understood that they were wrong. If China united, it would become the world's largest economic power.³² During the presidency of Donald Trump, despite the high polarization on the political scene, there was a large unanimity in actions against the PRC and in favour of closer relationship with RCh. Exceptionally, this direction is being pursued by his successor, Joe Biden. The United States not only increased its involvement but continued to expand its coalition system. The AUKUS Pact³³ was created, an agreement on a new format of technological and defence cooperation between Australia, Great Britain and the United States, developed cooperation within the framework of the QUAD initiative (political format of the USA, Australia, Japan and India) and the so-called Alliance of Five Eyes (Anglo-Saxon countries – USA, Canada, Great Britain, Australia and New Zealand), and a number of other agreements between the countries of the region and beyond. Role of Japan is also important – a determined and reliable ally of the USA, in which superpower tendencies have awakened and which is dynamically developing its armed forces and is putting forward more and more contentious demands towards the PRC.

An important factor influencing the approach of the United States in this dispute is the trust of partners. Submission to China and consent to the forcible annexation of Taiwan to mainland China would undermine the trust of partners in the Americans. The belief in the ability of the USA to intervene in the defence of its closest partners, strongly demonstrated during the ongoing Russian aggression against Ukraine, is the glue that binds the system of alliances and other agreements. Undermining this trust could lead to a situation where most Asian countries would make a far-reaching re-orientation in their policies, abandoning Washington or weakening ties. All this, with the inflexible attitude of mainland China, makes even a prominent diplomat, personally involved in the process of stabilizing relations between the USA and the PRC, Henry Kissinger, state that “We are on the brink of war with Russia and China on issues that we have partly created. All we can do now is not to increase tensions and create new options, and for that you need to have a goal.”³⁴ This goal, according to the author, is reflected in the words of the great politician Winston Churchill: “Civilization will not last, freedom will not survive, peace will not reign unless the majority of humanity unites to defend them and shows a force before which barbarians and atavistic forces will feel respect.”³⁵

³² *Ibidem*, p. 210.

³³ M. Bogusz, *AUKUS: nowy format bezpieczeństwa na Pacyfiku wymierzony w Chiny*, OSW, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-09-20/aukus-nowy-format-bezpieczenstwa-na-pacyfiku-wymierzony-w-chiny> [accessed: 12.11.2022].

³⁴ L. Secor, *Henry Kissinger Is Worried About 'Disequilibrium'*, WSJ, 12.08.2022, <https://www.wsj.com/articles/henry-kissinger-is-worried-about-disequilibrium-11660325251> [accessed: 12.11.2022].

³⁵ N. Ferguson, *Cywilizacja. Zachód i reszta świata*, transl. by P. Szymor, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2022.

References

- Bogusz M., *AUKUS: nowy format bezpieczeństwa na Pacyfiku wymierzony w Chiny*, OSW, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-09-20/aukus-nowy-format-bezpieczenstwa-na-pacyfiku-wymierzony-w-chiny> [accessed: 12.11.2022].
- Chang J., Halliday J., *Mao. Nieznana historia*, transl. by P. Amsterdamski, Znak, Kraków 2021.
- Chiny w polityce międzynarodowej*, ed. J. Kloczkowski, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2022.
- Ferguson N., *Cywilizacja. Zachód i reszta świata*, transl. by P. Szymor, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2022.
- Góralczyk B., *Nowy długi marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2021.
- Góralczyk B., *Wielki renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2018.
- Isaacson W., *Kissinger*, transl. by F. Filipowski, Zysk i S-ka, Poznań 2021.
- Kissinger H., *O Chinach*, transl. by M. Komorowska, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2017.
- Kissinger H., *Porządek światowy*, transl. by M. Antosiewicz, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2017.
- Lam O., *Taiwan Policy Act 2022: The US becomes less ambiguous about defending Taiwan*, Global Voices, 19.09.2022, <https://globalvoices.org/2022/09/19/taiwan-policy-act-2022-the-us-becomes-less-ambiguous-about-defending-taiwan/> [accessed: 10.11.2022].
- Mazza M., *Reflections on 25 Years Ago – risks for a Fourth Taiwan Strait Crisis*, American Enterprise Institute, 24.03.2021, <https://www.aei.org/articles/reflections-on-25-years-ago-risks-for-a-fourth-taiwan-strait-crisis/> [accessed: 07.11.2022].
- Mazzini M., *Nancy Pelosi z wizytą na Tajwanie. W USA złość, Chiny wysyłają myślnice*, Polityka, 03.08.2022, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/2176179,1,nancy-pelosi-z-wizyta-na-tajwanie-w-usa-zlosc-chiny-wysylaja-myslnice.read> [accessed: 07.11.2022].
- Readout of President Joe Biden's Meeting with President Xi Jinping of the People's Republic of China*, The White House, 14.11.2022, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/11/14/readout-of-president-joe-bidens-meeting-with-president-xi-jinping-of-the-peoples-republic-of-china/> [accessed: 20.11.2022].
- Secor L., *Henry Kissinger Is Worried About 'Disequilibrium'*, WSJ, 12.08.2022, <https://www.wsj.com/articles/henry-kissinger-is-worried-about-disequilibrium-11660325251> [accessed: 12.11.2022].
- Tajwan odpowiada Xi Jinpingowi: Chiny nie wygrają przy użyciu siły*, 20.10.2022, Rzeczpospolita, <https://www.rp.pl/dyplomacja/art37269501-tajwan-odpowiada-xi-jinpingowi-chiny-nie-wygraja-przy-uzyciu-sily> [accessed: 07.11.2022].
- Tajwan w stosunkach międzynarodowych*, ed. E. Haliżak, Fundacja Stosunków Międzynarodowych, Warszawa 1997.
- The August 17, 1982 U.S.-China Communiqué on Arms Sales to Taiwan*, Office of the Historian, Foreign Service Institute, United States Department of State, <https://history.state.gov/milestones/1981-1988/china-communicue> [accessed: 05.11.2022].
- Tomaszewski W., *Chiang Kai-shek i komuniści. Nietrwale zwycięstwo*, Histmag.org, <https://histmag.org/Generalissimus-Chiang-Kai-shek-i-komunisci.-Cz.-1-Zwyciestwo-10410> [accessed: 01.12.2022].
- Transformation in the Strait. Prospects for Change in China-Taiwan-US Relations*, Toda Peace Institute, March 2022, <https://toda.org/policy-briefs-and-resources/policy-briefs/transformation-in-the-strait-prospects-for-change-in-china-taiwan-us-relations.html> [accessed: 03.11.2022].

Documents

All Information for H.R.2479 – Taiwan Relations Act, Congress.gov, <https://www.congress.gov/bill/96th-congress/house-bill/2479/all-info> [accessed: 02.12.2022]

The Taiwan Policy Act of 2022, United States Senate Foreign Relations Committee, <https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/Taiwan%20Policy%20Act%20One%20Pager%20FINAL.pdf> [accessed: 10.11.2022].

China-Taiwan relations and their implications for international security***Abstract***

The victory of the communist forces in the civil war in China resulted in the flight of the government, with the defeated leader Chiang Kai-shek and about 2 million followers, to the island of Taiwan. Hoping for a change in the situation, the President of the Republic of China announced temporary move of the capital of China to Taiwan. At the same time Chinese Communist Party, led by Mao Zedong, took control of the entire territory of mainland China, with the capital in Beijing, announcing the establishment of the People's Republic of China. This article deals with the assessment of the relationship between those two entities, that have coexisted unchanged since 1949. During this period, they followed different political pathways, but they invariably absorbed international opinion and affected the level of international security. Inspiration to take up this topic came from the significant deterioration of the international situation, influenced by the relationship between the People's Republic of China and the Republic of China.

Keywords: China, Taiwan, international relations, South China Sea region, Taiwan Strait, threats to peace, security

Janusz Liber

BEng, PhD, Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University
<https://orcid.org/0000-0003-4562-4661>

Implications of the China-Taiwan tensions for the international economic security

Introduction

The problem of economic security of states, despite reaching ever higher stages of development, growing economic interdependence of states, progressing processes of regional integration and globalization processes, has not been solved. A characteristic feature of the modern world economy is the increase in interdependence between countries. This is due to the dynamism of such areas as international trade in services, technology, international labor flows and capital turnover, etc.

Economic security is the result of many historical, geographical, economic, and political factors, as well as the function of various internal and external relations, including international relations. According to Bolesław Balcerowicz¹ “economic security refers to threats to prosperity, free access to markets, financial resources and natural resources that ensure the maintenance of the position of the state and its development.”

The category of economic security is related to security threats from the activities of states as well as resulting from the functioning of the economy.² The main

¹ B. Balcerowicz, *Konflikty zbrojne i wojny w zmieniającym się środowisku międzynarodowym*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2004, p. 12 [transl. by J.L.].

² K.M. Książkowski, *Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państw*, [in:] *Problemy bezpieczeństwa wewnętrznego i bezpieczeństwa międzynarodowego*, ed. K.M. Książkowski, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2009, pp. 93–108; idem, *Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państw: metody i środki przeciwdziałania*, Kolor Plus, Warszawa 2004.

threat is an economic aggression, which takes the form of economic war or dependence. The technique of conducting an economic war is, for example, the use of a policy of economic sanctions and dependencies, for example, an energy policy or a development aid.³ The basic forms of economic relations between enterprises (national, international), national economies and international economic organizations include material and information ties:

- material connections – international exchange of goods and services and international flows of factors of production. The importance of these links has increased over the last few decades under the influence of foreign liberalization, deregulation and the reduction of protectionism applied by states in economic policy;
- intangible connections – information flows, which include the transmission of any information necessary to organize and regulate economic activity. The importance of information links has increased in recent years under the influence of technological progress.

The international trade is the most important and oldest form of material connections. It is the concept of exchange of goods or services between people or entities in two or more different countries. Both the parties benefit from the exchange because there is a need or want of goods or services.⁴ Speaking of the material connections the most important elements are global supply chain covering all the steps involved in manufacturing and delivering products or services when those steps take place in more than one country.

Taking up the subject of the article is important due to the fact that most studies on the potential Sino-Taiwan crisis focus on military aspects, omitting emerging risks in the new global context, especially the structure of the global semiconductor supply chain.

The global structure of the semiconductor supply chain, developed over the course of the past three decades, has served the industry well. However, in the last few years several new factors have emerged that could put the successful continuation of this global model at risk. It is known that there are more than 50 points across the overall supply chain where a single region (East Asia – Taiwan, South Korea, Japan, China) accounts for 65% or more of the total global supply.⁵ While geographic specialization has served the industry well, the observed high degree of geographic concentration in certain activities also creates two types of vulnerabilities:⁶

³ Idem, *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2011.

⁴ *Online Certifications in International Trade & Finance – ICC Academy*, EduMaritime, <https://www.edumaritime.net/icc-academy> [accessed: 20.11.2022].

⁵ A. Varas, R. Varadarajan, J. Goodrich, F. Yinug, *Strengthening the Global Semiconductor Supply Chain in an Uncertain Era*, BCG, SIA, April 2021, p. 39, https://www.semiconductors.org/wp-content/uploads/2021/05/BCG-x-SIA-Strengthening-the-Global-Semiconductor-Value-Chain-April-2021_1.pdf [accessed: 20.12.2022].

⁶ *Ibidem*, p. 40.

- single points of failure due to high geographic concentration of some activities that could result in large-scale supply interruptions;
- geopolitical tensions that may impair global access to suppliers or customers.

Bearing in mind the contemporary political and economic transformations which result in increased interdependence between countries, and thus affect global economic processes, in the context of increasing risk of conflict between China and Taiwan, the following questions should be asked:

- could increase tension between China and Taiwan have a negative impact on the international economy, including international economic security?
- what are the main factors determining the negative impact of the Sino-Taiwan conflict on international economic security?

Due to the limited volume of this study, the author describes the potential effects of the Sino-Taiwan conflict on international economic security, taking into account the economy and location of Taiwan, as well as conflicts between China and selected East Asian countries.

Economic importance of Taiwan

After World War II, unlike China, where Mao's policy of "great leap forward" instead of economic growth led to collapse and mass starvation, Taiwanese authorities managed to build a system that contributed to what economists later called the "Taiwan miracle." In 1953, the Taiwanese government carried out two wide-ranging reforms simultaneously: it introduced four-year plans, and it also bought a large part of the agricultural land from large farmers and gave it to the peasants under the slogan "To each ploughman his own field."⁷

Following agriculture, Taiwan began to develop light industry, using infrastructure that survived from the time of Japanese rule. The government launched a large-scale training program for professionals abroad, and also began to attract foreign investment, mainly American. The next step in building Taiwan's economy was the establishment of China Development Corporation,⁸ through which World Bank funds went to small and medium-sized enterprises.

The general improvement on the standard of living of the Taiwanese people led to the emergence of a full-fledged middle class and alleviated social stratification. At the same time, the production of microelectronics began to develop on the island. The authorities stimulated the transformation of traditional industrial enterprises into innovative production. As a result of these activities, entities specializing in the

⁷ J. Yueh, *Land-to-the-tiller program transformed Taiwan*, Taiwan Today, 28.08.2009, <https://taiwantoday.tw/news.php?unit=10&post=15716> [accessed: 20.11.2022].

⁸ *China Development Corporation Project*, The World Bank – Projects, <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P003657> [accessed: 20.11.2022].

production and development of semiconductors – Taiwan Semiconductors Manufacturing Company (TSMC), MediaTek, United Microelectronic Corporation (UMC), Foxconn – were created. Manufacturers of ready-made computers and peripherals – Pegatron, Quanta Computer, Compal Electronics, Wistron also operate on the island. Parallely, Taipei sought to maintain economic ties with Beijing: from 1991 to 2021, the volume of Taiwanese investments in Chinese companies amounted to USD 193.5 billion.⁹

The importance of Taiwanese “local companies” in the global economy can be judged by the share of their production in their markets. TSMC has around 55% of the global market for contract chip fabrication.¹⁰ It has also made the world’s digital infrastructure dependent on a small island.¹¹ Among TSMC’s customers are Apple, NVIDIA, AMD, Sony, Intel.¹² MediaTek led the Android smartphone SoC market in 2021 with a 46% share, followed by Qualcomm with 35%. Most of the market share growth for MediaTek in 2021 came from the low-mid tier wholesale price segment (sub-USD 299), driven by strong demand for the Dimensity 700/800 series chipsets.¹³ UMC is a leading global semiconductor foundry company.¹⁴ iPad-maker Foxconn is world’s 10th biggest employer with 1.2 million employees.¹⁵ Maxxis is one of the relatively young tire manufacturers. This company are highly appreciated by the manufacturers of Volkswagen, Toyota, Chrysler, Peugeot and Ford.¹⁶

TSMC makes semiconductors used in F-35 fighters and a wide range of “military-grade” devices used by the U.S. Department of Defense.¹⁷ Many U.S. defense systems use field-programmable gate arrays which are similar to commercial versions but

⁹ *Cross Strait Relations*, Taiwan.gov.tw, https://www.taiwan.gov.tw/content_6.php [accessed: 20.11.2022].

¹⁰ Ch. Miller, *The Chips That Make Taiwan the Center of the World*, Time, 5.10.2022, <https://time.com/6219318/tsmc-taiwan-the-center-of-the-world/> [accessed: 20.11.2022].

¹¹ *Ibidem*.

¹² P. Bajpai, *An Overview of the Top 5 Semiconductor Foundry Companies*, Nasdaq, 1.10.2021, <https://www.nasdaq.com/articles/an-overview-of-the-top-5-semiconductor-foundry-companies-2021-10-01> [accessed: 28.12.2022].

¹³ S. Parashar, *Android Smartphone SoC Market: MediaTek Leads in Low-Mid Tiers, Qualcomm in Upper*, 11.03.2022, Counterpoint Research, <https://www.counterpointresearch.com/android-smartphone-soc-market-2021/> [accessed: 20.11.2022].

¹⁴ L. Wang, *UMC to become world’s No. 3 foundry: researcher*, The Taipei Times, 8.12.2020, <https://www.taipetimes.com/News/biz/archives/2020/12/08/2003748296> [accessed: 20.11.2022].

¹⁵ A. Leach, *Foxconn is world’s 10th biggest employer: 1.2 MILLION on payroll*, The Register, 20.03.2012, https://www.theregister.com/2012/03/20/foxconn_tenth_biggest_employer/ [accessed: 20.11.2022].

¹⁶ *History of Maxxis*, 23.11.2021, <https://autorip.ru/en/maxxis-chi-shiny-strana-proizvoditel-shin-maksis-istoriya-kompanii-maxxis/> [accessed: 20.11.2022].

¹⁷ S. McGlaun, *TSMC Under U.S. Pressure As Chip Supplier For Lockheed F-35 Lightning II: Report*, HotHardware, 16.01.2020, <https://hothardware.com/news/tsmc-under-pressure-to-build-chips-in-us> [accessed: 20.11.2022].

introduce certain specific militarily relevant features, such as higher levels of heat and radiation tolerance.¹⁸ The major designers of FPGAs are U.S. firms that depend on Taiwan for much of their production. The U.S. firm Xilinx, for example, invented the FPGA, but most of its semiconductor wafers are manufactured by TSMC and United Microelectronics Co., another Taiwanese firm.¹⁹

Since the beginning of the twenty-first century, Taiwan with Hong Kong, Singapore and South Korea, has been one of the “East Asian tigers” – an informal club of the most dynamically developing economies of the region. Taiwan is the 21st largest economy in the world with a nominal GDP of USD 807 bn in 2021, and GDP per capita of USD 33,011.²⁰

Strategic location of Taiwan – global sourcing

The conflict over Taiwan could have a serious impact on world trade, given the fact that the 180-kilometer Taiwan Strait and shipping route east of the island are the main routes for ships carrying raw materials to factories in East Asia or transporting finished goods from this region to the rest of the world. The Taiwan Strait connects the East China Sea and the South China Sea, which are of strategic importance to the global economy.

Sea routes leading through the South China Sea from Chinese ports to India, the Middle East and on to Europe are an important element of global supply chains. In addition, the importance of the South China Sea increased due to the discovery of large reserves of oil and natural gas under the seabed. The Philippines, Brunei, Malaysia, Vietnam and Singapore claim to this waters, and given the security of sea routes leading through the South China Sea, the United States is also involved in this conflict.²¹ Any tensions on this sea may adversely affect the entire global electronics industry. About 84% of all the world's electronics are produced in Asia, of which 85% are made in China, and all these products are transported through the South China Sea. Professor Ramamurti points out that if there were an armed conflict in the region, the supply of goods from Asian factories would be indefinitely suspended, which

¹⁸ S. Shivakumar, Ch. Wessner, *Semiconductors and National Defense: What Are the Stakes?*, CSIS, 8.06.2022, <https://www.csis.org/analysis/semiconductors-and-national-defense-what-are-stakes> [accessed: 20.11.2022].

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ I. Pang, *Taiwan's economic outlook for the second half of 2022*, ING Think, 28.06.2022, <https://think.ing.com/articles/taiwan-economic-outlook-2h22> [accessed: 26.11.2022].

²¹ K. Winkler, *Konflikt na Morzu Południowochińskim w perspektywie rywalizacji chińsko-amerykańskiej*, Teologia Polityczna, 11.01.2021, <https://teologiapolityczna.pl/krzysztof-winkler-konflikt-na-morzu-poludniowochińskim-w-perspektywie-rywalizacji-chińsko-amerykańskiej> [accessed: 20.11.2022].

would mean disaster for companies which only suppliers are Asian companies.²² Professor Sitaraman estimates that goods worth a total of USD 5.3 trillion a year are currently transported through the South China Sea. About 20% of this goes to the U.S. The economic impact of a major maritime conflict in the region could be so great that it would change our way of life.²³ In the case of the East China Sea, the parties to the conflict are China and Japan, which have been engaged in a border dispute over the strategically located Senkaku Islands since 1970.²⁴

To ensure resilient supply chains, it is essential that they be globalized. However, the search for low-cost production, combined with the effective industrial policy of key nations, has led to geographic concentrations of key supply chains in a few countries, increasing vulnerabilities for United States and global producers. Such concentration leaves companies vulnerable to disruption, whether caused by a natural disaster, a geopolitical event, a global pandemic or indeed hostile actions. The Department of Commerce's report shows that the United States is dangerously dependent on specific countries for parts of the value chain of all of these products²⁵ – e.g. the global economy depends on Taiwanese firms for 92% of leading-edge semiconductor production. China has over 75% of global cell fabrication capacity for advanced batteries, as noted in the Department of Energy's report.²⁶

Concluding the analysis of Taiwan's strategic location, it is worth emphasizing that according to Bloomberg Intelligence, in the first seven months of 2022, about 48% of the global container ship fleet passed through the Taiwan Strait. In addition to the elements cited above, the reason for choosing the strait as the most convenient route for sailing is the weather. Circumnavigation of Taiwan, on the other hand, is longer, and also involves the risk of exposing the ship to cyclones, which occur in the Philippines from June to September.²⁷

²² P. Thibodeau, *South China Sea conflict could be IT's Black Swan*, Computerworld, 15.08.2016, <https://www.computerworld.com/article/3107217/south-china-sea-conflict-could-be-it-s-black-swan.html> [accessed: 20.11.2022].

²³ *Ibidem*.

²⁴ A. Makowski, K. Kubiak, *Współczesne spory morskie – na przykładzie zatargów o archipelagi na Morzu Wschodniochińskim i Morzu Japońskim*, „Prawo Morskie” 2005, t. 21, s. 61–73, <https://journals.pan.pl/Content/114260/PDF/document%20-%202019-10-05T115827.699.pdf> [accessed: 20.11.2022].

²⁵ R. Cronin, *Semiconductors and Taiwan's "Silicon Shield"*, Stimson Center, 16.08.2022, <https://www.stimson.org/2022/semiconductors-and-taiwans-silicon-shieldA/> [accessed: 15.01.2023].

²⁶ *Building Resilient Supply Chains, Revitalizing American Manufacturing, and Fostering Broad-based Growth*, A Report by The White House, Washington, June 2021, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/06/100-day-supply-chain-review-report.pdf> [accessed: 10.01.2023].

²⁷ T. Burdzik, *Cieśnina Tajwańska: czy Chiny zagrażają światowemu transportowi morskemu?*, GospodarkaMorska.pl, 11.08.2022, <https://www.gospodarkamorska.pl/ciesnina-tajwanska-czy-chiny-zagrazaja-swiatowemu-transportowi-morskiemu-65891> [accessed: 20.11.2022].

Effects of the blockade of Taiwan

The blockade or tensions over Taiwan will be of great importance from the point of view of disrupting the global security architecture. As recently as 1990, the United States accounted for 37% of global chip production. Currently, it is about 12%.²⁸ Supply problems caused by potential tensions would affect all technology companies: from Apple, which is the largest customer of Taiwan's TSMC, through companies specializing in military and medical technologies, to software and IT hardware manufacturers such as NVIDIA and AMD.

The conflict in the Taiwan Strait will force the search for new markets for obtaining chips. The problem, however, is that today Taiwan cannot be replaced. Taiwanese giant TSMC operates largely as a contract manufacturer – it produces semiconductors that have been developed by other manufacturers, such as South Korea's Samsung, which holds 17% of the global chip sales market,²⁹ however, its production capacity is not able to balance Taiwanese production. Another aspect is the type of semiconductors itself – the most advanced 7 nm and 5 nm components are manufactured by TSMC and Samsung, with TSMC and Samsung already preparing to produce next-generation 3 nm chips.³⁰

It is worth noting that only South Korea's Samsung, Japan's Toshiba, America's Intel and China's SMIC have manufacturing facilities outside Taiwan. What's more, their capabilities are clearly not enough to replace TSMC and MediaTek. A possible conflict between China and Taiwan will cause another shortage of components for global industry, especially since SMIC will not be able to supply products to “enemies” in the West. The situation is aggravated by the fact that part of the production capacity of Taiwanese companies is located in mainland China, where cheaper labor and necessary resources are concentrated.³¹

If China succeeded in pressuring Taiwan to grant Beijing access to TSMC factories, the United States and Japan would certainly respond by imposing new restrictions on the export of advanced machinery and materials, but it would take years

²⁸ A. Varas, R. Varadarajan, J. Goodrich, F. Yinug, *Government Incentives and US Competitiveness in Semiconductor Manufacturing*, BCG, SIA, September 2020, <https://www.semiconductors.org/wp-content/uploads/2020/09/Government-Incentives-and-US-Competitiveness-in-Semiconductor-Manufacturing-Sep-2020.pdf> [accessed: 20.11.2022].

²⁹ A. Kharpal, *Samsung aims to make the world's most advanced chips in 5 years, as it plays catch up with TSMC*, CNBC, 4.10.2023, <https://www.cnbc.com/2022/10/04/samsung-aims-to-triple-production-for-most-advanced-chips-by-2027.html> [accessed: 20.11.2022].

³⁰ J. Porter, *Samsung beats TSMC to production of 3nm chips*, The Verge, 30.06.2022, <https://www.theverge.com/2022/6/30/23189362/samsung-3nm-chips> [accessed: 20.11.2022].

³¹ R. Jennings, K. Wong, *Quitting China isn't easy for Taiwanese companies, even if the mainland is 'a lot of trouble'*, South China Morning Post, 6.08.2022, <https://www.scmp.com/economy/article/3187910/quitting-china-isnt-easy-taiwanese-companies-even-if-mainland-lot-trouble> [accessed: 12.01.2023].

to replicate Taiwan's chip-making capabilities in other countries, while the entire world would still be dependent on Taiwan. Such a scenario would be disastrous for the economic and geopolitical situation of the United States.³² It would be even worse, if TSMC's factories were destroyed as a result of any conflict. The scale of the threat is shown by the losses suffered by the computers and semiconductors global market, after the cessation of production at TSCM as a result of the earthquake in Taiwan in 1999.³³

Notably, in the event of the destruction (isolation) of Taiwan's economy, about one-third of PC processor production, including chips designed by Apple and AMD, would be halted until new factories are built elsewhere. Data center capacity growth would slow drastically, especially for servers focused on AI algorithms, which are more dependent on Taiwan-made chips from companies like NVIDIA and AMD. There would be an almost complete halt in the implementation of the 5G network.³⁴ In the event of any conflict, the Chinese infrastructure currently used for electronics assembly would be isolated. Manufacturers would have to find other entities to assemble phones and computers for which they would have components. The total cost of a semiconductor deficiency would be measured in trillions of USD. It would take at least half a decade to rebuild the lost chip making capacity.

The world economy and supply chains that cross Asia and the Taiwan Strait are based on this precarious peace. The global chip industry, as well as the assembly of all electronic circuits, depend more on the Taiwan Strait and the coast of southern China than on any other piece of the world's territory.

Taking into account these risks, the West has intensified work on the development of its own production of microcircuits. The United States and the European Union have been talking for several years about the need to ensure technological independence from Asian countries in this area.

A June 2021 White House report on supply chains indicated that the entire U.S. economy is dependent on Taiwan's TSMC and Korea's Samsung, which is "a threat to U.S. national security and critical infrastructure in the United States."³⁵ Accordingly, on August 9, 2022, President Biden signed the CHIPS and Science Act, which aims to strengthen the U.S. semiconductor supply chain and promote high-tech research and development in the United States.³⁶

³² Ch. Miller, *op. cit.*

³³ B. Crothers, *PC industry hit by Taiwan quake aftershocks*, CNET, 2.01.2002, <https://www.cnet.com/culture/pc-industry-hit-by-taiwan-quake-aftershocks/> [accessed: 20.11.2022]; S. Robinson, *Taiwan's Chip Plants Left Idle by Earthquake*, New York Times, 22.09.1999, <https://www.nytimes.com/1999/09/22/business/taiwan-s-chip-plants-left-idle-by-earthquake.html> [accessed: 20.11.2022].

³⁴ Ch. Miller, *op. cit.*

³⁵ *Building Resilient Supply Chains...*, *op. cit.*

³⁶ J. Badlam *et al.*, *The CHIPS and Science Act: Here's what's in it*, McKinsey & Company, 4.10.2022, <https://www.mckinsey.com/industries/public-and-social-sector/our-insights/>

The European Union took similar actions. In her 2021 State of the Union speech, European Commission President Ursula von der Leyen set the vision for Europe's chip strategy, to jointly create a state-of-the-art European chip ecosystem. This will include production, as well as connecting the EU's world-class research, design and testing capacities³⁷. The base for this activities were analysis of European Chips Report, based on findings of the European Chips Survey.³⁸

Conclusions

Taking into account the arguments presented in the article, it should be stated that potential tensions between Taiwan and China may cause huge disruptions in global supply chains. These risks result from two main elements – the strategic location of Taiwan (Taiwan Strait) and the location of the semiconductor, chips and similar components industry, which in the event of a crisis in Taiwan-China relations will have a negative impact not only on the economies of the United States and the European Union, but also on East Asia.

It is worth noting that the inclusion of the United States as a party to a potential Sino-Taiwanese tensions may cause a military conflict, which may create large losses. According to the report of the Center for Strategic & Internal Studies,³⁹ a war for Taiwan would likely result in a victory for the coalition defending the island, but the enormity of each side's losses would weaken their military power for years. Depending on scenario the United States and Japan lose dozens of ships, hundreds of warplanes and thousands of troops. Such losses would damage the global position of the U.S. for many years.⁴⁰ China and Taiwan would also be severely affected by this conflict.⁴¹

the-chips-and-science-act-heres-whats-in-it [accessed: 04.12.2022]; E.M. Jacobs, *Challenges and Opportunities for the "Chip 4" Group*, Global Taiwan Institute, 2.11.2022, <https://globaltaiwan.org/2022/11/challenges-and-opportunities-for-the-chip-4-group/> [accessed: 20.11.2022].

³⁷ *European Chips Act*, European Commission, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-chips-act_en [accessed: 12.01.2023]; *2021 State of the Union Address by President von der Leyen*, European Commission, 15.08.2021, https://state-of-the-union.ec.europa.eu/state-union-2021_en [accessed: 12.01.2023].

³⁸ *European Chips Survey*, European Commission, 04.08.2022, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-chips-survey> [accessed: 12.01.2022].

³⁹ M.F. Cancian, M. Cancian, E. Heginbotham, *The First Battle of the Next War: Wargaming a Chinese Invasion of Taiwan*, CSIS, Washington, January 2023, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/230109_Cancian_FirstBattle_NextWar.pdf?W-dEUwJYWlySMPir3ivhFolxC_gZQuSOQ [accessed: 12.01.2023].

⁴⁰ *Ibidem*, p. 88.

⁴¹ *Ibidem*.

To sum up, it is in the interest of global economic security to avoid tensions in Taiwan-China relations, and in the event of tensions, all parties to the conflict, as well as other stakeholders, should make every effort to achieve a peaceful solution, because in the case of military attempts to resolve the “Taiwan issue”, from an economic security point of view, there will be no winners.

References

- 2021 *State of the Union Address by President von der Leyen*, European Commission, 15.08.2021, https://state-of-the-union.ec.europa.eu/state-union-2021_en [accessed: 12.01.2023].
- Badlam J. *et al.*, *The CHIPS and Science Act: Here's what's in it*, McKinsey & Company, 4.10.2022, <https://www.mckinsey.com/industries/public-and-social-sector/our-insights/the-chips-and-science-act-heres-whats-in-it> [accessed: 04.12.2022].
- Bajpai P., *An Overview of the Top 5 Semiconductor Foundry Companies*, Nasdaq, 1.10.2021, <https://www.nasdaq.com/articles/an-overview-of-the-top-5-semiconductor-foundry-companies-2021-10-01> [accessed: 28.12.2022].
- Balcerowicz B., *Konflikty zbrojne i wojny w zmieniającym się środowisku międzynarodowym*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2004.
- Building Resilient Supply Chains, Revitalizing American Manufacturing, and Fostering Broad-based Growth*, A Report by The White House, Washington, June 2021, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/06/100-day-supply-chain-review-report.pdf> [accessed: 10.01.2023].
- Burdzik T., *Cieśnina Tajwańska: czy Chiny zagrażają światowemu transportowi morskemu?*, GospodarkaMorska.pl, 11.08.2022, <https://www.gospodarkamorska.pl/ciesnina-tajwanska-czy-chiny-zagrazaja-swiatowemu-transportowi-morskiemu-65891> [accessed: 20.11.2022].
- Cancian M.F., Cancian M., Heginbotham E., *The First Battle of the Next War: Wargaming a Chinese Invasion of Taiwan*, Center for Strategic & Internal Studies, Washington, January 2023, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/230109_Cancian_FirstBattle_NextWar.pdf?WdEUwJYWlYsMPir3ivhFolxC_gZQuSOQ [accessed: 12.01.2023].
- China Development Corporation Project*, The World Bank – Projects, <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P003657> [accessed: 20.11.2022].
- Cronin R., *Semiconductors and Taiwan's "Silicon Shield"*, Stimson Center, 16.08.2022, <https://www.stimson.org/2022/semiconductors-and-taiwans-silicon-shield/> [accessed: 15.01.2023].
- Cross Strait Relations*, Taiwan.gov.tw, https://www.taiwan.gov.tw/content_6.php [accessed: 20.11.2022].
- Crothers B., *PC industry hit by Taiwan quake aftershocks*, 2.01.2002, <https://www.cnet.com/culture/pc-industry-hit-by-taiwan-quake-aftershocks/> [accessed: 20.11.2022].
- European Chips Act*, European Commission, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-chips-act_en [accessed: 12.01.2023].
- European Chips Survey*, European Commission, 04.08.2022, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-chips-survey> [accessed: 12.01.2023].
- History of Maxxis*, 23.11.2021, <https://autorip.ru/en/maxxis-chi-shiny-strana-proizvoditel-shin-maksis-istoriya-kompanii-maxxis/> [accessed: 20.11.2022].
- Jacobs E.M., *Challenges and Opportunities for the "Chip 4" Group*, Global Taiwan Institute, 2.11.2022, <https://globaltaiwan.org/2022/11/challenges-and-opportunities-for-the-chip-4-group/> [accessed: 20.11.2022].

- Jennings R., Wong K., *Quitting China isn't easy for Taiwanese companies, even if the mainland is 'a lot of trouble'*, South China Morning Post, 6.08.2022, <https://www.scmp.com/economy/article/3187910/quitting-china-isnt-easy-taiwanese-companies-even-if-mainland-lot-trouble> [accessed: 12.01.2023].
- Kharpal A., *Samsung aims to make the world's most advanced chips in 5 years, as it plays catch up with TSMC*, CNBC, 4.10.2023, <https://www.cnbc.com/2022/10/04/samsung-aims-to-triple-production-for-most-advanced-chips-by-2027.html> [accessed: 20.11.2022].
- Książopolski K.M., *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2011.
- Książopolski K.M., *Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państw*, [in:] *Problemy bezpieczeństwa wewnętrznego i bezpieczeństwa międzynarodowego*, ed. K.M. Książopolski, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2009, pp. 93–108.
- Książopolski K.M., *Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państw: metody i środki przeciwdziałania*, Kolor Plus, Warszawa 2004.
- Leach A., *Foxconn is world's 10th biggest employer: 1.2 MILLION on payroll*, The Register, 20.03.2012, https://www.theregister.com/2012/03/20/foxconn_tenth_biggest_employer/ [accessed: 20.11.2022].
- Makowski A., Kubiak K., *Współczesne spory morskie – na przykładzie zatargów o archipelagi na Morzu Wschodniocchińskim i Morzu Japońskim*, „Prawo Morskie” 2005, t. 21, s. 61–73, <https://journals.pan.pl/Content/114260/PDF/document%20-%202019-10-05T115827.699.pdf> [accessed: 20.11.2022].
- McGlaun S., *TSMC Under U.S. Pressure As Chip Supplier For Lockheed F-35 Lightning II: Report*, 16.01.2020, <https://hothardware.com/news/tsmc-under-pressure-to-build-chips-in-us> [accessed: 20.11.2022].
- Miller Ch., *The Chips That Make Taiwan the Center of the World*, Time, 5.10.2022, <https://time.com/6219318/tsmc-taiwan-the-center-of-the-world/> [accessed: 28.12.2022].
- Online Certifications in International Trade & Finance – ICC Academy*, EduMaritime, <https://www.edumaritime.net/icc-academy> [accessed: 20.11.2022].
- Pang I., *Taiwan's economic outlook for the second half of 2022*, ING Think, 28.06.2022, <https://think.ing.com/articles/taiwan-economic-outlook-2h22> [accessed: 26.11.2022].
- Parashar S., *Android Smartphone SoC Market: MediaTek Leads in Low-Mid Tiers, Qualcomm in Upper*, 11.03.2022, Counterpoint Research, <https://www.counterpointresearch.com/android-smartphone-soc-market-2021/> [accessed: 20.11.2022].
- Porter J., *Samsung beats TSMC to production of 3nm chips*, The Verge, 30.06.2022, <https://www.theverge.com/2022/6/30/23189362/samsung-3nm-chips> [accessed: 20.11.2022].
- Robinson S., *Taiwan's Chip Plants Left Idle by Earthquake*, New York Times, 22.09.1999, <https://www.nytimes.com/1999/09/22/business/taiwan-s-chip-plants-left-idle-by-earthquake.html> [accessed: 20.11.2022].
- Shivakumar S., Wessner Ch., *Semiconductors and National Defense: What Are the Stakes?*, CSIS, 8.06.2022, <https://www.csis.org/analysis/semiconductors-and-national-defense-what-are-stakes> [accessed: 20.11.2022].
- Thibodeau P., *South China Sea conflict could be IT's Black Swan*, Computerworld, 15.08.2016, <https://www.computerworld.com/article/3107217/south-china-sea-conflict-could-be-it-s-black-swan.html> [accessed: 20.11.2022].
- Varas A., Varadarajan R., Goodrich J., Yinug F., *Government Incentives and US Competitiveness in Semiconductor Manufacturing*, BCG, SIA, September 2020, <https://www.semiconductors.org/wp-content/uploads/2020/09/Government-Incentives-and-US-Competitiveness-in-Semiconductor-Manufacturing-Sep-2020.pdf> [accessed: 20.11.2022].

- Varas A., Varadarajan R., Goodrich J., Yinug F, *Strengthening the Global Semiconductor Supply Chain in an Uncertain Era*, BCG, SIA, April 2021, https://www.semiconductors.org/wp-content/uploads/2021/05/BCG-x-SIA-Strengthening-the-Global-Semiconductor-Value-Chain-April-2021_1.pdf [accessed: 20.12.2022].
- Wang L., *UMC to become world's No. 3 foundry: researcher*, The Taipei Times, 8.12.2020, <https://www.taipeitimes.com/News/biz/archives/2020/12/08/2003748296> [accessed: 20.11.2022].
- Winkler K., *Konflikt na Morzu Południowochińskim w perspektywie rywalizacji chińsko-amerykańskiej*, Teologia Polityczna, 11.01.2021, <https://teologiapolityczna.pl/krzysztof-winkler-konflikt-na-morzu-poludniowochińskim-w-perspektywie-rywalizacji-chińsko-amerykańskiej> [accessed: 20.11.2022].
- Yueh J., *Land-to-the-tiller program transformed Taiwan*, Taiwan Today, 28.08.2009, <https://taiwantoday.tw/news.php?unit=10&post=15716> [accessed: 20.11.2022].

Implications of the China-Taiwan tensions for the international economic security

Abstract

The economy of Taiwan began to take shape after the occupation of the island by Japan under the peace treaty with the Chinese Qing Empire in 1895. After that, Tokyo began to actively invest in the development of a new territory: railroads, factories and defense enterprises were built. In this way, an industrial base was created that Taiwan uses to this day. After Japan's defeat in World War II, the island briefly returned to the Republic of China. However, there was a civil war in the country between the communists and nationalists, who rallied around Chiang Kai-shek, who eventually lost and withdrew to Taiwan with his associates. Taipei officially named the new state the "Republic of China" and has declared and continues to declare claims against the entire territory of China. Beijing, on the other hand, regularly declares that Taiwan is part of the People's Republic of China and has announced its reunification with the "rebellious island". The article deals with the economic consequences for the world economy resulting from the potential crisis between China and Taiwan. The subject is inspired by the dependence of the economies of many countries, including the United States and the European Union, on products supplied from the region of East Asia, especially by Taiwan, which in the event of a crisis in relations between conflicted countries may create threats to the international economic security.

Keywords: China, Taiwan, economic security, supply chain, value chain, semiconductors, Taiwan Strait

Sławomir Kowalski

dr, prof. KAAFM, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
<https://orcid.org/0000-0001-9532-4304>

Robert Sendek

dr, Wojskowy Instytut Wydawniczy
<https://orcid.org/0000-0002-0720-1337>

Kwestia tablic rejestracyjnych jako punkt zapalny w stosunkach między Serbią i Kosowem w latach 2011–2022

Wprowadzenie

Problem Kosowa należy do fundamentalnych kwestii dotyczących bezpieczeństwa międzynarodowego na Półwyspie Bałkańskim. Opinie co do tego, czy proklamowanie 17 lutego 2008 r. przez parlament w Prisztinie niepodległości Republiki Kosowa posłużyło zwiększeniu bezpieczeństwa i stabilności w regionie, czy też stało się zarzewiem kolejnych konfliktów, są podzielone¹. Nie ulega jednak wątpliwości, że akt ten pociągnął za sobą szereg konsekwencji, rzutujących w różnoraki sposób na sytuację prawną i polityczną tego zakątka Europy². Źródłem kontrowersji jest tutaj

¹ Kwestię tę omawia pokrótce K. Pawłowski, zob. *Państwowość Kosowa: czynnik stabilizacji czy destabilizacji ładu międzynarodowego?*, [w:] idem, *Państwowość Kosowa. Geneza, uwarunkowania, współczesność*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2018, s. 617–623.

² Zdaniem niektórych badaczy istnieje nawet zjawisko określane mianem „syndromu Kosowa”, polegające na tym, iż napięcie pojawiające się w tym regionie łatwo przenosi się w inne punkty Półwyspu Bałkańskiego. Zob. D. Gibas-Krzak, *Serbsko-albański konflikt o Kosowo w XX wieku. Uwarunkowania – przebieg – konsekwencje*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 9; eadem, *Interwencja NATO w Jugosławii w 1999 roku. W dwudziestą rocznicę ataku – przyczyny i konsekwencje*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2019, nr 1, s. 303.

przede wszystkim status Kosowa, ujmowany zazwyczaj z dwu całkowicie przeciwnych perspektyw: jako niepodległego państwa³ bądź jako autonomicznej prowincji wchodzącej w skład Serbii⁴.

Państwowość Republiki Kosowa uznaje większość państw Europy – m.in. Polska – oraz większość państw należących do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Kilka państw europejskich deklaracji kosowskiego parlamentu w sprawie niepodległości jednak nie uznało⁵, niepodległości Kosowa nie uznaje też Serbia. Władze serbskie stoją na stanowisku, że ogłoszona przez kosowski parlament deklaracja niepodległości była aktem jednostronnym, przeprowadzonym wbrew konstytucji i prawu wewnętrznemu Serbii, a także wbrew rezolucji ONZ nr 1244 z 10 czerwca 1999 r., stwierdzającej, iż Kosovo stanowi integralną część Serbii⁶. Belgrad konsekwentnie odrzuca w związku z tym możliwość zmiany statusu Kosowa, wzbrania się również przed podejmowaniem decyzji, które mogłyby być odebrane jako choćby częściowe uznanie jego państwowości. Trudności w kontaktach między Serbią a Kosowem wynikają zatem z faktu, iż Belgrad i Prisztina w odmienny sposób postrzegają własne uprawnienia. Władze Kosowa starają się prowadzić politykę zgodną z przyjętym przez nie za oczywisty statusem niepodległego państwa. Z kolei dla Belgradu punktem wyjścia jest stwierdzenie, że Kosovo stanowi integralną część państwa serbskiego jako Prowincja Autonomiczna Kosovo i Metochia. Tak odmienna perspektywa utrudnia prowadzenie dialogu i wypracowywanie rozwiązań narastających problemów, których nie da się uniknąć w sytuacji, gdy obydwie strony skazane są na własne sąsiedztwo. Chodzi w pierwszym rzędzie o rozwiązania, dzięki którym możliwe jest funkcjonowanie jednostek administracyjnych niższego szczebla po obydwu stronach tzw. administracyjnej linii rozgraniczenia⁷. Konieczne było wypracowanie wielu porozumień technicznych dotyczących przemieszczania się, transportu czy komunikacji telefonicznej.

Jednym z takich problemów stała się kwestia tablic rejestracyjnych samochodów należących do Serbów z północnych gmin Kosowa, a zatem z terenów, gdzie ludność serbska stanowi większość. Źródłem sporu było to, czy na tablicach rejestracyjnych

³ Obowiązująca od 15 czerwca 2008 r. konstytucja republiki stwierdza, iż Kosovo jest „niepodległym, suwerennym, demokratycznym, jedynym w swoim rodzaju i niepodzielnym państwem”, zob. *Konstytucja Republiki Kosowa*, wstęp i tłum. K. Nowak, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010, s. 57.

⁴ Konstytucja Republiki Serbii obszar ten określa mianem „Prowincja Autonomiczna Kosovo i Metochia” i już w preambule wskazuje, iż stanowi on część składową terytorium Serbii, zob. *Konstytucja Republiki Serbii*, tłum. E. Bujwid-Kurek, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2018, s. 32.

⁵ K. Pawłowski, *Spółeczność międzynarodowa wobec niepodległości Kosowa*, [w:] idem, *Państwowość Kosowa...*, op. cit., s. 442–443.

⁶ P. Marcinkowska, *Stanowisko Serbii wobec niepodległości Kosowa*, [w:] eadem, *Kosowo jako suwerenne państwo. Teoria i praktyka*, Wydawnictwa Naukowe Scholar, Warszawa 2016, s. 68–72.

⁷ Ze względu na przyjętą perspektywę, władze serbskie unikają stosowania określenia „granica”.

tych pojazdów mają/powinny znajdować się oznaczenia dotychczasowe, wskazujące Serbię jako państwo macierzyste, czy też oznaczenia nowe, informujące, że samochód jest zarejestrowany w Republice Kosowa⁸. Drugim problemem była sprawa dokumentów, jakimi przy przekraczaniu granicy mogą się posługiwać kosowscy Albańczycy i Serbowie zamieszkujący północne gminy Kosowa. Niniejszy artykuł kwestii tej nie porusza, należy ją tu jednak zasygnalizować.

Celem artykułu jest przedstawienie trudnego procesu poszukiwania przez władze Serbii i Kosowa – przy znacznym udziale dyplomacji zachodniej – rozwiązania dla problemu, zdawałoby się, czysto technicznego. W ciągu 15 lat, jakie upłynęły od ogłoszenia niepodległości Kosowa, kwestia tablic rejestracyjnych wielokrotnie stawała się przedmiotem sporów między Belgradem a Prisztiną. Towarzyszyły temu obawy o możliwość przerodzenia się sporu w starcia, a w konsekwencji – w regionalny konflikt zbrojny. I choć problem tablic rejestracyjnych nie został jak dotąd definitywnie rozwiązany, w pierwszych miesiącach 2023 r. pojawiły się szanse na jego uregulowanie.

W opracowaniu wykorzystano metodę analizy systemowej, dzięki której możliwe było ustalenie korelacji między opisywanymi zjawiskami polityczno-społecznymi, oraz metodę decyzyjną – do wyjaśnienia związków przyczynowo-skutkowych na poszczególnych etapach serbsko-kosowskiego sporu.

Problem tablic rejestracyjnych w latach 2008–2021

Po proklamowaniu przez parlament kosowski niepodległości zaistniała potrzeba dookreślenia symbolicznych atrybutów Republiki Kosowa, w tym symboli narodowych takich jak flaga, godło, hymn, ale też innych sposobów manifestowania państwowości, jak własna domena internetowa, odrębny telefoniczny kod kraju czy wreszcie – tablice rejestracyjne pojazdów⁹. W pierwszych miesiącach istnienia niepodległej Republiki Kosowa władze w Prisztinie nie ingerowały we wprowadzoną jeszcze w 1999 r. praktykę wydawania tablic rejestracyjnych dla samochodów jeżdżących po drogach Kosowa przez urzędników Misji Tymczasowej Administracji Organizacji Narodów Zjednoczonych w Kosowie (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UNMIK). Pierwsze decyzje władz kosowskich w tej sprawie zapadły dopiero w grudniu 2010 r.¹⁰. Wprowadzono wówczas nowy wzór tablic rejestracyjnych z oznaczeniem RKS (Republika Kosowa), zdecydowano również, że tablice rejestracyjne

⁸ Sytuację komplikuje fakt, iż wielu Serbów z północnych gmin Kosowa rejestruje pojazdy w zgodzie z serbskim prawodawstwem i na terenie Republiki Serbii.

⁹ Zob. P. Marcinkowska, *Symboliczne atrybuty państwowości*, [w:] eadem, *Kosowo jako suwerenne państwo...*, *op. cit.*, s. 60.

¹⁰ Eadem, *Problem samochodowych tablic rejestracyjnych*, [w:] eadem, *Kosowo jako suwerenne państwo...*, *op. cit.*, s. 67.

samochodów na terenie Kosowa będą podlegały wymianie na nowe w terminie od 1 listopada 2011 r. do 1 lipca 2012 r.¹¹.

Decyzja ta dotyczyła problemu praktycznego, który wynikał wprost ze sformułowanej w konstytucji Kosowa zasady suwerenności wewnętrznej władz republiki. Z taką interpretacją nie zgodziły się jednak władze w Belgradzie, według których tablice z symbolami państwowymi Kosowa i oznaczeniem kodem RKS są manifestacją niepodległości państwa, którego Serbia nie uznaje. W związku z tym rząd serbski, korzystając z przynależnych sobie – we własnym rozumieniu – praw wynikających z kompetencji w zakresie administrowania Prowincją Autonomiczną Kosowo i Metochia, postanowił, iż od 4 stycznia 2011 r. dla mieszkańców serbskich gmin z terenu Kosowa wydawane będą tablice rejestracyjne z międzynarodowym oznaczeniem SRB (Republika Serbii) oraz skrótem KM (Kosovska Mitrovica) dla oznaczenia gminy¹². W reakcji władze w Prisztinie wydały 11 stycznia 2011 r. zakaz posługiwania się tablicami z oznaczeniem SRB, zaś kosowska policja została zobowiązana do ich konfiskaty. W rezultacie wielu Serbów z północnego Kosowa zdecydowało się jeździć samochodami bez tablic rejestracyjnych, natomiast samochody z tablicami zawierającymi oznaczenie RKS nie były wpuszczane na teren Serbii.

Pierwszym krokiem na rzecz rozwiązania sporu było podpisane 2 lipca 2011 r. z inicjatywy dyplomacji unijnej porozumienie dotyczące swobody przemieszczania się. Prócz kwestii dokumentów tożsamości uprawniających do podróżowania po obu stronach granicy (administracyjnej linii rozgraniczenia) porozumienie uwzględniało również sprawę tablic rejestracyjnych. Ustalono, że w ramach rozwiązań tymczasowych władze w Kosowie przedłużą o pięć lat ważność tablic rejestracyjnych z oznaczeniem KS starszego typu (których Serbia nie uznawała za kontrowersyjne), zaś po upływie tego okresu sprawa zostanie rozpatrzona ponownie. Ustalono również, iż wszyscy właściciele samochodów mieszkający w Kosowie będą używać tablic rejestracyjnych z oznaczeniem RKS lub KS, a władze w Belgradzie umożliwią pojazdom z Kosowa z tablicami rejestracyjnymi KS swobodny przejazd przez terytorium Serbii¹³.

¹¹ Należy przy tym zaznaczyć, iż wprowadzenie wyróżnika RKS na tablice rejestracyjne było arbitralną decyzją władz kosowskich, ponieważ Republika Kosowa nie miała wówczas przydzielonego przez Międzynarodową Organizację Normalizacyjną zgodnego ze standardem ISO 3166 kodu państwa. Jako kraj o spornym na arenie międzynarodowej statusie, Kosowo takiego kodu nie ma do dziś, zob. *ISO 3166 Country Codes*, <https://www.iso.org/iso-3166-country-codes.html> [dostęp: 10.12.2022].

¹² P. Marcinkowska, *Problem samochodowych tablic...*, *op. cit.*, s. 68.

¹³ Treść porozumienia: Agreement on the Freedom of Movement, 2 July 2011, Dialogue-Info, <https://dialogue-info.com/wp-content/uploads/2020/09/Agreement-on-the-Freedom-of-Movement-2-July-2011.pdf> [dostęp: 13.12.2022]; Freedom of movement, 02 July 2011, Normalizacija.rs, <https://normalizacija.rs/wp-content/uploads/2021/03/Споразум-о-слободи-кретања-ENG.pdf> [dostęp: 13.12.2022].

W praktyce okazało się, że właściciele samochodów z tablicami rejestracyjnymi z oznaczeniem RKS muszą przy wjeździe na terytorium Serbii wymieniać je na tymczasowe. Kosowskie władze nie uznawały tego porozumienia za satysfakcjonujące. Komunikat opublikowany na stronie premiera Kosowa 13 sierpnia 2015 r. przy okazji zawartej w Brukseli umowy w sprawie wzajemnego uznawania ubezpieczenia samochodów stwierdzał, iż strona serbska nadal nie uznaje tablic rejestracyjnych z oznaczeniem RKS. Wskazywano, iż zdaniem strony serbskiej „przejazd przez terytorium Serbii pojazdu z tablicami RKS mógłby być »niebezpieczny«”¹⁴. Komunikat stwierdzał również, że kosowskie władze mają wprowadzić prawo – wynikające z zasady wzajemności – by przy wjeździe na terytorium Republiki Kosowa domagać się zastępowania serbskich tablic rejestracyjnych tablicami tymczasowymi, jednak odstępują od tego¹⁵.

Po upływie okresu przewidzianego w porozumieniu dotyczącym swobody przemieszczania się, 14 września 2016 r. umowa została zaktualizowana. Znalazł się w niej zapis obligujący stronę kosowską do przedłużenia o kolejne pięć lat ważności tablic rejestracyjnych starszego typu, tj. z oznaczeniem KS, wprowadzono także rozwiązanie kompromisowe, które przewidywało, że wyróżniki państwowe na tablicach rejestracyjnych miały być zakrywane białymi naklejkami. Zakładano przy tym wzajemność, bowiem miało się to dotyczyć zarówno samochodów z tablicami RKS wjeżdżających na terytorium Serbii, jak i z tablicami SRB wjeżdżających na terytorium Republiki Kosowa.

Już wkrótce okazało się, że obydwie strony zapisy tej umowy interpretują odmiennie. Według Edity Tahiri, kosowskiej minister ds. dialogu – która notabene w wypracowaniu nowych ustaleń uczestniczyła – umowa oznaczała również, że nie będzie konieczne wymienianie tablic rejestracyjnych na tymczasowe podczas wjazdu do Serbii, jak i to, że w północnych gminach Kosowa nie będą mogły być używane tablice przygotowane według serbskiego wzoru¹⁶. Wnioski strony kosowskiej były zatem takie, że podpisując w 2016 r. umowę w nowym kształcie, Serbia zgodziła się wpuszczać na swój teren samochody z oznaczeniem RKS na tablicach. Serbskie władze temu jednak zaprzeczały, argumentując, iż stanowiłoby to częściowe uznanie niepodległości republiki¹⁷. Po początkowym okresie napięcia, kosowskie władze złagodziły swoje stanowisko i tolerowały praktykę używania przez kosowskich Serbów serbskich tablic rejestracyjnych.

¹⁴ *Citizens and State Benefits from Brussels Agreement on Mutual Recognition of Vehicle Insurance*, Kryeministri.rks-gov.net, 13.08.2015, <https://kryeministri.rks-gov.net/en/blog/citizens-and-state-benefits-from-brussels-agreement-on-mutual-recognition-of-vehicle-insurance/> [dostęp: 13.12.2022].

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Vlada Kosova: Postignut sporazum reciprotetu za registarske tablice*, Radio Slobodna Evropa, 15.09.2016, <https://www.slobodnaevropa.org/a/27989491.html> [dostęp: 14.12.2022].

¹⁷ P. Marcinkowska, *Problem samochodowych tablic...*, *op. cit.*, s. 68.

Kryzys we wrześniu 2021 roku

Sytuacja stopniowo zaczęła się zmieniać, gdy wiosną 2021 r. urząd premiera Republiki Kosowa objął Albin Kurti. Uznał on, iż w stosunkach dwustronnych między państwami obowiązuje zasada wzajemności. Ponieważ mijał pięcioletni termin ustalony w poprzedniej umowie dotyczącej tablic, a nowego porozumienia nie udało się wypracować, 20 września 2021 r. kosowskie władze wprowadziły zasadę, zgodnie z którą osoby mieszkające na terytorium Kosowa muszą przy wjeździe na teren republiki wymieniać na swoich samochodach tablice niespełniające kosowskich norm na tymczasowe. Te zaś uprawniały do pobytu na terenie republiki przez maksymalnie 60 dni.

Wywołało to zdecydowany sprzeciw kosowskich Serbów. Doszło do protestów, zorganizowano blokady dwu działających między Serbią a Kosowem przejść granicznych (Jarinje i Brnjak). Dla zaprowadzenia porządku władze Kosowa wysłały w rejon blokad specjalne jednostki policji. Z kolei władze serbskie podniosły gotowość bojową w garnizonach wojskowych Raška i Novi Pazar¹⁸ oraz skierowały w pobliże administracyjnej linii rozgraniczenia z Kosowem transportery opancerzone¹⁹.

Pod naciskiem dyplomacji unijnej w dniach 29–30 września 2021 r. odbyły się w Brukseli rozmowy, na których ustalono, że w pobliżu przejść granicznych rozmieszczone zostaną siły pokojowe NATO (Kosovo Force, KFOR). Strona serbska zgodziła się zdemontować barykady, zaś kosowska – wycofać z terenów przygranicznych oddziały policji. Ustalono również, że obydwie strony zrezygnują ze zdejmowania tablic rejestracyjnych i zastępowania ich tymczasowymi, a zamiast tego stosowany będzie środek przewidziany w umowie z 2016 r., tj. zaklejanie na tablicach kontrowersyjnych oznaczeń²⁰. Przewidziano ponadto, że powstanie złożona z przedstawicieli UE, Belgradu i Prisztiny grupa robocza, która w ciągu sześciu miesięcy od swojego pierwszego spotkania – zaplanowanego na 21 października 2021 r. – wypracuje trwałe rozwiązanie problemu tablic²¹.

¹⁸ *Serbian tanks on the way to Jarinje? Fighter jets flew over northern Kosovo*, B92, 25.09.2021, https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2021&mm=09&dd=25&nav_id=111817 [dostęp: 11.12.2022].

¹⁹ *Armored vehicles of the Serbian Army near Jarinje*, B92, 27.09.2021, https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2021&mm=09&dd=27&nav_id=111824 [dostęp: 11.12.2022]. Zob. też *Serbia-Kosovo, Belgrade Defense Minister: "The army has raised the level of guard"*, Agenzia Nova, 28.09.2021, <https://www.agenzianova.com/en/news/serbia-kosovo-ministro-della-difesa-di-belgrado-lesercito-ha-alzato-il-livello-di-guardia/> [dostęp: 11.12.2022].

²⁰ N. Muci, *Kosovo and Serbia reach agreement on de-escalation, confirms Lajcak*, Euronews Albania 30.09.2021, <https://euronews.al/en/kosovo-and-serbia-reach-agreement-on-de-escalation-confirms-lajcak/> [dostęp: 11.12.2022].

²¹ *Ibidem*.

Kryzysowe miesiące: lato i jesień 2022 roku

Porozumienia w przewidzianym sześciomiesięcznym terminie nie udało się jednak osiągnąć – i obydwie strony wzajemnie obwiniały się o to niepowodzenie²². Stało się to powodem kolejnej eskalacji napięcia. Na posiedzeniu kosowskiego rządu 29 czerwca 2022 r. zapadły decyzje o tym, że właściciele samochodów z serbskimi oznaczeniami powinni w ciągu dwu miesięcy, od 1 sierpnia do 30 września 2022 r., wymienić tablice na nowe, z obowiązującym wyróżnikiem państwowym Republiki Kosowa – RKS²³. Wprowadzono również zasadę, że właściciele pojazdów z serbskimi rejestracjami muszą przy wjeździe do Kosowa zaklejać serbskie symbole i oznaczenia²⁴. Oceniano wówczas, że problem wymiany tablic rejestracyjnych na nowe może dotyczyć ok. 10 tys. pojazdów, przede wszystkim z północnych gmin Kosowa. W pozostałych serbskich enklawach, rozsianych po terytorium Kosowa i odciętych od bezpośredniego połączenia z Serbią, a tym samym od bezpośredniego serbskiego wsparcia, sytuacja rozwiązała się niejako w sposób naturalny, gdyż mieszkający tam Serbowie musieli tablice wymienić już wcześniej, chcąc uniknąć płacenia wysokich kar pieniężnych²⁵. Warto zaznaczyć, że równoległą przyczyną eskalacji napięcia między Serbią a Kosowem była w drugiej połowie 2022 r. kwestia dokumentów, jakimi powinni/mogli się posługiwać kosowscy Serbowie. Problem ten nie wchodzi w zakres niniejszego opracowania.

Im bliżej było wyznaczonego przez władze kosowskie terminu wymiany tablic rejestracyjnych, tym bardziej napięcie między Serbią a Kosowem rosło. Oburzenie jednostronnymi działaniami strony kosowskiej wyrażali politycy serbscy, w tym premier Ana Brnabić²⁶ oraz prezydent Serbii Aleksandar Vučić, który oskarżył władze kosowskie o to, że przygotowują prześladowania Serbów²⁷. Protestując przeciwko nowym regulacjom, na drogach wiodących do przejść granicznych w Jarinje i Brnjaku kosowscy

²² *Nalepnice 'krpe' dogovor o registarskim tablicama*, Radio Slobodna Evropa, 22.04.2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-srbija-registarske-tablice/31815856.html> [dostęp: 11.12.2022].

²³ Informację opublikowano na stronie internetowej premiera Republiki Kosowa: *85th Government Meeting*, Kryeministri.rks-gov.net, 29.06.2022, <https://kryeministri.rks-gov.net/en/blog/85th-government-meeting/> [dostęp: 12.12.2022].

²⁴ *Ibidem*. Warto dodać, iż decyzje rządu kosowskiego obejmowały również kwestię dokumentów tożsamości osób przekraczających granicę kosowsko-serbską.

²⁵ S. Cvetković, M. Fićović, *Vozai sa severa Kosova ne menjaju tablice osim 'ako Vučić tako kaže'*, Radio Slobodna Evropa, 04.07.2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-sever-registarske-tablice/31928465.html> [dostęp: 12.12.2022].

²⁶ *Brnabić: Sustina nisu tablice već pritisk i maltretiranje Srba*, Kosovo Online, 04.07.2022, <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/brnabic-sustina-nisu-tablice-vec-pritisk-i-maltretiranje-srba-4-7-2022> [dostęp: 13.12.2022].

²⁷ *Kosovo ima pravo da postepeno ukine tablice 'KM', poručuje EU*, Radio Slobodna Evropa, 01.07.2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/eu-kosovo-srbija-tablice/31924215.html> [dostęp: 12.12.2022].

Serbowie zaczęli pod koniec lipca wznosić barykady. W odpowiedzi kosowska policja 31 lipca ogłosiła zamknięcie przejść granicznych. Informowano również, że w niektórych miejscach słychać było strzały, jednak nie było doniesień o ofiarach²⁸. Pod naciskiem dyplomacji zachodniej (u premiera Albina Kurtiego interweniował m.in. ambasador Stanów Zjednoczonych w Prisztinie Jeff Hovenier) kosowskie władze zgodziły się odłożyć o 30 dni wykonanie decyzji w sprawie serbskich tablic rejestracyjnych i dokumentów, pod warunkiem jednak, że Serbowie z północnego Kosowa usuną barykadę²⁹. Dodatkowy czas miał być wykorzystany na kolejną rundę rozmów.

W załagodzenie konfliktu i obniżenie temperatury sporu zaangażowała się dyplomacja zachodnia. Przedstawiciele Belgradu i Prisztiny podjęli rozmowy. Z Aleksandrem Vučićem i Albinem Kurtim rozmawiali zachodni dyplomaci, m.in. szef NATO Jens Stoltenberg, specjalny przedstawiciel UE ds. dialogu między Belgradem a Prisztiną Miroslav Lajčák oraz specjalny wysłannik Stanów Zjednoczonych ds. Bałkanów Zachodnich Gabriel Escobar. Rokowania początkowo zakończyły się impasem³⁰. W obawie przed możliwością wybuchu konfliktu zbrojnego, dowództwo Sojuszu Północnoatlantyckiego ogłosiło wzmocnienie sił KFOR w regionie poprzez wysłanie w kierunku granicy serbsko-kosowskiej dodatkowych jednostek³¹. Prezydent Vučić w swoim wystąpieniu wyemitowanym w serbskiej telewizji państwowej w niedzielę 21 sierpnia zapowiedział, że jeśli NATO i oddziały KFOR nie zapewnią bezpieczeństwa kosowskiemu Serbom, to uczyni to Serbia³². Zostało to odebrane jako zapowiedź możliwej interwencji serbskiej w Kosowie.

²⁸ *Kosovska policija zatvorila prelaze u Brnjaku i Jarinju*, Radio Slobodna Evropa, 31.07.2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-policija-brnjak-jarinje/31967846.html> [dostęp: 12.12.2022].

²⁹ L. Bayer, *Kosovo delays new rules amid growing Serbia tensions*, Politico, 01.08.2022, <https://www.politico.eu/article/kosovo-delays-new-rules-amid-growing-tensions-serbia/> [dostęp: 11.12.2022].

³⁰ *Serbia, Kosovo fail to break car number plate impasse, agree to more talks*, Reuters, 18.08.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/serbia-kosovo-fail-reach-agreement-agree-further-talks-eu-2022-08-18/> [dostęp: 13.12.2022].

³¹ *NATO says it is ready to step up forces if Serbia-Kosovo tensions escalate*, Reuters, 17.08.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/nato-says-ready-intervene-if-serbia-kosovo-stability-risk-2022-08-17/> [dostęp: 13.12.2022].

³² Vučić powiedział wówczas: „Jesteśmy osaczeni, a naszym głównym przesłaniem do Serbów jest to, że bez względu na wszystko nie będzie kolumn uchodźców, uratujemy nasz naród przed prześladowaniami i pogromami – jeśli NATO nie chce tego robić, jeśli oddziały KFOR tego nie chcą robić albo wraz z albańskimi jednostkami wezmą udział w pogromie naszej ludności. Mam jednak nadzieję, że do tego nie dojdzie” [tłum. R.S.], zob. *Vučić: Sačuvaćemo naš narod od pogroma i progona*, Kosovo Online, 22.08.2022, <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/vucic-sacuvacemo-nas-narod-od-pogroma-i-progona-22-8-2022> [dostęp: 13.12.2022]; pełny tekst wystąpienia A. Vučića opublikowała w serwisie Youtube agencja Tanjug, zob. 21.08.2022. – *Obraćanje javnosti predsednika Srbije*, <https://www.youtube.com/watch?v=j1cbDeuz6R4> [dostęp: 13.12.2022].

W kolejnej rundzie rozmów 27 sierpnia obydwie strony osiągnęły kompromisowe porozumienie dotyczące jednak wyłącznie sprawy dokumentów – co było jedną z dwu głównych spraw stanowiących przedmiot sporu między Serbią a Kosowem. Kwestii tablic rejestracyjnych nie udało się wówczas rozwiązać. Ostatecznie władze kosowskie zgodziły się 1 września po raz kolejny odłożyć wprowadzanie w życie prawa dotyczącego wymiany tablic rejestracyjnych, tym razem o dwa miesiące – do 31 października³³. Przedstawiciele zachodniej dyplomacji podejmowali w kolejnych tygodniach próby nakłonienia kosowskich władz do przesunięcia tego terminu. Gabriel Escobar przekonywał o potrzebie odłożenia implementacji prawa w sprawie tablic rejestracyjnych o dziesięć miesięcy³⁴, z podobnymi inicjatywami występowali także dyplomaci unijni. Władze Kosowa konsekwentnie jednak ignorowały te starania i zapowiadały, że samochody z tablicami rejestracyjnymi wydanymi przez Serbię od 1 listopada 2022 r. nie będą mogły się poruszać po drogach Kosowa ani przekraczać granic republiki i będą traktowane jako pojazdy niezarejestrowane³⁵.

Pod koniec października premier Kosowa Albin Kurti zapowiedział, że rządowy plan obowiązkowej rejestracji pojazdów z serbskimi tablicami będzie przebiegał w trzech etapach. Etap pierwszy, ostrzegawczy, będzie trwał trzy tygodnie (od 1 do 21 listopada 2022 r.), a właściciele samochodów z tablicami rejestracyjnymi wydanymi przez władze serbskie będą ostrzegani, że muszą przerejestrować samochody. W etapie drugim (od 21 listopada do 21 stycznia 2023 r.) władze kosowskie będą karać mandataми osoby, które przerejestrowania nie dokonały, zaś po tym okresie tablice tymczasowe będą wydawane jeszcze przez kolejne dwa miesiące. W etapie trzecim, tj. od 21 kwietnia 2023 r., ruch zarejestrowanych w Kosowie pojazdów z tablicami zawierającymi oznaczenie inne niż RKS (Republika Kosowa) nie będzie dozwolony³⁶.

Zapowiedzi władz w Prisztinie wywołały ostrą reakcję kosowskich Serbów. Goran Rakić, lider działającej w Kosowie partii Serbska Lista, zapowiedział, że jeśli władze kosowskie zaczną Serbom konfiskować tablice rejestracyjne, to serbska mniejszość w Kosowie stawi opór, sięgając jednak po środki pokojowe, w tym m.in. blokady dróg i przejść granicznych³⁷. Władze w Prisztinie nie ugięły się i 1 listopada 2022 r. nowe

³³ A. Rettman, *Kosovo sets new deadline for car-plate sovereignty*, EUobserver, 02.09.2022, <https://euobserver.com/world/155945> [dostęp: 13.12.2022].

³⁴ *Eskobar: Tražimo odlaganje odluke o preregistraciji vozila za 10 meseci*, Kosovo Online, 19.10.2022, <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/eskobar-tražimo-odlaganje-odluka-o-preregistraciji-vozila-za-10-meseci-20-10-2022> [dostęp: 15.05.2023].

³⁵ M. Fićović, S. Cvetković, *Zabrana kretanja vozila sa KM tablicama na Kosovu od 1. novembra*, Radio Slobodna Evropa, 21.09.2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-rok-vozila-registrarske-tablice/32044577.html> [dostęp: 15.05.2023].

³⁶ *Primena odluke o tablicama na Kosovu u tri faze*, Radio Slobodna Evropa, 28.10.2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-tablice-kurti/32105822.html> [dostęp: 15.05.2023].

³⁷ L. Cvetković, M. Živanović, *Lideri Srba posle sastanka sa Vučićem najavljuju blokade u slučaju oduzimanja vozila*, Radio Slobodna Evropa, 27.10.2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/sastanak-vucic-srpska-lista-tablice-kosovo/32102664.html> [dostęp: 15.05.2023].

prawo weszło w życie. Konsekwencją tego kroku były protesty kosowskich Serbów oraz kryzys instytucjonalny w północnej części republiki wywołany masowymi dymisjami przedstawicieli mniejszości serbskiej z kosowskich instytucji państwowych (w tym policji, sądów oraz lokalnych samorządów).

Kryzys, do jakiego doszło w stosunkach serbsko-kosowskich jesienią 2022 r., wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Warto jednak zaznaczyć, że kolejny rok przyniósł szansę na przełamanie impasu i – być może – rozwiązanie kwestii tablic rejestracyjnych. W lutym 2023 r. na portalu służby dyplomatycznej Unii Europejskiej opublikowany został tekst będący propozycją porozumienia w sprawie normalizacji stosunków między Serbią a Kosowem. Kwestię tablic rejestracyjnych wskazano w tym dokumencie już w artykule otwierającym, przewidującym wzajemne uznanie przez obydwie strony dokumentów i symboli narodowych, w tym paszportów, dyplomów, tablic rejestracyjnych i pieczęci celnych³⁸. Dokument ten nie oznacza rozwiązania problemu kosowskiego, jest jednak – jak się wydaje – ważnym krokiem na drodze do uregulowania fundamentalnych kwestii różniących obydwie strony i ułożenia wzajemnych kontaktów. W marcu 2023 r. informowano, że dokument został wstępnie zaakceptowany przez obydwie strony³⁹.

Podsumowanie

Sprawa tablic rejestracyjnych samochodów należących do kosowskich Serbów była w latach 2011–2022 jedną z wielu kwestii różniących Belgrad i Prisztinę. Podejmowane od 2011 r. – głównie za pośrednictwem dyplomacji zachodniej – starania dotyczące wypracowania kompromisu, nie przyniosły rozwiązania tej kwestii. W latach 2011–2022 między Serbią a Kosowem regularnie dochodziło na tym tle do sporów i kryzysów dyplomatycznych, które często przeradzały się w protesty Serbów mieszkających w północnych regionach Kosowa. Władze kosowskie – postrzegając jako swój obowiązek kontrolę nad całym (konstytucyjnym) obszarem Republiki Kosowa – podejmowały próby narzucenia rozwiązań prawnych obowiązujących w pozostałej części republiki także w gminach zamieszkałych przez Serbów. Ponieważ dochodziło do tego m.in. przy użyciu sił porządkowych, działania te wywoływały zdecydowany sprzeciw społeczności serbskiej w Kosowie, która otrzymywała wsparcie ze strony Belgradu. Budziło to zrozumiałe obawy wspólnoty międzynarodowej dotyczące przerodzenia się sporu politycznego w konflikt zbrojny zagrażający

³⁸ *Belgrade-Pristina Dialogue: EU Proposal – Agreement on the path to normalisation between Kosovo and Serbia*, European External Action Service, 27.02.2023, https://www.eeas.europa.eu/eeas/belgrade-pristina-dialogue-eu-proposal-agreement-path-normalisation-between-kosovo-and-serbia_en [dostęp: 15.05.2023].

³⁹ F. Bytici, *Serbia, Kosovo reach agreement to implement EU-backed deal normalising ties*, Reuters, 19.03.2023, <https://www.reuters.com/world/europe/kosovo-serbia-leaders-arrive-eu-backed-talks-deal-normalise-ties-2023-03-18/> [dostęp: 15.05.2023].

bezpieczeństwu regionalnemu. Ponieważ mimo rokowań kompromisu nie udawało się w kolejnych miesiącach osiągnąć, kwestia tablic rejestracyjnych – wydawałoby się czysto techniczna – pozostawała istotnym punktem sporu między Belgradem a Prisztiną. Wydarzenia z ostatnich miesięcy 2022 r. oraz pierwszych miesięcy 2023 r. pokazują jednak, że być może doszło do przesilenia, ponieważ w marcu 2023 r. obydwie strony wstępnie zaakceptowały propozycję dyplomacji unijnej w sprawie normalizacji stosunków. Dokument ten zawiera również zapisy dotyczące uregulowania kwestii tablic rejestracyjnych. Wprawdzie sam dokument anonsowany przez dyplomację unijną nie został podpisany, strony osiągnęły jednak porozumienie w sprawie stopniowego wprowadzania jego zapisów w życie. Pojawiła się w związku z tym szansa na uregulowanie kłopotliwego problemu oraz – w nieco bardziej odległej perspektywie – na stopniowe obniżenie napięcia w kontaktach serbsko-kosowskich.

Bibliografia

- 85th Government Meeting, kryeministri.rks-gov.net, 29.06.2022, <https://kryeministri.rks-gov.net/en/blog/85th-government-meeting/> [dostęp: 12.12.2022].
- Armored vehicles of the Serbian Army near Jarinje*, B92, 27.09.2021, https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2021&mm=09&dd=27&nav_id=111824 [dostęp: 11.12.2002].
- Bayer L., *Kosovo delays new rules amid growing Serbia tensions*, Politico, 01.08.2022, <https://www.politico.eu/article/kosovo-delays-new-rules-amid-growing-tensions-serbia/> [dostęp: 11.12.2022].
- Belgrade-Pristina Dialogue: EU Proposal – Agreement on the path to normalisation between Kosovo and Serbia*, European External Action Service, 27.02.2023, https://www.eeas.europa.eu/eeas/belgrade-pristina-dialogue-eu-proposal-agreement-path-normalisation-between-kosovo-and-serbia_en [dostęp: 15.05.2023].
- Brnabić: Sustina nisu tablice već pritisak i maltretiranje Srba*, Kosovo Online, 04.07.2022, <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/brnabic-sustina-nisu-tablice-vec-pritisak-i-maltretiranje-srba-4-7-2022> [dostęp: 13.12.2022].
- Bytyci F., *Serbia, Kosovo reach agreement to implement EU-backed deal normalising ties*, Reuters, 19.03.2023, <https://www.reuters.com/world/europe/kosovo-serbia-leaders-arrive-eu-backed-talks-deal-normalise-ties-2023-03-18/> [dostęp: 15.05.2023].
- Citizens and State Benefits from Brussels Agreement on Mutual Recognition of Vehicle Insurance*, Kryeministri.rks-gov.net, 13.08.2015; <https://kryeministri.rks-gov.net/en/blog/citizens-and-state-benefits-from-brussels-agreement-on-mutual-recognition-of-vehicle-insurance/> [dostęp: 13.12.2022].
- Cvetković L., Živanović M., *Lideri Srba posle sastanka sa Vučićem najavljuju blokade u slučaju oduzimanja vozila*, Radio Slobodna Evropa, 27.10.2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/sastanak-vucic-srpska-lista-tablice-kosovo/32102664.html> [dostęp: 15.05.2023].
- Cvetković S., Fićović M., *Vozачи sa severa Kosova ne menjaju tablice osim 'ako Vučić tako kaže'*, Radio Slobodna Evropa, 04.07.2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-sever-registrarske-tablice/31928465.html> [dostęp: 12.12.2022].
- Cvetković S., Fićović M., *Zabrana kretanja vozila sa KM tablicama na Kosovu od 1. novembra*, Radio Slobodna Evropa, 21.09.2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-rok-vozila-registrarske-tablice/32044577.html> [dostęp: 15.05.2023].

- Eskobar: Tražimo odlaganje odluke o preregistraciji vozila za 10 meseci*, Kosovo Online, 19.10.2022, <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/eskobar-trazimo-odlaganje-odluke-o-preregistraciji-vozila-za-10-meseci-20-10-2022> [dostęp: 15.05.2023].
- Gibas-Krzak D., *Interwencja NATO w Jugosławii w 1999 roku. W dwudziestą rocznicę ataku – przyczyny i konsekwencje*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2019, nr 1, s. 299–318.
- Gibas-Krzak D., *Serbsko-albański konflikt o Kosovo w XX wieku. Uwarunkowania – przebieg – konsekwencje*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.
- ISO 3166 Country Codes*, <https://www.iso.org/iso-3166-country-codes.html> [dostęp: 10.12.2022].
- Kosovo ima pravo da postepeno ukine tablice 'KM', poručuje EU*, Radio Slobodna Evropa, 1.07.2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/eu-kosovo-srbija-tablice/31924215.html> [dostęp: 12.12.2022].
- Kosovska policija zatvorila prelaze u Brnjaku i Jarinju*, Radio Slobodna Evropa, 31.07.2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-policija-brnjak-jarinje/31967846.html> [dostęp: 12.12.2022].
- Marcinkowska P., *Kosovo jako suwerenne państwo. Teoria i praktyka*, Wydawnictwa Naukowe Scholar, Warszawa 2016.
- Muci N., *Kosovo and Serbia reach agreement on de-escalation, confirms Lajcak*, Euronews Albania, 30.09.2021, <https://euronews.al/en/kosovo-and-serbia-reach-agreement-on-de-escalation-confirms-lajcak/> [dostęp: 11.12.2022].
- Nalepnice 'krpe' dogovor o registarskim tablicama*, Radio Slobodna Evropa, 22.04.2022, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-srbija-registarske-tablice/31815856.html> [dostęp: 11.12.2022].
- NATO says it is ready to step up forces if Serbia-Kosovo tensions escalate*, Reuters, 17.08.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/nato-says-ready-intervene-if-serbia-kosovo-stability-risk-2022-08-17/> [dostęp: 13.12.2022].
- Pawłowski K., *Państwowość Kosowa. Geneza, uwarunkowania, współczesność*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2018.
- Primena odluke o tablicama na Kosovu u tri faze*, Radio Slobodna Evropa, 28.10.22, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-tablice-kurti/32105822.html> [dostęp: 15.05.2023].
- Rettman A., *Kosovo sets new deadline for car-plate sovereignty*, EUobserver, 02.09.2022, <https://euobserver.com/world/155945> [dostęp: 13.12.2022].
- Serbia, Kosovo fail to break car number plate impasse, agree to more talks*, Reuters, 18.08.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/serbia-kosovo-fail-reach-agreement-agree-further-talks-eu-2022-08-18/> [dostęp: 13.12.2022].
- Serbia-Kosovo, Belgrade Defense Minister: "The army has raised the level of guard"*, Agenzia Nova, 28.09.2021, <https://www.agenzianova.com/en/news/serbia-kosovo-ministro-della-difesa-di-belgrado-lesercito-ha-alzato-il-livello-di-guardia/> [dostęp: 11.12.2022].
- Serbian tanks on the way to Jarinje? Fighter jets flew over northern Kosovo*, B92, 25.09.2021, https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2021&mm=09&dd=25&nav_id=111817 [dostęp: 11.12.2022].
- Vlada Kosova: Postignut sporazum reciprotetu za registarske tablice*, Radio Slobodna Evropa, 15.09.2016, <https://www.slobodnaevropa.org/a/27989491.html> [dostęp: 14.12.2022].
- Vučić: Sačuvaćemo naš narod od pogroma i progona*, Kosovo Online, 22.08.2022, <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/vucic-sacuvacemo-nas-narod-od-pogroma-i-progona-22-8-2022> [dostęp: 13.12.2022].

Akty prawne i dokumenty

Konstytucja Republiki Kosowa, wstęp i tłum. K. Nowak, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010.

Konstytucja Republiki Serbii, tłum. Ewa Bujwid-Kurek, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2018.

Agreement on the Freedom of Movement, 2 July 2011, Dialogue-Info, <https://dialogue-info.com/wp-content/uploads/2020/09/Agreement-on-the-Freedom-of-Movement-2-July-2011.pdf> [dostęp: 13.12.2022].

Freedom of movement, 2 July 2011, Normalizacija.rs, <https://normalizacija.rs/wp-content/uploads/2021/03/Споразум-о-слободи-кретања-ENG.pdf> [dostęp: 13.12.2022].

Kwestia tablic rejestracyjnych jako punkt zapalny w stosunkach między Serbią i Kosowem w latach 2011–2022

Streszczenie

Sprawa tablic rejestracyjnych samochodów należących do kosowskich Serbów stała się jednym z głównych powodów eskalacji napięcia między Belgradem a Prisztiną latem 2022 r. Ze względu na groźbę wybuchu regionalnego konfliktu, w mediację między stronami zaangażowały się instytucje międzynarodowe, w tym przede wszystkim dyplomacja unijna. Stacjonujące w Kosowie oddziały międzynarodowych sił pokojowych również włączono w stabilizowanie sytuacji. Przyczyną sporu między władzami serbskimi a kosowskimi była kwestia, jakich tablic rejestracyjnych mogą używać w swoich samochodach kosowscy Serbowie. Artykuł omawia źródła problemu, wynikające z uwarunkowań historycznych oraz międzynarodowych decyzji w sprawie statusu Kosowa, przedstawia zagrożenia wynikające z braku satysfakcjonujących obydwie strony uregulowań tej kwestii, a także opisuje podejmowane w przeszłości próby rozwiązania tego problemu.

Słowa kluczowe: Bałkany Zachodnie, Republika Serbii, Republika Kosowa, bezpieczeństwo międzynarodowe, tablice rejestracyjne

The license plate issue as a flashpoint in relations between Serbia and Kosovo in 2011–2022

Abstract

The problem of license plates issued to Kosovo Serbs became the main reason for the escalation of tensions between Belgrade and Pristina in summer 2022. Due to the threat of a regional conflict, international institutions, including EU diplomacy, became involved in mediation between both sides. The international peacekeeping troops stationed in Kosovo also contributed to stabilizing the situation. The reason for the dispute between the Serbian and Kosovo authorities is the question of which license plates Kosovo Serbs could use in their vehicles. The article describes the causes of the problem resulting from historical conditions and international decisions on the status of Kosovo. It also presents the threats resulting from the lack of mutually satisfactory regulations on this issue, and discusses the attempts made in the past to seek solutions to this problem.

Keywords: Western Balkans, Republic of Serbia, Republic of Kosovo, international security, license plates

Zofia Marciniak

PhD, The President Stanisław Wojciechowski Calisia University
<https://orcid.org/0000-0002-0549-1668>

Selected sectors of Poland's security concerning the migration of Ukrainian refugees

Introduction

The armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, which began in February 2014 by means of hybrid warfare, escalated at the end of February 2022 turning into an open armed conflict with the character of a regular war.

Due to the character of active measures and the unstable security situation, the Ukrainian population is forced to leave the corresponding territory to ensure the protection of health as well as life. The Directorate-General for Migration and Home Affairs of the European Commission (DG HOME) states that this type of migration is characterised by an element of coercion, which is linked to the threat to life and to the lack of basic living conditions. Many decisions as well as human activities causing danger in the area of armed conflict create a specific category of refugees. According to the definition of the DG HOME, a (civil) war refugee is a person who leaves a country to escape from the effects of armed conflict, with particular reference to the assaults of combat troops, the direct effects of fighting or displacement.¹

According to data presented by UNHCR, in the first half of 2021 forced migration was estimated at more than 84 million on a global scale, of which more than half (48 million) were internally displaced, i.e. in their country of residence.² The lack of

¹ *(Civil) war refugee*, European Commission, Migration and Home Affairs, Glossary, https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/civil-war-refugee_en [accessed: 15.12.2022].

² *Refugee Population Statistics Database*, UNHCR, <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/> [accessed: 15.12.2022].

political and social stability, as well as the impact of armed conflicts, influences the forced movement process, as reflected in the population outflow statistics of the first half of 2021. According to the statistics, 68% of forced migrants came from Syria, Venezuela, Afghanistan, South Sudan and Myanmar.³ It is worth noting that it is in these areas that the greatest humanitarian crises caused by armed conflict have occurred since 1960.⁴ The face of danger, particularly related to military operations generating waves of migration, forces the population to seek a safe place in the immediate vicinity. Consequently, the most common refuge destination is considered to be the closest geographical and cultural neighbours. With regard to the above-mentioned countries, this was analogously the case of Turkey, Colombia and Pakistan.⁵

With regard to Ukrainian war refugees and external migration, the main destination becomes the immediate neighbouring countries of Romania, Slovakia, Hungary, Moldova and Poland. Based on data of the United Nations High Commissioner for Refugees of 7 September 2022, 7.2 million people have left Ukraine since the beginning of the war. According to Polish Border Guard statistics, Poland is the main country of choice for refugees. Between 24 February 2022 and 1 January 2023, more than 8.8 million refugees from Ukraine crossed the Polish-Ukrainian border.⁶

In order to solve the main research problem of the article (Does Poland have an adequate migration policy?) and verify the adopted hypotheses:

1. Poland does not have an adequate migration policy due to the new, previously unknown narrative,
2. the prospect of a long-term war contributes to forming negative opinions about refugees,

the author applied the following theoretical and empirical methods: analysis, synthesis, comparison, generalisation, inference, observation.

Characteristics of the migration of Ukrainian war refugees in the face of an armed conflict

Today, international migration is recognised as an important element of the emerging international order. It is also a factor that has a significant impact on both internal and external policies within countries. A given country in the migration process can

³ *Ibidem*.

⁴ *The 10 largest refugee crises in recent times, by number and population share*, Pew Research Center, 25.03.2022, https://www.pewresearch.org/fact-tank/2022/03/25/after-a-month-of-war-ukrainian-refugee-crisis-ranks-among-the-worlds-worst-in-recent-history/ft_22-03-24_ukrainerefugees_1a/ [accessed: 15.12.2022].

⁵ *Refugee Population Statistics...*, *op. cit.*

⁶ *Wojna w Ukrainie. Straż Graniczna podała dane o liczbie uchodźców*, Polsat News, 24.02.2023, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2023-02-24/wojna-w-ukrainie-straz-graniczna-podala-dane-o-liczbie-uchodzcow/> [accessed: 24.02.2023].

assume three roles, namely that of a receiving actor, a sending actor or a transit actor (in this case, such a country is not a destination point for migrants, but lies on the path of further migration). For Ukraine, 2014 was one of the more pivotal years, as there was a military intervention in Crimea, which ended with its annexation by the Russian Federation, and also the war in Donbas began. The respective events contributed to the migration of Ukrainian citizens to their closest neighbours.

The ongoing military operations in eastern Ukraine have resulted in a large number of internal displacements, i.e. people moving within the borders of the inhabited state. According to the International Organisation for Migration acting within the UN, more than 8 million people have been internally displaced from the start of the invasion until May 2022. The largest number of displacements was recorded in Dnipropetrovsk, Kyiv, Lviv, Vinnytsia and Poltava Oblasts. In addition to internally displaced persons, those leaving the national territory to seek protection in another country are distinguished. According to international law and the Geneva Convention of 1951, such persons are referred to as war refugees. In international law, there are a number of provisions that provide protection for people who are outside their country for fear of conflict, persecution or violence. Formally, such persons are covered by international protection, which in Polish law is regulated by the Act on granting protection to foreigners within the territory of the Republic of Poland⁷ together with the Regulation of the European Parliament and the Council of the EU and the provisions of the Geneva Convention. They are therefore entitled to aid from non-governmental organisations as well as state authorities in safe countries. The martial law introduced by Ukrainian President Volodymyr Zelensky and the ban on men aged between 18 and 60 leaving the country (only a narrow category of men, including single fathers, can legally leave) has changed the structure of war refugees in favour of women, children and the elderly.

As the surveys show, Ukrainian residents most often choose Poland (37.6%) as a place of refuge from war, followed by Germany (12.1%), the Czech Republic (7.6%), Italy (5.5%), Slovakia (3.8%), Lithuania (2.7%), Austria (2.7%), Spain (2.6%), Bulgaria (2.1%) and France (1.6%). Those seeking protection first turn to relatives and family for support, before turning to aid organisations. Poland is a major migration destination, not only because of its close geographical location. According to reports and people's opinions, Poland is the culturally closest neighbour of Ukraine, where Ukrainians very often have acquaintances, friends and family.⁸

⁷ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. [Journal of Laws of the Republic of Poland] 2003, no. 128, item 1176.

⁸ Raport specjalny *Uchodźcy z Ukrainy w Polsce*, Platforma Migracyjna EWL, Fundacja Na Rzecz Wspierania Migratorów Na Rynku Pracy „EWL” i Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, 2022, p. 8, https://ewl.com.pl/raport-specjalny-uchodzcy-z-ukrainy-w-polsce/?utm_term=&utm_campaign=PM+%7C+Poland+%7C+Basic&utm_so

Analysis of Poland's security sectors

The continually increasing influx of refugees generates a constant need for aid activities not only from millions of Poles, non-governmental organisations, local governments, but also the government. The Polish state is faced with a huge opportunity, which, in the absence of good coordination and a strategic plan, may turn into a huge problem. A wide range of structural challenges blocking the use of the full human potential remains to be solved. In such a situation, it seems essential to secure the housing market, the education system, the health system, the labour market, the social security system, as well as other remaining industries. Due to the necessary time of assimilation in the new country and independence, the Polish state is burdened with enormous costs of living.

The most important elements requiring adaptation in this respect are the labour market, education, health care and the real estate market. As at the end of June 2022:

- 209,000 refugees from Ukraine were working legally in Poland (mainly women on order contracts),
- 35% were living with friends or family, 23% were renting accommodation on their own, 12% were living with people previously unknown to them and 30% were using other options,
- 200,000 participated in educational activities in Polish institutions,
- people from Ukraine are employed in medical professions in an expedited manner,
- refugees widely benefit from Polish medical care, including preventive measures (vaccinations, well-child care).⁹

Appropriate aid measures have an impact on specific security sectors, which contributes to ensuring cohesion and stability in the community that hosts war refugees. By identifying the value of opportunities, threats, challenges and risks in the security sectors, actions can be designed that contribute to improving the security of the state. One tool to control the migration process in order to ensure public order and provide security is migration policy. According to the methodological concept, security sectors comprise the political/state, military, social, economic and environmental sectors.¹⁰ An assessment of the factors that shape the situation in certain security sectors of the Polish state allows for the identification of specific problem areas, changes or needs in selected areas, as shown in the table 1.

urce=adwords&utm_medium=ppc&hsa_acc=4694338639&hsa_cam=19070751358&hsa_grp=&hsa_ad=&hsa_src=x&hsa_tgt=&hsa_kw=&hsa_mt=&hsa_net=adwords&hsa_ver=3&gclid=Cj0KCQiA5NSdBhDfARIsALzs2EAW7Cg6nwd7tEJwzXU_BAW2iLXilcTRe-B3NixnLeZsxU0Q4apQ5aoaAphjEALw_wcB [accessed: 22.12.2022].

⁹ Raport na temat obywateli Ukrainy (wg stanu na dzień 1 lipca 2022 r.), Urząd do Spraw Cudzoziemców, <https://www.gov.pl/attachment/10af1434-3351-489f-9337-99a2ba253461> [accessed: 30.12.2022].

¹⁰ M. Musioł, *Znaczenie sekurytyzacji i sektorów bezpieczeństwa w ramach krytycznych studiów nad bezpieczeństwem*, „Historia i Polityka” 2018, no. 23(30), pp. 39–45.

Table 1. Security sectors and problem areas

Security sectors			
	State/Political	Economic	Socio-cultural
Opportunities	– demonstrating humanitarianism, – realisation of basic democratic principles, – fulfilment of international obligations	– rejuvenation of society – affects the rescue of social security and pensions, – economic growth (new employees)	– increase in tolerance and expansion of culture
Threats	– lack of sufficient resources, – poor economic situation, – insufficient number of places to accommodate refugees	– high costs of living of refugees, – creation of a “shadow economy”	– deterioration of the stability of the social order, – social pathologies, – differences in culture and religion
Challenges	– combating disinformation, – creation of new legal solutions, – introduction of a migration policy	– necessity to ensure language learning, finding a job, – providing health care	– assimilation, – uniform relocation, – language learning, – finding a job and housing
Risks	– multiculturalism	– unemployment, – increased national debt	– increase in crime, – social stratification

Source: author's own elaboration based on S. Olszyk, *Czy uchodźcy stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa? Opinie społeczeństwa polskiego*, „Rynek – Społeczeństwo – Kultura” 2017, no. 4(25), p. 62.

The majority of the factors listed in the security sectors can influence each other and often blur the boundary between sectors, e.g. like the extension of culture in Polish society, which has a high ethnic homogeneity. On the one hand, a given factor can create opportunities for cultural development, but also a threat to cultural social cohesion. It is worth emphasising that it is the state and political sector that is the overriding determinant of further developments in the other sectors. For it is the decisions of a state and politics that influence the course and situation in the other sectors. It therefore seems to be a priority to develop long-term strategies and action plans with regard to migration measures.

The projected document “Poland's migration policy and directions for action”¹¹ appeared in 2021 and contains 22 pages with the message of assimilation of arrivals rather than integration. It also seems crucial to develop a new document, coherent overall and coordinating the state's actions, which will cover issues related to illegal and legal migration, repatriation, emigration of Poles, protection of foreigners and

¹¹ Polityka migracyjna Polski – kierunki działań 2021–2022, MSWiA, <https://www.gov.pl/attachment/d6fe13b6-96ca-4f16-a196-a63d064e41ba> [accessed: 8.05.2023].

ensuring their right to retain their own identity. The previous document was cancelled in 2016 and a proper, in-depth analysis of measures is still missing today. In addition to expanding and supplementing the plan of measures, the document should include details on safeguarding the common interests of non-governmental organisations with government bodies. Another important element is to ensure access to valuable and relevant information, as a response to Russia's disinformation activities over the years. The intensification of propaganda information within Poland is aimed at spreading fear, uncertainty and chaos. Undermining confidence in the measures of the services and authorities towards war refugees introduces a destabilising situation in the country.

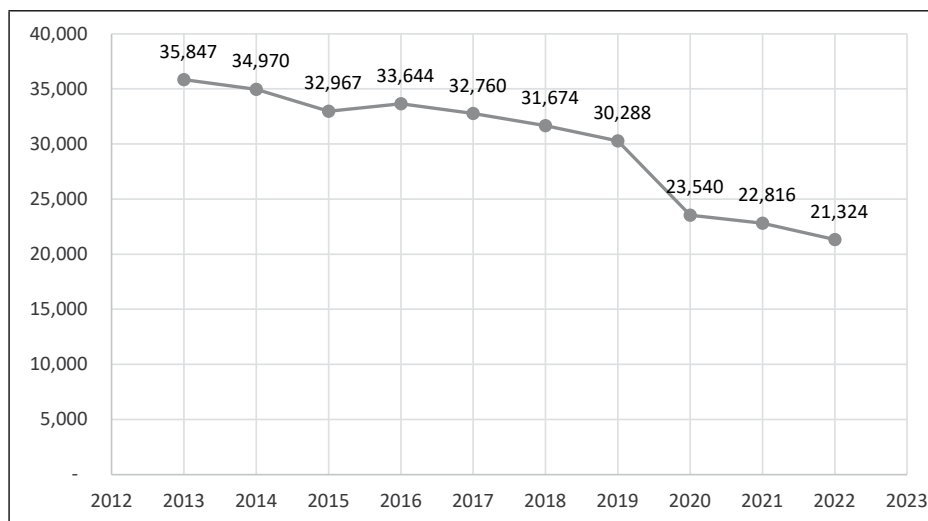
The economic sector has the potential to benefit from the refugee situation, which may have a positive impact on the Polish economy. The situation may reduce unemployment. According to the "Special Report: Refugees from Ukraine in Poland", the vast majority – 63% of people want to benefit from the solutions introduced by the Polish government, including taking up employment. It should be noted that more than half of the refugees have a higher education, but also represent professions that are nowadays considered to be in deficit in Poland. Every third refugee from Ukraine declares to stay in Poland for a longer period of time, which means that their inflow may also support the Polish labour market in the long term. On the one hand, due to reverse gender migration, we are facing a growing shortage of men ready to take up work, and on the other hand, a surplus of women who are persistently looking for work. Finding legal work can have a positive effect on the demand for professionals in niche, high-skilled or low-skilled occupations. It therefore seems necessary for the Polish Border Guard and the National Labour Inspectorate to remain on standby with regard to compliance with regulated rules. The social sector, on the other hand, relies primarily on uniform relocation in order not to exhaust the potential and capacity of the reception centres.¹²

With regard to internal security, war refugees may represent a potential group of victims or perpetrators of crime. In recent times, it is very common to encounter controversial shaping of public opinion by the Russian wave of disinformation. The titles of articles are most often formulated as follows: "Drunk Ukrainian drove into bridge".¹³ Such headlines are created in order to make unambiguous associations that with the influx of migrants it has become more dangerous on the roads because refugees do not respect the prohibitions and orders that are in force in Poland. However, official statistics are forgotten (figure 1).

¹² Raport specjalny *Uchodźcy z Ukrainy w Polsce*, op. cit., p. 12.

¹³ *O niemal 80 proc. wzrosła liczba wypadków spowodowanych przez kierowców z zagranicy*, RP.pl, 12.12.2022, <https://www.rp.pl/wypadki/art37595001-o-niemal-80-proc-wzrosla-liczba-wypadkow-spowodowanych-przez-kierowcow-z-zagranicy> [accessed: 8.05.2023].

Figure 1. Number of car accidents on Polish roads by year

Source: Wypadki drogowe – raporty roczne, Portal polskiej Policji. Statystyka, <https://statystyka.policja.pl/st/ruch-drogowy/76562,wypadki-drogowe-raporty-roczne.html> [accessed: 2.01.2023].

Analysing the above statistics, it should be noted that in reality the increase in migration from the eastern border has not contributed to an increase in accidents on Polish roads. Since 2013, we have seen a stable decrease in the number of accidents, which means that a false belief has been created among the public about a danger that does not exist.

However, human trafficking has become a current and very serious problem. The vast majority of refugees are women with children who, in the absence of family or relatives, can become easy targets for criminal groups. The lull in vigilance at the prospect of a multi-day migration automatically, often unnoticed, creates a huge risk. In order to ensure proper security, it seems necessary to build awareness of possible threats through information campaigns targeting war refugees immediately after crossing the border. It is also important to make concerted and joint decisions between non-governmental organisations and state bodies to minimise the victimisation of refugees from Ukraine.

Public attitudes towards war refugees from Ukraine

Nevertheless, an equally important aspect is the factors that influence the cost of day-to-day operation. The sanctioning of the Russian (and partly Belarussian) economy, and the exclusion of Ukraine from the international supply chain has caused a number of trade problems and made it impossible to secure supplies of goods on a permanent basis. The ongoing armed aggression, the epidemiological

situation and the government's inappropriate financial policy have led to very high inflation throughout Europe, i.e. to a reduction in the value of money. In a situation where Poland is the main host country for war refugees, such costs are significantly higher in comparison to other countries and the situation before the aggression. Increasing funds for the provision of social aid to refugees, with poor economic stability as a consequence, may lead to the formation of a negative social perception. Current data from the Polish Social Insurance Institution shows that in the last reference period, i.e. from May 2022 to May 2023 – more than 440,000 Ukrainian refugees received the right to 500 plus benefit.¹⁴ According to a survey “Poles towards the war in Ukraine and Ukrainian refugees” conducted by the Centre for Public Opinion Research (Pol. Centrum Badania Opinii Społecznej, CBOS) in August 2022, 96% of respondents were in favour of accepting Ukrainian refugees from conflict areas. It is worth citing that in 2018 this was only 56%.¹⁵ The survey reflected an increase in the favourability of Polish society. However, in the long term, we should expect social fatigue and a reduction of aid measures from the government (e.g. payment of a temporary cash benefit for accommodation and food, PLN 40 a day). Which was reflected in the question about offering voluntary and unpaid aid. In April 2022, 63% of opinion leaders provided aid, while in July it was only 53%.¹⁶ The results also showed that Polish society is most afraid of high prices (71%), war (70%) and illness (64%). Also noteworthy is the fact that three out of four respondents (75%) now feel that the war in Ukraine threatens Poland's security,¹⁷ a mild two-point drop from the previous measurement. This percentage was highest immediately after the outbreak of the conflict (85% in March), but has remained consistently high since then and has never fallen below the 70% threshold. The spread of the conflict in Ukraine has strongly shaken Poles' sense of security. The prospect of long-term aid and involvement may lead to negative attitudes towards refugees. More than 25% of respondents in the survey conducted by the CBOS said that they had encountered difficulties in using the health care system.¹⁸ According to the law, Ukrainian citizens have access to medical services in Poland, but they do not have priority over Poles, but this does not change the fact that medical facilities in Poland face a very difficult situation of overcrowding and huge costs.

¹⁴ M. Topolewska, *500 plus, zasiłki, rodzinny kapitał opiekuńczy. 1 mld zł na świadczenia dla ukraińskich dzieci*, Gazeta Prawna, 1.09.2022, <https://serwisy.gazetaprawna.pl/samorzad/artykuly/8527589,wypłaty-500-plus-dla-ukraincow-swiadczenia-zasilki-rodzinne.html> [accessed: 30.12.2022]. The government's 500+ program provides families with childcare benefit in the amount of PLN 500 (approximately EUR 110), regardless of the amount of income. The allowance is granted for every child up to the age of 18.

¹⁵ *Polacy wobec wojny na Ukrainie i ukraińskich uchodźców*, „Komunikat z Badań CBOS” 2022, no. 101, p. 5.

¹⁶ *Ibidem*, p. 6.

¹⁷ *Ibidem*, p. 2.

¹⁸ *Ibidem*, p. 10.

Conclusion

The ongoing war in the neighbouring country for almost a year presents a number of challenges that create a new, previously unknown narrative. Building perspectives as well as spaces for war refugees is a special task not only for state bodies. In the long term, there is a huge risk of creating a negative perception of refugees as a threat. In the context of continually increasing numbers, it is important to create an extended migration policy that safeguards the security sectors. Regulations should also include elements of building awareness of potential threats to both Polish and Ukrainian society. However, no less important in the dimension of international migration is the very process of assimilation of people who decide to flee from the impact of war in order to protect their health or their lives. The majority of women and children who flee, as well as the elderly, are a vulnerable group, requiring the creation of a so-called safe space that will enable their self-development and subsequent independence.

According to Jacek Piechota, president of the Polish-Ukrainian Chamber of Commerce, "the challenge is to create such a system, in which Ukrainians in Poland will not be competition for Polish workers. Today, Ukrainians in Poland need flexible forms of employment. They are first of all mothers with children who need to take care of their children and at the same time would like to find employment". Facing finding a job, refugees should be aware of, among other things, minimum wages, holiday entitlement, benefits or types of contracts. It is therefore important to know the applicable law in Poland, which will contribute to a sense of security which will consequently increase human potential.

By means of specific forms of aid and the individual competences of refugees, these people have the opportunity to look for other places to live in Western Europe. It is worth noting that in many countries the social and living conditions are at a much higher level than in Poland. According to statistics shown by the EWL migration platform, only 7% of all arriving Ukrainian refugees plan to settle in Poland, and immediately after the end of the war, more than 50% of them plan to return to their country.¹⁹ On the other hand, the design of aid programmes should be universal in nature and address only real needs. It should also limit the possibility of any abuse and minimise the previously diagnosed threats, so as to maintain a balance in the security sectors of the Polish state.

¹⁹ S. Bryzek, *Praca, zatrudnianie cudzoziemców, kadry – tygodniowy przegląd EWL (12–19 kwietnia 2022)*, Platforma Migracyjna EWL, <https://ewl.com.pl/praca-zatrudnianie-cudzoziemcow-kadry-tygodniowy-przeglad-cwl-12-19-kwietnia/> [accessed: 08.05.2023].

References

- Bryzek S., *Praca, zatrudnianie cudzoziemców, kadry – tygodniowy przegląd EWL (12–19 kwietnia 2022)*, Platforma Migracyjna EWL, <https://ewl.com.pl/praca-zatrudnianie-cudzoziemcow-kadry-tygodniowy-przeglad-ewl-12-19-kwietnia/> [accessed: 08.05.2023].
- (Civil) war refugee, European Commission, Migration and Home Affairs, Glossary, https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/civil-war-refugee_en [accessed: 15.12.2022].
- Musiół M., *Znaczenie sekurytyzacji i sektorów bezpieczeństwa w ramach krytycznych studiów nad bezpieczeństwem*, „Historia i Polityka” 2018, no. 23(30), pp. 39–51.
- Olszyk S., *Czy uchodźcy stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa? Opinie społeczeństwa polskiego*, „Rynek – Społeczeństwo – Kultura” 2017, no. 4(25), pp. 59–66.
- O niemal 80 proc. wzrosła liczba wypadków spowodowanych przez kierowców z zagranicy*, RP.pl, 12.12.2022, <https://www.rp.pl/wypadki/art37595001-o-niemal-80-proc-wzrosla-liczba-wypadkow-spowodowanych-przez-kierowcow-z-zagranicy> [accessed: 8.05.2023].
- Polacy wobec wojny na Ukrainie i ukraińskich uchodźców*, „Komunikat z Badań CBOS” 2022, no. 101.
- Raport na temat obywateli Ukrainy (wg stanu na dzień 1 lipca 2022 r.), Urząd do Spraw Cudzoziemców, <https://www.gov.pl/attachment/10af1434-3351-489f-9337-99a2ba253461> [accessed: 30.12.2022].
- Raport specjalny *Uchodźcy z Ukrainy w Polsce*, Platforma Migracyjna EWL, Fundacja Na Rzecz Wspierania Migrantów Na Rynku Pracy „EWL” i Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, 2022, p. 8, https://ewl.com.pl/raport-specjalny-uchodzcy-z-ukrainy-w-polsce/?utm_term=&utm_campaign=PM+%7C+Poland+%7C+Basic&utm_source=adwords&utm_medium=ppc&hsa_acc=4694338639&hsa_cam=19070751358&hsa_grp=&hsa_ad=&hsa_src=x&hsa_tgt=&hsa_kw=&hsa_mt=&hsa_net=adwords&hsa_ver=3&gclid=Cj0KCQiA5NSdBhDfARIsALzs2EAw7Cg6nwd7tEJwzXU_BAw2iLXilTRe-B3NixnLeZsxU0Q4apQ5aoaAphjEALw_wcB [accessed: 22.12.2022].
- Refugee Population Statistics Database*, UNHCR, <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/> [accessed: 15.12.2022].
- The 10 largest refugee crises in recent times, by number and population share*, Pew Research Center, 25.03.2022, https://www.pewresearch.org/fact-tank/2022/03/25/after-a-month-of-war-ukrainian-refugee-crisis-ranks-among-the-worlds-worst-in-recent-history/ft_22-03-24_ukrainerefugees_1a/ [accessed: 15.12.2022].
- Topolewska M., *500 plus, zasiłki, rodzinny kapitał opiekuńczy. 1 mld zł na świadczenia dla ukraińskich dzieci*, Gazeta Prawna, 1.09.2022, <https://serwisy.gazetaprawna.pl/samorzad/artykuly/8527589,wypłaty-500-plus-dla-ukraincow-swiadczenia-zasilki-rodzinne.html> [accessed: 30.12.2022].
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. [Journal of Laws of the Republic of Poland] 2003, no. 128, item 1176.
- Wojna w Ukrainie. Straż Graniczna podała dane o liczbie uchodźców*, Polsat News, 24.02.2023, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2023-02-24/wojna-w-ukrainie-straz-graniczna-podala-dane-o-liczbie-uchodzcow/> [accessed: 24.02.2023].
- Wypadki drogowe – raporty roczne, Portal polskiej Policji. Statystyka, <https://statystyka.policja.pl/st/ruch-drogowy/76562,wypadki-drogowe-raporty-roczne.html> [accessed: 2.01.2023].

*Selected sectors of Poland's security concerning the migration of Ukrainian refugees**Abstract*

The nature of the modern military operations conducted on Ukrainian territory has generated a wave of mass emigration focused on the nearest safe areas. Poland, too, as one of the neighbouring countries, is a fundamental migration target for war refugees. Russian armed aggression began in February 2014, and on February 24, 2022 turned into a regular war. As a result of martial law, a number of children, women and the elderly (over 60 years of age) range seek protection on Polish territory. The influx of people became the basis for the creation of an important law of March 12, 2022 on assistance to citizens of Ukraine in connection with the armed conflict on the territory of that country. The legislation regulates the rules of legalization of residence, guarantees access to the labour market, health care, as well as benefits and social assistance. A number of aid measures issued for Ukrainian migrants, high inflation as well as Russian propaganda used for information warfare have negatively affected public sentiment towards factors shaping security. Therefore, an analysis of selected security sectors identifies threats as well as problem areas along with opportunities to ensure security.

Keywords: Ukraine, state security, emigration, armed aggression, war

Monika Ostrowska

dr hab., prof. KAAFM, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
<https://orcid.org/0000-0002-0397-1131>

Renata Stojcka-Zuber

dr hab., prof. KAAFM, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
<https://orcid.org/0000-0003-1031-8613>

Terroryzm a przestępczość zorganizowana – ujęcie teoretyczne

Wprowadzenie

Terroryzm, będący podstawową determinantą bezpieczeństwa we współczesnym świecie, nie jest zjawiskiem nowym. Towarzyszył ludzkości od zarania dziejów, wciąż ewoluując, zmieniając techniki i formy działania. Współcześnie jego charakter wiąże się z procesem globalizacji, rozwojem kultury massmedialnej i kształtowaniem się społeczeństw masowych, a istnienie i rozwój – z finansami. Realizacja wyznaczonych celów wymaga broni, materiałów wybuchowych, środków transportu, komunikacji itp. – na to wszystko potrzebne są pieniądze. Z tego względu organizacje terrorystyczne podejmują różne formy współpracy z grupami przestępczości zorganizowanej lub same rozpoczynają dochodową działalność przestępczą.

Terroryzm

Próby definicji zjawiska

Terroryzm, choć znajduje się w centrum zainteresowania wielu dyscyplin naukowych i badaczy, nie posiada jednoznacznej, powszechnie akceptowanej definicji.

Różni autorzy podejmują próby jej stworzenia, jednak każda z nich budzi wiele kontrowersji i zwykle wywołuje dyskusje naukowe. Według Emila W. Pływaczewskiego taki stan rzeczy ma swoje źródła w kilku kwestiach: a) politycznych (różne interesy poszczególnych państw i regionów, brak ogólnoświatowego poparcia do walki z terroryzmem), b) specyfice zjawiska terroryzmu (zmiany i radykalizacja w sposobie działania grup terrorystycznych, wykorzystywanie nowoczesnych technik), c) w problemach z odróżnieniem terroryzmu od walk narodowowyzwoleńczych, d) wskazaniach cech charakteryzujących terroryzm (polityczny, przestępczy, patologiczny, międzynarodowy, ponadnarodowy, ale także lotniczy, informatyczny, biologiczny, chemiczny, nuklearny czy islamski)¹.

Próbując odnaleźć podstawy pozwalające na zdefiniowanie pojęcia terroryzmu, Bruce Hoffman po przeanalizowaniu 109 różnych definicji wskazał w nich 22 najczęściej powtarzające się kategorie sformułowań, a mianowicie:

- „– stosowanie przemocy i siły – występuje w 83,5% definicji;
- aspekt polityczny czynu – 65%;
- wywoływanie strachu i terroru – 51%;
- groźba jako element zastraszenia – 47%;
- skutki i reakcje psychologiczne – 41,5%;
- pojęcia „ofiara” i „cel działania” – 37,5%;
- celowa, planowana, systematyczna akcja – 32%;
- metody zamachów, strategia i taktyka działania – 30,5%;
- brak humanitaryzmu w działaniu – 30%;
- wymuszenie, zniewolenie, powodowanie uległości – 28%;
- dążenie do osiągnięcia rozgłosu, reklamy – 21,5%;
- przypadkowość, bezosobowość, indyskryminacja – 21%;
- ofiary wśród osób cywilnych, niewalczących, neutralnych – 17,5%;
- zastraszenie swoim działaniem – 17%;
- podkreślenie niewinności ofiar – 15,5%;
- sprawcy działający w zorganizowanej grupie, organizacji, ruchu – 14%;
- demonstracja siły przed innymi – 13,5%;
- nieobliczalność, nieprzewidywalność, niespodziewany atak – 9%;
- konspiracyjny charakter działalności – 9%;
- powtarzalny, seryjny lub „reklamowy” charakter przemocy – 7%;
- kryminalny charakter zamachów – 6%;
- żądania stawiane stronom trzecim – 4%”².

¹ E.W. Pływaczewski, *Wokół związków terroryzmu z przestępczością zorganizowaną*, „Policja” 2008, nr 1, <https://www.wspol.edu.pl/kwartalnikpolicja/index.php/2008-rok-archiwum-66/30-policja-12008/95-plywaczewski> [dostęp: 30.06.2023].

² Cyt. za: M. Mazurek, *Policja w systemie antyterrorystycznym RP. Wybrane zagadnienia problematyki terroryzmu*, Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo 2022, s. 9.

Wskazane wyżej sformułowania, zaczerpnięte z różnych definicji, nie zawierają zapewne wszystkich elementów niezbędnych do stworzenia jednej, pełnej definicji pojęcia „terroryzm”, dlatego też przychylić się należy do poglądu Alexa P. Schmidta, który twierdzi, że zamiast zajmować się definiowaniem samego pojęcia, należy skupić się na identyfikowaniu jego cech³. Rzecznikiem takiego podejścia jest także amerykański badacz Walter Laqueur, który działania definicyjne określa jako *Humpty Dumpty business*, natomiast sam terroryzm nazywa „zjawiskiem nie do pomylenia” (*unmistakable phenomenon*)⁴. Z literatury przedmiotu wynika, że o ile definiowanie pojęcia terroryzmu budzi wiele kontrowersji, to już na określenie jego pejoratywnego charakteru jest ogólna zgoda⁵. Można więc przyjąć za Markiem Madejem, że terroryzm „[...] jest to zjawisko wprawdzie trudne do zdefiniowania, lecz łatwe do identyfikacji”⁶.

Odwołując się do analizy przez A.P. Schmidta można przyjąć, że cechami charakteryzującymi terroryzm jest przemoc i wywołanie strachu w społeczeństwach, co nierozzerwalnie przybiera postać działań o skutkach w wymiarze politycznym⁷.

Nauka może pozwolić sobie na dyskusję – prowadzoną przez wiele lat – dotyczącą definiowania pojęcia terroryzmu, ale prawo poszczególnych państw już nie ma takiego przywileju, a to dlatego, że przyjęta definicja wyznacza konkretne działania.

Fundamentalna dla skutecznych działań byłaby definicja w prawie międzynarodowym. Niestety, nie ma jej. Zdaniem Krzysztofa Indeckiego istnieją cztery przyczyny tego stanu rzeczy: autorytatywne i swobodne określanie przez poszczególne państwa – w kontekście interesów własnych – czym jest terroryzm, rozbieżne stanowiska państw wobec stosowania metod terrorystycznych w walkach narodowowyzwoleńczych, odmienne postrzeganie przez poszczególne państwa stopnia zagrożenia terroryzmem oraz istnienie polityki *last outrage*, polegającej na podejmowaniu zdecydowanych działań wymierzonych przeciwko terroryzmowi dopiero po spektakularnym akcie terroru.

W celu określenia charakterystycznych cech terroryzmu należy odnieść się do jego współczesnej formy – tzw. terroryzmu nowoczesnego. Jego początek wyznacza się na 22 lipca 1968 r., tj. dzień, w którym Ludowy Front Wyzwolenia Palestyny (LFWP) porwał samolot izraelskich linii El Al⁸. Dalszy rozwój zjawiska następował

³ Za: B. Hoffman, *Oblicza terroryzmu*, tłum. H. Pawlikowska-Gannon, Grupa Wydawnicza Bertelsmann Media, Warszawa 2001, s. 11.

⁴ Za: M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2007, s. 134.

⁵ B.M. Jenkins, *The study of terrorism: definitional problems*, The RAND Corporation, Santa Monica, CA 1980, s. 1.

⁶ M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne...*, *op. cit.*, s. 134.

⁷ K. Jąłoszyński, *Terroryzm i walka z nim we współczesnym świecie*, Centrum Szkolenia Policji, Legionowo 2002, s. 7.

⁸ B. Hoffman, *op. cit.*, s. 64.

poprzez działania Organizacji Wyzwolenia Palestyny (OWP), ETA (Euskadi Ta Askatasuna – Baskonia i Wolność), Frakcji Czerwonej Armii (Rote Armee Fraktion, RAF) czy włoskich Czerwonych Brygad (Brigate Rosse)⁹. Te i inne organizacje uznały terroryzm za najlepszy sposób zwrócenia uwagi na swoją działalność. Dodać należy, że w tym pierwszym etapie kształtowania się nowoczesnego terroryzmu (lata 70. XX w.) pojawiły się organizacje skrajnie prawicowe, skrajnie lewicowe oraz neofaszystowskie. Drugi etap – przypadający na lata 80. – charakteryzowany jest jako bipolarna gra. Uznawano, iż każde posunięcie terrorystyczne odbywało się wtedy na polecenie i za zgodą albo ZSRR, albo Stanów Zjednoczonych. Poza takimi przypuszczeniami, które nie poddawały się weryfikacji, miały miejsce akty realne, tj. wspieranie i zamawianie aktów terrorystycznych przez takie państwa jak Iran, Irak, Syria czy Liban¹⁰. To na tym właśnie etapie do terroryzmu dołączono religię, zwłaszcza islam. Kolejny etap, obejmujący lata 90., to pojawienie się narkoterroryzmu (głównie Kolumbia, Peru), zjawiska szarej strefy (zagrożenie stabilności państw narodowych przez czynniki niepaństwowe i pozarządowe) oraz rozpad bipolarnego układu i wyłonienie się jednego supermocarstwa – USA – uważanego przez jednych za lidera i symbol walki z terroryzmem, a przez innych oskarżanego o prowadzenie polityki generującej nowe zastępy terrorystów. Następne etapy wyznaczane były m.in. przez galopujący rozwój technologii informatycznej i informacyjnej, migracje ludności oraz proliferację broni konwencjonalnej. W konsekwencji zafunkcjonował współczesny terroryzm: pozbawiony zahamowań, nastawiony na powodowanie maksymalnie dużych szkód, uderzanie w tłum gwarantujące maksymalizację ofiar, stymulowany motywacjami religijnymi o charakterze millenarystyczno-apokaliptycznym, co czyni go szczególnie niebezpiecznym¹¹.

W literaturze przedmiotu można odnaleźć wiele różnorodnych klasyfikacji terroryzmu dokonywanych ze względu na określone, wyodrębnione czynniki, np. geograficzne, polityczne, religijne czy kulturowe. Ulegają one ciągłym zmianom – tak jak zmianom ulega sam terroryzm. Na przykład uznany badacz zjawiska Gus Martin dzieli terroryzm na:

- nowy terroryzm – powstał pod koniec XX w., a jego kulminacją były ataki terrorystyczne z 11 września 2001 r. Charakteryzuje się prowadzeniem ataków zorientowanych na masowość ofiar, nowymi i kreatywnymi konfiguracjami organizacyjnymi, a także transnarodową solidarnością organizacji terrorystycznych oraz predefiniowanymi moralnymi uzasadnieniami dla przemocy politycznej;

⁹ V. Grotowicz, *Terroryzm w Europie Zachodniej. W imię narodu i lepszej sprawy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Wrocław 2000, s. 116–146.

¹⁰ T. Aleksandrowicz, *Terroryzm międzynarodowy*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 17.

¹¹ M. Tomczak, *Evolution of international terrorism*, [w:] *The faces of terrorism*, red. S. Wojciechowski, Institute of Political Science and Journalism, Adam Mickiewicz University, Poznań 2006, s. 27.

- terroryzm państwowy – stosowany przez rządy wobec zdefiniowanych przeciwników identyfikowanych na arenie międzynarodowej lub wewnątrz państwa;
- terroryzm dysydencki – stosowany przez ruchy i grupy niepaństwowe przeciwko rządowi, grupom etniczno-narodowym, grupom religijnym i innym zdefiniowanym wrogom;
- terroryzm religijny – motywowany fanatycznym przekonaniem o konieczności stosowania przemocy w stosunku do wyznawców innych religii. Ma podstawy w dogmatach praktykowanej wiary, przekonaniach o jej prawdziwości, w związku z czym terroryści wnoszą na piedestały jako męczenników;
- terroryzm ideologiczny – motywowany przekonaniem politycznymi (ideologiami) mającymi bronić praw i interesów określonych grup, którym zagrażają inne grupy;
- terroryzm międzynarodowy – nieuznający granic, wybierający cele ataku ze względu na ich wartość określaną z punktu widzenia interesów międzynarodowych;
- dysydencki terroryzm kryminalny – nastawiony wyłącznie na zysk, choć niekiedy bywa łączony z polityką;
- terroryzm selektywny ze względu na płeć – skierowany przeciwko mężczyznom lub kobietom wrogiej zbiorowości. Mężczyźni są najczęściej postrzegani jako zagrożenie w perspektywie stania się potencjalnymi „żołnierzami” zdefiniowanego przeciwnika, natomiast ataki na kobiety służą niszczeniu tożsamości kulturowej wrogiej grupy lub sterroryzowaniu grupy w celu uległości¹².

Z kolei Hoffman rozróżnia:

- terroryzm etniczno-nacjonalistyczny, którego przykładem może być terroryzm palestyński czy podejmowany przez ETA;
- terroryzm rewolucyjno-lewicowy, który za cel stawiał sobie zmianę niesprawiedliwego „kapitalistycznego” porządku świata. Jego przykładem może być działalność Czerwonych Brygad we Włoszech i Frakcji Czerwonej Armii w Niemczech;
- terroryzm religijny – motywowany pobudkami religijnymi, czego przykładem są współczesne islamskie organizacje terrorystyczne¹³.

Bartosz Bolechów natomiast dzieli terroryzm na:

- terroryzm klasyczny,
- superterroryzm (wykorzystujący broń masowego rażenia),
- cyberterroryzm¹⁴.

¹² G. Martin, *Types of terrorism*, [w:] *Developing Next-generation Countermeasures for Homeland Security Threat Prevention*, red. M. Dawson et al., IGI Global, Hershey, PA 2017, s. 1–16; zob. też G. Martin, *Understanding terrorism: Challenges perspectives and issues*, SAGE Publications, Thousand Oaks, CA, 2017, s. 31–32.

¹³ B. Hoffman, *op. cit.*, s. 72–124.

¹⁴ Za: T. Aleksandrowicz, *op. cit.*, s. 24.

Źródła terroryzmu

Aby zrozumieć terrorystów, należy poznać powody, dla których podejmują taką działalność. Analiza historyczna pozwala na wskazanie pięciu uniwersalnych źródeł ich działania. Zaliczyć do nich należy:

- źródła ideologiczne (związane z przyjęciem przez państwa określonej ideologii i postrzegania przez jej pryzmat stosunków międzynarodowych i relacji społecznych) i religijne (wynikające z postrzegania rzeczywistości przez pryzmat wiary i często prowadzące do fanatyzmu – występują głównie w krajach muzułmańskich)¹⁵;
- źródła społeczno-ekonomiczne (np. bieda, ograniczony dostęp do edukacji i dóbr społecznych, kryzysy gospodarcze, niezadowolenie społeczne, różnice między światem biednych i bogatych, bezrobocie, łamanie praw człowieka, frustracje społeczne)¹⁶;
- źródła historyczno-polityczne (rozwój cywilizacyjny, procesy polityczne, np. przekonanie o nadmiernej eksploatacji krajów Trzeciego Świata przez mocarstwa, zaangażowanie USA po II wojnie światowej w konflikty zbrojne, istnienie państwa Izrael i jego dominacja w miejscach świętych Jerozolimy)¹⁷;
- źródła socjologiczne (powszechność przemocy w niektórych państwach, np. Algierii, Iranie, Iraku, Syrii, Jordanii)¹⁸;
- źródła psychologiczne (np. zaburzenia psychiczne, paranoiczny umysł charyzmatycznego przywódcy, który potrafi przekonać i porwać do walki, szowinizm, ksenofobia, uprzedzenia, ekstremalny pesymizm, poczucie ideologicznej pustki)¹⁹.

Samuel Huntington uważa, że źródeł terroryzmu należy upatrywać przede wszystkim w konflikcie cywilizacyjnym, rozgrywającym się na podłożu kulturowym, ponieważ kultura jest czynnikiem, siłą, która albo łączy, albo dzieli. Wyróżnił osiem głównych cywilizacji: zachodnią (Europa i Ameryka Północna), prawosławną, latynoamerykańską, islamską, hinduistyczną, buddyjską, chińską i japońską. Jego zdaniem konflikty wywoływane są m.in. podejściem do życia i śmierci. Dla jednych życie jest najwyższą wartością, dla innych życie to oczekiwanie na szczęście, które

¹⁵ J. Gryz, *Źródła terroryzmu międzynarodowego*, [w:] *Terroryzm w świecie współczesnym*, red. E. Haliżak et al., Fundacja Studiów Międzynarodowych, Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów im. Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa–Pieniężno 2004, s. 34.

¹⁶ E. Newman, *Exploring the „Root Causes” of Terrorism*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2006, vol. 29, nr 8, s. 752.

¹⁷ W. Laqueur, *No end to war*, Continuum International Publishing Group, New York 2003, s. 11, 15–17 i 20–21.

¹⁸ R.A. Kosta, *Terroryzm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa cywilizacji zachodniej w XXI wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 26.

¹⁹ *Ibidem*, s. 26–27.

może zapewnić bohaterską śmierć. To, co dla jednych jest pokojem, inni uznają za zniewolenie²⁰.

Odnosząc się do źródeł terroryzmu, można przyjąć, że wiązały się one z mechanizmami „powstawania i funkcjonowania konfliktów społecznych i politycznych. Terroryzm bowiem jest zawsze reakcją na tego typu konflikty”²¹.

Zaznaczyć warto, że źródła terroryzmu ewaluują i zawsze są pochodną polityki państw, narodów, grup społecznych. Jego cele podzielić można na pierwotne (wymuszenie na rządach, władzy, grupach ludzi zachowań oczekiwanych, jak np. wypuszczenie więźnia, przekazanie okupu, publikacja żądań, upublicznienie sprawy w mediach, wymuszenie posłuchu) i instrumentalne, inaczej poboczne, którymi są obiekty objęte ochroną prawną. Atakowanie takich obiektów nie jest celem samym w sobie, ale środkiem do osiągnięcia celu pierwotnego²². Należy pamiętać, że obiekty wyznaczone do ataku zwykle muszą spełnić określone warunki: psychologiczne (wywołanie strachu), technologiczne i organizacyjne (łatwość dostępu i dostarczenia materiałów do zamachu), procesowe (uniemożliwienie identyfikacji inspiratorów i ich późniejszego postawienia przed sądem)²³. Generalnie rzecz ujmując, najważniejszym celem terroryzmu jest wywołanie przez zastosowaną przemoc przerażenia i grozy w celu uzyskania dominacji nad obserwatorami i uczestnikami aktu terrorystycznego. Zamierzonym i zwykle zaplanowanym elementem wytwarzania psychozy strachu jest kierowanie działań przemocowych na bezbronnych i często przypadkowych ludzi. Tego typu działania w zamierzeniach terrorystów – w dłuższej perspektywie – mają doprowadzić do permanentnego poczucia zagrożenia, a w dalszej kolejności – do uległości adresatów ataku²⁴.

Motywacje i strategie terrorystów

W ostatnich dwóch dekadach zaszła istotna zmiana w motywacjach warunkujących wybór celów, środków i taktyki ataków. Zaobserwować można odejście od terroryzmu „świeckiego”, stymulowanego motywami nacjonalistycznymi czy separatystycznymi, na rzecz terroryzmu uzasadnionego względami religijnymi.

Brunon Hołyst wśród motywów podjęcia aktów terrorystycznych wskazuje przede wszystkim ideologiczne, nacjonalistyczne i religijne. Nie występują one oddzielnie, lecz zwykle przeplatają się ze sobą, dając pierwszeństwo któremuś z nich.

²⁰ S. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, tłum. H. Jankowska, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA, Warszawa 1997, s. 49.

²¹ V. Grotowicz, *op. cit.*, s. 371.

²² P. Piątkowski, *Terroryzm: nowe wyzwanie dla bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa–Toruń 1996, s. 8–12.

²³ A.P. Przemyski, *Potencjalne obiekty ataku terrorystów (studium procesu wyboru celu zamachu)*, [w:] *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, red. E.W. Pływaczewski, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005, s. 522–523.

²⁴ B. Hołyst, *Terroryzm*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, t. 1, Warszawa 2009, s. 57.

Hołyst zwraca też uwagę na cechy osobowości, które pozwalają zrozumieć motywację zachowań terrorystów. Jego zdaniem wysoka intensywność emocji i aktywacji organizmu, jaka ma miejsce podczas aktów terrorystycznych, pozwala na zaspokojenie potrzeby doznań stresowych²⁵.

Współcześnie najważniejszym motywem działań terrorystycznych jest religia. Grupy motywowane religijnie pojawiły się dopiero w 1980 r. w wyniku rewolucji islamskiej w Iranie²⁶. W 1980 r. spośród międzynarodowych organizacji tylko dwie grupy (szyckie) miały charakter religijny, w 1992 r. grupy religijne stanowiły już prawie 1/4 ogółu (11 z 48), w 1994 r. – 1/3 (16 na 49), a w 1995 r. – blisko połowę (26 z 56). Konsekwencją tej rewolucji była wojna w Afganistanie, którą postrzegano jako pierwszy etap globalnej rywalizacji islamu z kulturą zachodnią i która jednocześnie wprowadziła i utrwaliła etos wojownika o wiarę (mudżahedina) oraz etos grupy Arab Afghans (weteranów wojny oferujących swoje doświadczenie powstającym grupom radykalistycznym)²⁷.

Terrorystyci motywowani religijnie uważają swoje ataki za swoiste symbole bądź sakramenty, a za wroga uznają każdego, kto nie jest współwyznawcą²⁸. Takie postępowanie pozwala na łatwe manipulowanie zachowaniami członków grup i prowadzi do odrzucenia ludzkich norm.

Badacze problemu wyróżniają trzy odmiany terroryzmu religijnego: fundamentalizm islamski (etnoreligijny), terroryzm millenarystyczny oraz terroryzm *single issue*²⁹. Najgroźniejszą obecnie grupę stanowią fundamentaliści islamscy. Ich ideologię tworzą osoby starannie wykształcone w uczelniach europejskich i amerykańskich, którzy religię traktują jako instrument walki. Ich pragnieniem i misją jest stworzenie ogólnoswiatowej cywilizacji islamu. W związku z tym, że nie posiadają środków i możliwości do realizacji tego celu, podejmują akty terrorystyczne. Jak twierdzi Jonathan Fox, terroryzmu religijnego nie da się zlikwidować, można go jednak znacznie ograniczyć³⁰. Pozostałe odmiany terroryzmu mają stosunkowo małe znaczenie. Grupy etnonacjonalistyczne, działające na ograniczonym

²⁵ Idem, *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2022, s. 167–169.

²⁶ M. Madej, *Międzynarodowy terroryzm polityczny*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2001, s. 23.

²⁷ Idem, *Istota współczesnego międzynarodowego terroryzmu politycznego*, Departament Strategii i Planowania Polityki, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2001 (Opinie, nr 46), s. 8.

²⁸ H. Munkler, *Wojny naszych czasów*, tłum. K. Matuszek, Wydawnictwo WAM, Kraków 2004, s. 148.

²⁹ W. Wróblewski, *Terroryzm religijny jako zagrożenie bezpieczeństwa międzynarodowego*, „Problemy Bezpieczeństwa” 2007, nr 1, s. 91.

³⁰ J. Fox, *Religion and Terrorism in the World System*, [w:] *Transnational Terrorism in the World System Perspective*, red. R. Stemplowski, The Polish Institute of International Affairs, Warszawa 2002, s. 115.

geograficznie terenie, dążą do uzyskania autonomii i niepodległości (ETA, IRA)³¹, zaś tzw. grupy *issue terrorism* podejmują działania w konkretnych, pojedynczych celach, rzecz można – okazjonalne (np. zakaz aborcji, ochrona praw zwierząt – skrajny odłam animalistów).

Oprócz motywacji nacjonalistycznych i religijnych stymulujących działania terrorystyczne wyróżnia się także motywacje psychologiczne (dążenie do zemsty, potrzeba nękania, dążenie do unicestwienia jakiejś zbiorowości, wymuszenie pewnych działań, chęć zwyciężenia wroga, zaistnienie w świadomości społecznej)³². Sebastian Wojciechowski doszedł do przekonania, że w działaniach terrorystycznych wyróżnić można wzajemnie się przenikającą tzw. triadę motywacyjną: sferę idei (serca), sferę ciała (warunki ekonomiczne i społeczne) i sferę umysłu³³.

Każde działanie terrorystyczne oparte jest na jakiejś strategii, którą zwykle wyznacza zasada „im większa szkoda, im większa liczba ofiar, tym większe zainteresowanie sprawą i trwalszy sukces zamachu terrorystycznego”³⁴. Terrorysty używają różnych strategii – od wyniszczenia, zastraszenia, prowokacji, po dezorientację, osiąganie politycznej legitymacji czy kreowanie alternatywnych poglądów politycznych³⁵. Hoffman za jedną z głównych strategii uznaje zwrócenie uwagi na organizację i sprawę, o którą walczy, uznanie jej praw do reprezentowania tej sprawy, zdobycie pełnomocnictwa umożliwiającego dokonanie zmian w sferze władzy oraz rządu. Jak podaje Autor, dwóch ostatnich punktów nie udało się dotychczas zrealizować żadnemu z ugrupowań terrorystycznych³⁶. Bez względu na to, jaką strategię stosują terrorysty, w każdej z nich dominującym elementem jest manipulacja strachem oraz leżąca u podstaw działania skrajność i ortodoksyjność.

Struktura organizacyjna

Elementem, który niewątpliwie przekłada się na skuteczność i rodzaj podejmowanych działań, jest struktura organizacyjna grup terrorystycznych, która w ostatnich dekadach uległa wyraźnym zmianom. Od modelu silnie zhierarchizowanego, funkcjonującego według sztywnych zasad podległości i kontroli, ugrupowania przeszły do modelu amorficznego (zbiór luźnych komórek, często niemających wiedzy

³¹ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym. Przewartościowania i kontynuacje*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002, s. 487–494.

³² B. Hołyst, *Terroryzm*, *op. cit.*, s. 135–138.

³³ S. Wojciechowski, *The triad of terrorist motivation – Introduction*, [w:] *Terrorism as a timeless actor on the international stage*, red. S. Wojciechowski, Institute of Political Science and Journalism, Adam Mickiewicz University, Poznań 2007, s. 5–12.

³⁴ H. Munkler, *op. cit.*, s. 138.

³⁵ L. Freedman, *Terrorism as a Strategy*, „Government and Opposition” 2007, vol. 42, nr 3, s. 314.

³⁶ M. Piekarski, *Strategia i taktyka terrorystów*, Konflikty.pl, 19.11.2006, <https://www.konflikty.pl/historia/czasy-najnowsze/strategia-i-taktyka-terrorystow/> [dostęp: 30.06.2023].

o swoim istnieniu, jednoczonych poprzez wspólny cel³⁷, który nie jest typowym modelem sieciowym, tylko swoistą hybrydą, z zachowanymi elementami hierarchii i komunikacją typu *all-channel network* (kontakt bez pośrednictwa ośrodka centralnego)³⁸.

Współczesne grupy terrorystyczne składają się zazwyczaj z trzech elementów: z tzw. jądra profesjonalności (bardzo dobrze wyszkoleni profesjonalści), amatorów (osoby luźno związane z grupą, często jednorazowo uczestniczące w jej działaniach) i podmiotów niezależnych współpracujących z terrorystami³⁹. Wypracowana struktura, charakteryzująca się autonomią i decentralizacją procesu decyzyjnego, przenikaniem się struktur bojowych z różnymi instytucjami gospodarczymi (finansowanie), przy równoczesnej infiltracji określonych środowisk czyni grupy terrorystyczne trudnymi do wytropienia i zniszczenia.

Zmiany w strukturze grup terrorystycznych pociągnęły za sobą zmiany sposobów ich finansowania, do których zdaniem badaczy należą: sponsoring państwowy (finansowanie przez niektóre państwa), działalność przestępcza (głównie handel narkotykami) i legalna działalność gospodarcza⁴⁰.

Mimo radykalnej zmiany struktury grup terrorystycznych, środki i metody ich działania pozostały zasadniczo niezmienione. W dalszym ciągu terroryści używają tzw. środków konwencjonalnych – karabinów maszynowych, granatów, bomb. Nie znaczy to oczywiście, że posługują się tylko takimi środkami – sięgają i po inne, niemniej jednak te konwencjonalne uznać należy za dominujące⁴¹. Do najczęściej stosowanych przez grupy terrorystyczne form przemocy należy zaliczyć: zamachy bombowe (w tym z użyciem improwizowanych urządzeń wybuchowych, *improvised explosive devices*, IED), zamachy na życie jakiejś osoby, uprowadzenie osoby lub pojazdu, wzięcie zakładników, rzadziej wszczynanie buntów w więzieniach czy wywoływanie zamieszek ulicznych⁴².

Przestępczość zorganizowana

Jedną z najbardziej niebezpiecznych form przestępczości, rozumianej jako ogół przestępstw popełnianych w określonym czasie na określonym terenie, jest przestępczość zorganizowana. Bywa ona definiowana jako „działania związków przestępczych

³⁷ P.L. Williams, *Al-Kaida. Bractwo terroru*, tłum. D. Bakalarz, Wydawnictwo Studio EMKA, Warszawa 2002, s. 32.

³⁸ M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne...*, op. cit., s. 158–159.

³⁹ *Ibidem*, s. 161.

⁴⁰ M. Madej, *Współczesny terroryzm międzynarodowy – krótka charakterystyka*, [w:] *Terroryzm w świecie współczesnym*, op. cit., s. 27; P.L. Williams, op. cit., s. 179.

⁴¹ M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne...*, op. cit., s. 179–183.

⁴² K. Liedel, P. Piasecka, *Współpraca międzynarodowa w zwalczaniu terroryzmu*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna Adam, Warszawa 2004, s. 23.

zorganizowanych z chęci zysku, dla dokonywania różnych przestępstw, zarówno kryminalnych, jak i gospodarczych, z prawdopodobnym użyciem siły, szantażu i korupcji, których celem jest wprowadzenie nielegalnych zysków w oficjalny obrót⁴³. Jej początki wiążą się z wielką falą migracji z Włoch (z Sycylii) do Stanów Zjednoczonych w latach 1857–1920⁴⁴, i z występowaniem trzech zjawisk: prohibicji (i popytu na towary i usługi, których legalnie nie można nabyć), spekulacji (w ramach czarnego rynku dla osób, którym nie odpowiada istniejąca reglamentacja) i chęci maksymalizacji zysków (w krajach o gospodarce wolnorynkowej)⁴⁵.

Przestępczość zorganizowana przez dziesięciolecia „wypracowała” różne formy swojej działalności. Tak więc można wyróżnić:

- przestępczość narkotykową – doskonale zorganizowaną, rozwiniętą na skalę międzynarodową, charakteryzującą się znakomitą logistyką, perfekcyjnym wykorzystaniem transportu, wyrafinowanymi formami przemytu;
- przestępczość związaną z bronią (różnego rodzaju) – także działającą w skali międzynarodowej, charakteryzującą się szczegółowo opracowanymi zasadami przetrwania i sprzedaży;
- przestępczość związaną z fałszowaniem pieniędzy, papierów wartościowych i innych dokumentów, jak np. akcyzy na alkohol czy papierosy – opartą na pracy bardzo dobrze przygotowanych specjalistów (informatyków, grafików, operatorów maszyn), których wytwory są często trudne do zidentyfikowania;
- przestępczość gospodarczą – z szerokim wachlarzem nielegalnych działań: od oszustw podatkowych, bankowych i ubezpieczeniowych po korupcję, przemysł towarów, technologii czy siły roboczej;
- przestępczość z użyciem przemocy, czyli wymuszenia, wyłudzenia, napady rabunkowe i inne działania przeciwko zdrowiu i życiu ludzi;
- przestępczość przeciwko własności, skoncentrowaną na kradzieży przedmiotów o znacznej wartości (luksusowe samochody, dzieła sztuki), kradzieżach na zamówienie, paserstwie, włamaniach;
- przestępczość związaną z „życiem nocnym” (handel żywym towarem, pornografia, sutenerstwo, porwania)⁴⁶.

Przestępczość zorganizowaną odróżnia od innych rodzajów przestępczości zbiór cech, które można odnieść do jej zewnętrznego i wewnętrznego funkcjonowania. Tak

⁴³ I. Kochman, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, „Świat Idei i Polityki” 2018, t. 17, s. 331.

⁴⁴ B. Hołyst, *Kryminologia*, op. cit., s. 258.

⁴⁵ A. Marek, *Przestępczość zorganizowana. Zarys problematyki*, [w:] *Kryminologiczne i prawne aspekty przestępczości zorganizowanej*, red. A. Marek, W. Pływaczewski, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 1992, s. 27.

⁴⁶ M. Piękoś, *Przestępczość zorganizowana we współczesnym świecie na podstawie Polski – wyniki badań własnych*, „Studenckie Czasopismo Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu” 2016, nr 2, s. 6–7.

więc grupę parającą się tego typu działalnością charakteryzuje żądza władzy i zysku, hierarchiczna struktura z wyraźnym podziałem ról i zadań, rygorystyczna, bezwarunkowa dyscyplina, całkowite posłuszeństwo wobec przełożonych, ścisła kontrola członków grupy. Natomiast działalność tej grupy cechuje długoterminowość, stosowanie własnych, wypracowanych metod oraz środków przemocy i zastraszania (często bezwzględnych i wyrafinowanych), popełnianie ciężkich przestępstw, pranie brudnych pieniędzy, wywieranie wpływu na polityków, rządzących i organy ścigania⁴⁷.

Przestępczość zorganizowana jest więc wielkim zagrożeniem dla bezpieczeństwa wewnętrznego państw, co wynika również z jej powiązań z terroryzmem.

Terroryzm i przestępczość zorganizowana – podobieństwa i różnice

Terroryzm wymaga pieniędzy. Jest to najważniejszy powód, dla którego terroryści szukają kontaktu, wiążą się i współpracują z grupami parającymi się przestępczością zorganizowaną. W związku z tym, że zarówno jedni, jak i drudzy stosują brutalne metody działania, łatwo im nawiązać kontakt i rozpocząć współpracę. Nadmienić należy, że zdarzają się sytuacje, w których organizacje terrorystyczne same prowadzą działalność z zakresu przestępczości zorganizowanej albo grupy zorganizowanej przestępczości podejmują działania terrorystyczne.

Podstawową kwestią w określeniu relacji pomiędzy terroryzmem a przestępczością zorganizowaną jest wskazanie łączących i różniących je cech w poszczególnych aspektach funkcjonowania:

- działania grupowe – to cechą łączącą oba te zjawiska. W obu z nich istnieje grupa o określonej strukturze i zasadach, podziale ról i zadań. W obu formach działalność jest planowana, zakonspirowana i starannie przygotowywana. Cechą odróżniającą działania terrorystyczne od przestępczych jest to, że w tych pierwszych bardzo często członkowie nie utrzymują bezpośrednich kontaktów, a w planowane przedsięwzięcia angażowane są osoby niewiedzące o swoim istnieniu – dzięki czemu pojedyncza „wpadka” nie zagraża strukturze całej grupy⁴⁸;
- elitarność – członkowie zarówno grup przestępczości zorganizowanej, jak i terrorystycznych mają poczucie wyjątkowości, przeświadczenie, że należą do elit – albo dlatego, że są wyjątkowo bogaci i wpływowi, albo dlatego, że narażają się na niebezpieczeństwo w imię innych, co będzie wynagrodzone docześnie lub w formie przewidzianej dla męczenników w ramach wierzeń danej religii⁴⁹;
- cele – obie formy działalności przyjmują długofalowe, ale różne cele. Terroryści dążą do zmiany porządku prawnego, ekonomicznego, społecznego, politycznego

⁴⁷ I. Kochman, *op. cit.*, s. 331.

⁴⁸ W. Zubrzycki, *Przez PZ do terroryzmu*, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2015, s. 50–52.

⁴⁹ B. Hoffman, *op. cit.*, s. 82.

czy religijnego. Z tego względu zabiegają o zdobycie poparcia międzynarodowego, a także o odpowiednie fundusze. Organizacje przestępcze natomiast dążą przede wszystkim do maksymalizacji zysków. Terrorysty chcą więc obalenia i destabilizowania władzy, liderzy zorganizowanych grup przestępczych nie są tym zainteresowani, zdecydowanie ważniejsze jest dla nich korumpowanie polityków i przeniesienie do ośrodków decydenckich⁵⁰;

- międzynarodowy charakter – oba typy organizacji uzyskały go na skutek zmian, jakie zaszły we współczesnym świecie, a do których należy zaliczyć globalizację, otwarcie granic sprzyjające swobodnemu przepływowi ludzi, towarów i idei, a także liberalne prawo i słabość instytucji zwalczających przestępczość⁵¹;
- finansowanie – organizacje terrorystyczne finansowane są w dwojaki sposób: legalny (sponsoring państwowy, prowadzenie zgodnej z prawem działalności gospodarczej lub charytatywnej, zbiórki funduszy przez sympatyków w różnych krajach) i nielegalny, podobnie jak przestępczość zorganizowana (handel narkotykami i innymi zakazanymi towarami, handel ludźmi). Dodatkowo grupy przestępcze finansują swoją działalność z kradzieży samochodów, wymuszeń, okupów, cyberkradzieży itp.⁵²;
- poparcie społeczne – to cecha różnicująca. Przestępczość zorganizowana jest powszechnie potępiana, natomiast organizacje terrorystyczne często są akceptowane społecznie, a osiągnięcie i odpowiednio nagłośnień cele (głównie o charakterze prawnym i religijnym) zwiększają to poparcie do tego stopnia, że ranni czy znajdujący się w niebezpiecznych sytuacjach terroryści mogą liczyć pomoc ze strony społeczeństwa⁵³;
- konfrontacja asymetryczna – czyli między stronami, które nie są równorzędne w zakresie posiadanych środków i możliwości prowadzenia walki⁵⁴ – jest istotą funkcjonowania obu typów organizacji. Zarówno terroryści, jak i zorganizowane grupy przestępcze pozostają w swego rodzaju konflikcie z nierównym sobie pod względem możliwości przeciwnikiem (państwem, państwami), który dysponuje w ich zwalczaniu wielkim potencjałem (służby porządkowe, wojsko, wywiad), z tego względu stosują różnego rodzaju tzw. obejścia silnych punktów, destabilizujące funkcjonowanie państw.
- przemoc – jej stosowanie to wspólna cecha i wyróżnik terroryzmu i przestępczości zorganizowanej. Uważana jest za środek, który nie tylko pozwala na

⁵⁰ W. Zubrzycki, *op. cit.*, s. 55.

⁵¹ H. Kołakowska-Przełomiec, *Zapobieganie przestępczości – studium kryminologiczne*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa 1984, s. 47

⁵² W. Zubrzycki, *op. cit.*, s. 58.

⁵³ M. Cichomski, K. Madej, *Przenikanie się przestępczości zorganizowanej i terroryzmu*, [w:] *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym w Polsce*, red. W. Zubrzycki, Wydawnictwo Jografika, Warszawa 2011, s. 101.

⁵⁴ W. Zubrzycki, *op. cit.*, s. 60.

osiąganie wyznaczonych celów, ale także na utrzymanie dyscypliny wewnętrznej w grupie, potrzebnej dla zapewnienia jej hermetyczności⁵⁵;

- środki – zarówno terroryści, jak i grupy przestępczości zorganizowanej wykorzystują do realizacji swoich celów wszystkie dostępne środki. Są one różnicowane właśnie ze względu na te cele. Tak więc przestępcy sięgają po wymuszone bankructwa, manipulacje finansowe, korupcję, oszustwa kredytowe itp., natomiast terroryści sięgają po broń, dokonują zamachów (również samobójczych) z wykorzystaniem ładunków wybuchowych itp. Terroryści nie tylko używają różnych środków na znacznie większą skalę niż zorganizowani przestępcy, ale przyznają sobie prawo do ich stosowania, uznając się za stronę słabszą w konfliktach z państwami⁵⁶;
- obecność w cyberprzestrzeni – to cecha zarówno terroryzmu, jak i zorganizowanej przestępczości. Internet jest kanałem przekazywania informacji, znakiem środowiskiem do aktywności przestępczej i terrorystycznej. To także miejsce obrotu bronią, materiałami wybuchowymi, narkotykami. Ma szczególne znaczenie dla przestępczości ekonomicznej, bowiem większość firm i banków realizuje w cyberprzestrzeni swoje transakcje, przetargi itp., które są przedmiotem zainteresowania przestępców. Z tego względu nie dziwi fakt, że wielu hakerów pracuje na rzecz przestępców i terrorystów⁵⁷;
- podmioty zwalczające – jest ich bardzo wiele i mają charakter zarówno państwowy, jak i międzynarodowy. Realizują zadania w odniesieniu i do terroryzmu, i do przestępczości zorganizowanej, z tym że w przypadku tego pierwszego skupiają się na rozpoznaniu i przeciwdziałaniu zagrożeniom, a w przypadku przestępczości – na jej zwalczaniu⁵⁸.

Terroryzm i przestępczość zorganizowana – formy współpracy (relacji)

Jak wspomniano wyżej, drogi ugrupowań terrorystycznych i grup przestępczości zorganizowanej coraz częściej łączą się ze sobą, zwiększając zagrożenia bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Dzieje się to z jednej strony za sprawą wspierania działalności terrorystów przez przestępców (np. Kosowo, Czeczenia, Afganistan, Palestyna, Azja Środkowa), z drugiej zaś – za sprawą dostosowywania działań

⁵⁵ *Ibidem*, s. 62.

⁵⁶ B. Hoffman, *op. cit.*, s. 82.

⁵⁷ R. Koszut, *Zarys politycznego hakingu – od hakytywizmu do cyberterroryzmu*, [w:] *Przestępczość teleinformatyczna. Materiały poseminaryjne*, red. J. Kosiński, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2007, s. 44.

⁵⁸ W. Zubrzycki, *op. cit.*, s. 65–67.

przestępczych w poszczególnych regionach do potrzeb terrorystów. Formy współpracy mają trojaki charakter: partnerski, immanentny, podporządkowania⁵⁹.

Współpraca partnerska sprowadza się do współdziałania – zwykle niezależnych od siebie – grup przestępczych i terrorystycznych w celu osiągnięcia obopólnych korzyści. Na przykład grupa przestępcza dostarcza terrorystom broń, materiały wybuchowe i inne środki potrzebne do zaplanowanych działań, terroryści zaś ułatwiają przestępcom międzynarodowy handel narkotykami, zapewniają ochronę transportów itp.⁶⁰.

O immanentnej formie relacji można mówić w dwóch przypadkach:

- a) gdy organizacje terrorystyczne same prowadzą działalność przestępczą – zwykle w swych strukturach tworzą wyspecjalizowane komórki, które pozyskują środki finansowe na realizację celów oraz ewentualne zabezpieczenie dla ważnych członków organizacji i rodzin męczenników. Wybierają różne rodzaje przestępstw, np. porwania, wymuszenia, kradzieże, przemyt towarów i ludzi, handel bronią i najbardziej intratne – handel narkotykami⁶¹;
- b) gdy organizacje przestępcze stosują metody terrorystyczne – głównie w celu „wykorzystywania terroryzowanych ofiar oraz konkurentów do osiągnięcia pozycji wiodących w strukturach przestępczych, włączając w to również rywalizujące gangi”⁶².

Forma podporządkowania ma miejsce wtedy, gdy grupy przestępcze i organizacje terrorystyczne nie pozostają ze sobą w relacjach partnerskich ani równorzędnych. W tego typu relacji grupy przestępcze płacą terrorystom „podatki” lub dzielą się zyskami w zamian za przyzwolenie na funkcjonowanie⁶³.

Oprócz wymienionych wyżej, można wskazać i inne formy współpracy ugrupowań terrorystycznych z grupami przestępczości zorganizowanej – chociażby coraz większy przepływ ludzi między tymi organizacjami czy tworzenie wspólnych szlaków transportowych.

Podsumowanie

Terroryzm i przestępczość zorganizowana to współcześnie jedno z największych zagrożeń bezpieczeństwa państw i społeczeństw. Ich rozwój wynika z jednej strony z doskonalenia strategii i metod działania oraz zakresu używanych środków (np. Internet),

⁵⁹ M. Cichomski, W. Zubrzycki, *Cyberprzestrzeń jako potencjalny obszar przenikania się zorganizowanych grup przestępczych i organizacji terrorystycznych*, [w:] *Wojna z terroryzmem w XXI wieku*, red. B. Hołyst, K. Jałoszyński, A. Letkiewicz, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2009, s. 127.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w roku 2008*, MSWiA, Warszawa 2009, s. 188.

⁶² W. Zubrzycki, *op. cit.*, s. 74.

⁶³ M. Cichomski, K. Madej, *op. cit.*, s. 102.

z drugiej zaś – z wciąż rosnącej liczby ochotników gotowych do zasilenia ich szeregów. Terroryzm stał się bezwzględny i ślepy (dążenie do maksymalizacji przypadkowych ofiar), a przestępczość zorganizowana – bezwzględna i wyrafinowana. Różność celów terrorystów i grup przestępczości zorganizowanej nie przeszkadza im we współdziałaniu. Podejmowana na poziomie państwowym i międzynarodowym walka z nimi w żaden sposób nie przyczynia się do ich likwidacji czy ograniczania – chociażby z tego powodu, że wiele społeczności akceptuje działania terrorystyczne, uznając je za potrzebne i pożądane (np. motywowane religijnie), a przestępczość zorganizowana wykorzystuje słabość systemów prawnych państw oraz skorumpowanie służb i decydentów powołanych do jej zwalczania.

Bibliografia

- Aleksandrowicz T., *Terroryzm międzynarodowy*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- Bolechów B., *Terroryzm w świecie podwubiegunowym. Przewartościowania i kontynuacje*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002.
- Cichomski M., Madej K., *Przenikanie się przestępczości zorganizowanej i terroryzmu*, [w:] *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym w Polsce*, red. W. Zubrzycki, Wydawnictwo Jografika, Warszawa 2011, s. 90–111.
- Cichomski M., Zubrzycki W., *Cyberprzestrzeń jako potencjalny obszar przenikania się zorganizowanych grup przestępczych i organizacji terrorystycznych*, [w:] *Wojna z terroryzmem w XXI wieku*, red. B. Hołyst, K. Jałoszyński, A. Letkiewicz, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2009, s. 123–134.
- Fox J., *Religion and Terrorism in the World System*, [w:] *Transnational Terrorism in the World System Perspective*, red. R. Stemplowski, The Polish Institute of International Affairs, Warszawa 2002, s. 97–120.
- Freedman L., *Terrorism as a Strategy*, "Government and Opposition" 2007, vol. 42, nr 3, s. 314–339.
- Grotowicz V., *Terroryzm w Europie Zachodniej. W imię narodu i lepszej sprawy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Wrocław 2000.
- Hoffman B., *Oblicza terroryzmu*, tłum. H. Pawlikowska-Gannon, Grupa Wydawnicza Bertelsmann Media, Warszawa 2001.
- Hołyst B., *Terroryzm*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, t. 1, Warszawa 2009.
- Hołyst B., *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2022.
- Huntington S., *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, tłum. H. Jankowska, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA, Warszawa 1997.
- Jałoszyński K., *Terroryzm i walka z nim we współczesnym świecie*, Centrum Szkolenia Policji, Legionowo 2002.
- Jenkins B.M., *The study of terrorism: definitional problems*, The RAND Corporation, Santa Monica, CA 1980.
- Kochman I., *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, „Świat Idei i Polityki” 2018, t. 17, s. 330–340.
- Kołąkowska-Przełomiec H., *Zapobieganie przestępczości – studium kryminologiczne*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa 1984.

- Kosta R.A., *Terroryzm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa cywilizacji zachodniej w XXI wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.
- Kozut R., *Zarys politycznego hakingu – od hakytywizmu do cyberterroryzmu*, [w:] *Przestępczość teledinformatyczna. Materiały poseminaryjne*, red. J. Kosiński, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2007, s. 42–50.
- Laqueur W., *No end to war*, Continuum International Publishing Group, New York 2003.
- Liedel K., Piasecka P., *Współpraca międzynarodowa w zwalczaniu terroryzmu*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna Adam, Warszawa 2004.
- Madej M., *Międzynarodowy terroryzm polityczny*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2001.
- Madej M., *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2007.
- Madej M., *Istota współczesnego międzynarodowego terroryzmu politycznego*, Departament Strategii i Planowania Polityki, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2001 (Opinie, nr 46).
- Marek A., *Przestępczość zorganizowana. Zarys problematyki*, [w:] *Kryminologiczne i prawne aspekty przestępczości zorganizowanej*, red. A. Marek, W. Pływaczewski, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 1992, s. 21–36.
- Martin G., *Understanding terrorism: Challenges perspectives and issues*, SAGE Publications, Thousand Oaks, CA, 2017.
- Martin G., *Types of terrorism*, [w:] *Developing Next-generation Countermeasures for Homeland Security Threat Prevention*, red. M. Dawson et al., IGI Global, Hershey, PA 2017, s. 1–16.
- Mazurek M., *Policja w systemie antyterrorystycznym RP. Wybrane zagadnienia problematyki terroryzmu*, Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo 2021.
- Munkler H., *Wojny naszych czasów*, tłum. K. Matuszek, Wydawnictwo WAM, Kraków 2004.
- Newman E., *Exploring the „Root Causes” of Terrorism*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2006, vol. 29, nr 8, s. 749–772.
- Piątkowski P., *Terroryzm: nowe wyzwanie dla bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa–Toruń 1996.
- Piekarski M., *Strategia i taktyka terrorystów*, Konflikty.pl, 19.11.2006, <https://www.konflikty.pl/historia/czasy-najnowsze/strategia-i-taktyka-terrorystow/> [dostęp: 30.06.2023].
- Piękoś M., *Przestępczość zorganizowana we współczesnym świecie na podstawie Polski – wyniki badań własnych*, „Studenckie Czasopismo Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu” 2016, nr 2, s. 1–18.
- Pływaczewski E.W., *Wokół związków terroryzmu z przestępczością zorganizowaną*; „Policja” 2008, nr 1, <https://www.wspol.edu.pl/kwartalnikpolicja/index.php/2008-rok-archiwum-66/30-policja-12008/95-plywaczewski> [dostęp: 30.06.2023].
- Przemyski A.P., *Potencjalne obiekty ataku terrorystów (studium procesu wyboru celu zamachu)*, [w:] *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, red. E.W. Pływaczewski, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005, s. 517–531.
- Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w roku 2008*, MSWiA, Warszawa 2009.
- Terroryzm w świecie współczesnym*, red. E. Halizak et al., Fundacja Studiów Międzynarodowych, Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów im. Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa–Pieniężno 2004.
- Tomczak M., *Evolution of international terrorism*, [w:] *The faces of terrorism*, red. S. Wojciechowski, Institute of Political Science and Journalism, Adam Mickiewicz University, Poznań 2006, s. 25–37.

- Williams P.L., *Al-Kaida. Bractwo terroru*, tłum. D. Bakalarz, Wydawnictwo Studio EMKA, Warszawa 2002.
- Wojciechowski S., *The triad of terrorist motivation – Introduction*, [w:] *Terrorism as a timeless actor on the international stage*, red. S. Wojciechowski, Institute of Political Science and Journalism, Adam Mickiewicz University, Poznań 2007, s. 5–12.
- Wróblewski W., *Terroryzm religijny jako zagrożenie bezpieczeństwa międzynarodowego*, „Problemy Bezpieczeństwa” 2007, nr 1, s. 85–95.
- Zubrzycki W., *Przez PZ do terroryzmu*, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2015.

Terroryzm a przestępczość zorganizowana – ujęcie teoretyczne *Streszczenie*

Terroryzm, mimo braku jednoznacznej definicji, jest zjawiskiem nie do pomylenia z żadnym innym, a więc łatwym do identyfikacji. Źródeł działań terrorystów należy upatrywać w ideologiach i religiach, a także w różnorodnych uwarunkowaniach społeczno-ekonomicznych, historyczno-politycznych, socjologicznych i psychologicznych. Terrorysty kierują się różnymi motywacjami, stosują też różne strategie działania, w których wspólnym elementem jest manipulacja strachem. Na przestrzeni lat radykalnej zmianie uległa struktura grup terrorystycznych, nie zmieniły się natomiast środki i metody ich działania. Realizacja zadań wyznaczanych przez grupy terrorystyczne wymaga środków finansowych. Jest to najważniejszy powód, dla którego terroryści podejmują współpracę z grupami parającymi się przestępczością zorganizowaną. Współpraca ta ma zwykle charakter albo partnerski, albo immanentny, albo podporządkowania i przyczyniła się do tego, że terroryzm i przestępczość zorganizowana stały się współcześnie jednymi z największych zagrożeń bezpieczeństwa państw i społeczeństw.

Słowa kluczowe: terroryzm, przestępczość zorganizowana, bezpieczeństwo

Terrorism and organised crime: theoretical approach *Abstract*

Terrorism, despite the lack of a clear definition, it is an “unmistakable phenomenon”, and therefore easy to identify. The sources of terrorist actions can be found in ideologies and religions, as well as in various socio-economic, historical-political, sociological, and psychological factors. Terrorists are guided by various motivations and utilize different strategies to carry their acts but for all strategies fear manipulation is a common element. Over the years, the structure of terrorist groups has undergone radical changes, but the means and methods of their actions have not changed. The implementation of tasks set by terrorist groups requires money. This is the most important reason why terrorists cooperate with organized crime groups. This cooperation usually takes the form of partnership, immanent or subordination. It has contributed to the fact that terrorism and organized crime have become one of the biggest threats to the security of states and societies nowadays.

Keywords: terrorism, organized crime, security

Jerzy Gut

PhD, Associate Professor, Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University

<https://orcid.org/0000-0002-6682-864X>

Countering the phenomenon of radicalization and violent extremism: analysis based on the example of selected Western European countries

Introduction

Radicalization is the process of adopting an extremist system of views, and thus assimilating an extremist religious-political ideology that legitimizes terrorism as a means of social change. The increase in Islamic and right-wing terrorism in Western European countries is the result of extreme radicalization, primarily of young people who declare their loyalty and their services to organizations promoting the global fight against “infidels”. An infamous example of the effects of growing radicalization in Western European countries was the high number of people who, “fascinated” by Islamist ideology, joined the so-called Islamic State in Syria and Iraq.¹ Radicalization most often begins with people who are frustrated with their lives or the policies of their governments, and often face social exclusion and xenophobia. These individuals seek out others with similar experiences and views, eventually forming a loose group. The process of radicalization often ends with a person’s decision to commit a terrorist act. Identification of radical attitudes is difficult which results from the lack of clear

¹ A July 2018 study by the International Centre for the Study of Radicalization (ICSR) at King’s College London based on official, academic and other data concluded that 5904 people from Western Europe joined the so-called Islamic State in Iraq and Syria, see *How many IS foreign fighters are left in Iraq and Syria?*, BBC, 20.02.2019, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-47286935> [accessed: 10.08.2022].

signs of this type of behavior in everyday life. The extreme degree of radicalization is revealed practically only when a person is involved in a terrorist activity.²

The dominant role in the radicalization of young people in Western Europe was played by mosques and Koranic schools run by radical imams who, without proper state control, preached their extremist views and ideologies. Research conducted over the last decade also indicates that some European prisons have become places of radicalization [so called “Universities of Jihadism”] and recruitment arenas for terrorist activities.³

It should also be noted that the Internet, including widely available socials such as Facebook, Twitter, WhatsApp, Messenger, as well as video platforms such as YouTube, have become useful tools for terrorist organizations to promote their ideologies.⁴

Only with a thorough understanding of the causes and process of radicalization can government and non-governmental agencies adequately address this threat by developing and implementing strategies and programs related to counter-radicalization, deradicalization and the fight against violent extremism. As defined by the UN Working Group on Radicalization and Extremism, counter-radicalization is “a package of social, political, legal, educational and economic programs specifically designed to stop dissatisfied and perhaps already radicalized individuals from crossing the border and becoming terrorists”.⁵ Deradicalization, on the other hand, is seen as “programs that are generally directed against individuals who have become radical in order to reintegrate them into society or at least deter them from committing violence”.⁶

Thus, counter-radicalization focuses on prevention, while deradicalization aims to reverse the process, helping to subvert extremist ideologies and facilitating the departure of individuals from extremist groups. To this end, strategies and programs are being implemented to counter radicalization and prison recruitment, and to facilitate the rehabilitation of radical prisoners and their reintegration into society.⁷

² M.D. Silber, A. Bhatt, *Radicalization in the West: the homegrown threat*, New York City Police Department, New York 2007, p. 16.

³ R. Williams, A. Liebling, *Do prisons cause radicalization? Order, leadership, political charge and violence in two maximum security prisons*, “The British Journal of Criminology” 2023, vol. 63, issue 1, pp. 97–114.

⁴ O. Roy, *Jihadi radicalization: between the local and the global*, “NATO Defense College Policy Brief” 2021, no. 8, <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1555> [accessed: 24.10.2022].

⁵ *First Report of the Working Group on Radicalization and Extremism that Lead to Terrorism: Inventory of State Programs*, United Nations, 2008, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/44297> [accessed: 24.10.2022].

⁶ *Ibidem*.

⁷ H. El-Said, *Deradicalization: Experiences in Europe and the Arab World*, IEMed, https://www.iemed.org/publication/deradicalization-experiences-in-europe-and-the-arab-world/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc [accessed: 25.10.2022].

The purpose of this article is to identify and attempt to assess the effectiveness of the core strategies and programs implemented in selected Western European countries related to countering radicalization and fighting violent extremism. As the main research problem, this article poses the question: What is the effectiveness of the strategies and programs implemented in countering radicalization and violent extremism as exemplified in selected Western European countries? The problem of radicalization of people in Western European countries is extremely important, due to the fact that often extreme radicalization of individuals leads to terrorist acts. Therefore, effective counteraction to this phenomenon through the implementation of specific programs and strategies leads to a reduction in the risk of terrorist attacks. This analysis, due to the volume limitations of the article, covers only three countries – France, Great Britain and Germany. The main criterion for the selection of these countries was the significant number of people who joined the so-called Islamic State, as well as serious problems with the radicalization of Muslim minorities in these countries.

Strategies and programs to prevent radicalization and violent extremism

France

In France, in the years 2012–2021, almost 300 people died at the hands of terrorists (mostly “grown” in the country), and over 1,000 were injured. France was also the European country from which the largest number of citizens (about 2,000) joined the fighters in Iraq and Syria. Radicalization in French prisons, with an estimated 1,400 radicalized prisoners, is creating serious problems and challenges. The terrorist attacks carried out, as well as the high number of migrations of French nationals to Iraq and Syria, have highlighted the alarmingly high scale of radicalization in French society. This situation has led to much greater activity by France’s anti-terrorist forces and services, which are now struggling to monitor around 15,000 suspected terrorists. As part of its efforts, the French government has established and repeatedly extended a state of emergency, strengthened its anti-terrorist legislation, intensified the monitoring of people suspected of having links with extremist groups, and started to set up deradicalization centers across the country.⁸

In April 2014, the first French counter-radicalization plan (“Plan de Lutte Anti-Terroriste”, PLAT) was launched, which stipulated that a comprehensive approach to preventing and combating violent extremism (P/CVE) and countering terrorism (CT) should include factors believed to contribute to radicalization and violent extremism. It consisted of 24 different preventive measures aimed at preventing young

⁸ *France: Extremism and Terrorism*, Counter Extremism Project, <https://www.counterextremism.com/countries/france-extremism-and-terrorism> [accessed: 25.10.2022].

French people from going to Iraq and Syria. A nationwide helpline was also launched for citizens with a toll-free number for reporting people suspected of radicalism and links with terrorist organizations. It should also be noted that in November 2014, the Anti-Terrorism Law was adopted, which prohibited suspected French nationals from leaving France and traveling abroad to participate in training or terrorist activities. The law also authorized the authorities to block websites glorifying terrorism and jihadist ideology. In addition, the enacted law provided for a new sanction – penalties for parents who incite their children to commit acts of terrorism or to go abroad for this purpose in the form of: 15 years imprisonment, a fine of EUR 225,000 and the possibility of losing parental rights, which is a European precedent.⁹

The objectives of the programs developed and implemented by the French authorities changed depending on the existing realities. By 2016, France had invested over EUR 90 million to support civil society's deradicalization efforts. The budget dedicated to the fight against radicalization was increased significantly after the wave of attacks in France in 2015 and reached EUR 123 million in 2017. This budget was administered by the Inter-Ministerial Fund for the Prevention of Crime and Radicalization. One of the flagship activities of this plan was the opening of the so-called deradicalization centers. The first, experimental camp for people in the process of radicalization – the Center for Prevention, Integration and Citizenship in Pontourny – was opened in September 2016. The Center employed 25 staff and was prepared to receive 30 patients. The project was to be the first of 12 centers of this type planned to deal with the danger posed by radicalized French youth. The program was to last ten months and involve young people aged 18–30 who, as part of their stay at the center, would meet with psychologists, psychiatrists, educators and imams who would help them improve their thinking and behavior. However, less than a year later, in July 2017, the Ministry of the Interior announced that the experiment with the open center turned out to be ineffective, and therefore the government decided to end this experiment. The government explained its decision by the lack of takers for this type of program (participation was voluntary). Many recognized experts in the study of terrorism and radicalization claim that from the very beginning the idea of functioning of these types of centers was doomed to failure. They argue that attempts to counter the radicalization of these people solely by confronting them with democratic values are ineffective, because if an individual rejects the world and the society they live in and adhere to a different ideology (in this case, radical Islam), it is difficult to suppose that young people will suddenly listen to people hired by the state.¹⁰

⁹ A. Olech, *Unikalne rozwiązania Republiki Francuskiej w walce z terroryzmem i radykalizacją*, "Terroryzm. Studia, analizy, prewencja" 2022, no. 1, pp. 141–142, [https://www.ejournals.eu/Terroryzm/2022/Issue_1\(1\)_2022/art/21240/](https://www.ejournals.eu/Terroryzm/2022/Issue_1(1)_2022/art/21240/) [accessed: 28.10.2022].

¹⁰ S. Fillion, *What we can learn from France's failed deradicalization center*, "La Stampa", 2.09.2017, <https://www.lastampa.it/esteri/la-stampa-in-english/2017/09/02/news/what-we-can-learn-from-france-s-failed-deradicalization-center-1.34412986/> [accessed: 10.11.2022].

Summing up the Pontourny Center experiment, it can be argued that in the face of an extraordinary wave of terrorist attacks and the fear of being accused of inaction, the French government made decisions that were not well thought out and based on a faulty logic that assumed that one ideology could replace another.

In France, many other governmental and non-governmental measures have also been taken to prevent radicalization. The most important of them include:¹¹

- Artemis Association: this government program seeks to protect individuals from the influence of radicalized family members by strengthening their ties with relatives who still feel loyal to French society.
- PHAROS Platform: this government platform is used to locate and neutralize illegal online content that glorifies violence and is used for hate speech. Citizens are asked to report their concerns about inappropriate online content to the authorities through PHAROS.
- Stop Djihadisme: this government campaign was launched after the attack on satirical magazine “Charlie Hebdo” in 2015. It provides both online (via Facebook and Twitter) and offline contacts and prepares counter-narrative programs for schools and prisons.

In addition, in 2016, the National Center for Assistance and Prevention of Radicalization was established (French: Center national d’assistance et de prévention de la radicalization, CNAPR) to coordinate counter-radicalization initiatives in France. Citizens can also report suspects to CNAPR, and the effect of this initiative was to collect the database listing about 20,000 people suspected of radicalisation. Prevention of radicalization in France in recent years has focused on building resilience towards Internet users and online content.¹²

Great Britain

The July 7, 2005 terrorist attacks on the London Underground and bus caused 52 deaths and over 700 injuries. These tragic terrorist attacks have also awakened government agencies responsible for counter-terrorism and anti-radicalization activity. In the course of intensive investigations, it turned out that the perpetrators of the attacks were British citizens, and the main place of radicalization of Muslim youth were mosques, where radicalized imams directly called for a fight against the West, conveying an extremist ideology. Between 2005 and 2008, 79 imams were accused of inciting hatred. Therefore, in June 2006, The Mosques and Imams National

¹¹ N. Käsehae, *Prevention of Radicalization in Western Muslim Diasporas*, [in:] *Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness*, ed. A.P. Schmid, International Centre for Counter-Terrorism, Zurich 2020, pp. 302–306.

¹² *Signaler un contenu suspect ou illicite avec PHAROS* [Report suspicious or illegal content with PHAROS], 11.01.2016, <https://www.interieur.gouv.fr/A-votre-service/Ma-securite/Conseils-pratiques/Sur-internet/Signaler-un-contenu-suspect-ou-illicite-avec-PHAROS> [accessed: 10.11.2022].

Advisory Board (MINAB) was created to improve the management of mosques and the training of imams.

Since 2005, the UK government has embarked on more intense efforts to identify those at risk of radicalization, and has introduced programs to prevent violent extremism and deradicalization strategies primarily targeting those convicted of terrorism. However, in 2011, in the official government document, called “*Prevent Strategy*”, it is stated that the current strategy of preventing radicalization and violent extremism functioning in Great Britain over the last few years has not been fully effective and needs to change. Since 2012, changes have been made to the *Prevent* strategy, which was a multi-agency program run by the police, in which representatives of various agencies, e.g. health, education and local authorities, also participated. *Prevent* is part of CONTEST (The Government’s counter-terrorism strategy), which aims to stop people from becoming terrorists or supporting terrorism. As previous anti-radicalization programs have been accused of spying on the community, the new *Prevent* strategy states that the program cannot be used as a means of covert spying. Since 2012, over 1,500 people have joined the *Prevent* program. The details of the program are still kept secret, but it is known that approximately 90% of reported cases of suspected radicalization turned out to be false. The Home Office calls the program “ideological mentoring”, claiming that participation is “voluntary and confidential”.¹³

Another doubt about the effectiveness of the adopted anti-radicalization programs rose after the statement of the head of the British intelligence MI5, who said that in the years 2011–2015 over 800 people left the UK to join the so-called Islamic State in Iraq and Syria.¹⁴ The study of this phenomenon has shown that most often the descendants of the second and third generations of Muslim immigrants have difficulties with integration into Western society due to cultural, religious and social differences. The growing feeling of marginalization and discrimination of migrants in Western civilization, leads to the process of radicalization and makes them vulnerable to the fundamentalist ideology of Islam.¹⁵ In the UK, about 100,000 people convert to Islam every year, and according to experts London has become the largest center of Islamic thought in Europe.¹⁶

¹³ *Prevent Strategy*, presented to Parliament by the Secretary of State for the Home Department by Command of Her Majesty, June 2011, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/97976/prevent-strategy-review.pdf [accessed: 14.11.2022].

¹⁴ P.R. Neumann, *Radicalized. New jihadists and the threat to the West*, I.B. Tauris & Co. Ltd, Berlin 2016, pp. 87–88.

¹⁵ *ISIS Foreign Fighters: Why do Foreigners Join the Caliphate?*, Vision of Humanity, <https://www.visionofhumanity.org/can-economic-conditions-explain-flow-foreign-fighters-isis/> [accessed: 14.11.2022].

¹⁶ T. Michalczak, *Europa w obliczu islamskiego terroryzmu*, Difin, Warszawa 2019, p. 159.

There are many government and non-governmental initiatives to prevent radicalization in the UK. The most important of them include:¹⁷

- The Active Change Foundation (ACF). The main objective of the program was to empower young Muslims and counteract their attraction to the ideas espoused by radical Islamists. Unfortunately, the ACF was accused by some members of the Muslim community of conducting surveillance for secret services, and for this reason many participants became distrustful and left the foundation.
- Generation Global project run by the Tony Blair Institute for Global Change. This project offers training for teachers to facilitate dialogue with students and help them to adopt a positive approach to solve problems that arise.
- Imams online – an initiative to prevent radicalization by imparting Islamic knowledge through recognized religious authorities.

However, the primary radicalization prevention program is “Channel”, which was introduced in 2012. The program is voluntary and targets “vulnerable individuals” who, left unsupported, may lead to involvement in terrorist activities. Support may include education assistance, housing or employment assistance, health support, and ideological mentoring.¹⁸

Another major program, called Desistance and Disengagement (DDP), was introduced in 2016. DDP is a mandatory program that aims to reduce the risks posed by those involved in terrorism. The essence of DDP’s operation is that it tries to dissuade individuals from participating in any terrorism-related activity in which they are involved and seeks to isolate them from any radical ideological beliefs they may have. To accomplish this task, DDP relies on a tripartite approach that includes psychological, theological and ideological mentoring. In addition to the above support, selected individuals also receive practical mentoring (job search, housing assistance, etc.) to support the individual’s reintegration into society.¹⁹

The discussion about the effectiveness of deradicalization programs in the UK was rekindled by Usman Khan’s attack near Westminster Bridge in London on November 29, 2019, which killed two people. Interestingly, Khan was a graduate of the “Learning Together” deradicalization program,²⁰ which he served in prison just before his parole a few months earlier. The discussion was fueled by another terrorist attack by Sudesh Amman in London on February 2, 2020, who stabbed two people

¹⁷ N. Käsche, *op. cit.*, p. 313.

¹⁸ *Case study. The Channel programme*, 9.11.2017, <https://www.gov.uk/government/case-studies/the-channel-programme> [accessed: 14.11.2022].

¹⁹ D. Weeks, *Lessons Learned from U.K. Efforts to Deradicalize Terror Offenders*, “CTC Sentinel” 2021, vol. 14, issue 3, <https://ctc.westpoint.edu/lessons-learned-from-u-k-efforts-to-deradicalize-terror-offenders> [accessed: 14.11.2022].

²⁰ *Ibidem*, “Learning Together” is a prison education program developed by researchers at the University of Cambridge’s Institute of Criminology.

before being killed by the police. Both perpetrators had previously been convicted of terrorism. In the aftermath of these attacks and under public pressure, the UK government passed an Emergency Act in early 2020 that prevents the early release of all prisoners convicted of terrorism before serving at least two-thirds of their prison sentence. Also in response to social criticism regarding the effectiveness of deradicalization programs, the UK government defended itself by referring to research by which in the years 2013–2019, only 3.06% (6 people) convicted of terrorism were again convicted of another terrorist offense after being released from prison. It was also noted that the recidivism rate for sex offenders is 13%, while for common offenders it is around 48%.²¹

Germany

In order to counteract radicalization of attitudes and fight against violent extremism, Germany has created a decidedly decentralized system, unlike France and Great Britain. It is characterized by great diversity and a significant share of non-governmental institutions (approx. 60%) in the implemented projects and programs. The last decade has seen a significant increase in government funding for anti-radicalization, deradicalization and counter-violent extremism programs. Funds for counter-radicalization programs increased from EUR 42.8 million in 2015 to EUR 147.7 million in 2019. Financial outlays for deradicalization programs also increased significantly, from EUR 300,000 in 2015 to EUR 7.5 million in 2020²²

Such a significant increase in funding for counter-radicalization programs was certainly influenced by the wave of terrorist attacks that swept across Europe in 2015–2017, which also affected Germany. Between 2011 and 2015, more than 900 German citizens left to join the so-called Islamic State in Iraq and Syria. The country is experiencing an exponential growth of supporters of Salafism and fundamentalism, which accounted for about 9% of the Muslim community in 2018.²³ In Germany, especially in the last decade, there has also been a significant increase in far-right extremism, which is gaining more and more supporters, taking advantage of the dissatisfaction of the local community towards migrants, which has led to many arson attacks on houses for migrants.²⁴ There was also a political scandal in 2019, when the Bundeswehr's Special Forces Command (Kommando Spezialkräfte,

²¹ *Ibidem*.

²² D. Koehler, *Deradicalization in Germany: preventing and countering violent extremism*, CIDOB, 09.2021, https://www.cidob.org/en/articulos/revista_cidob_d_afers_internacionals/128/deradicalisation_in_germany_preventing_and_countering_violent_extremism [accessed: 20.11.2022].

²³ *ISIS Foreign Fighters: Why do Foreigners..., op. cit.*

²⁴ J. Glathe, M. Varga, *Trends of Radicalisation: Germany/3.2 Research Report*, Freie Universität Berlin, 2021, pp. 6–10, <https://dradproject.com/wp-content/uploads/2021/09/Germany-D3.2-country-report.pdf> [accessed: 21.11.2022].

KSK) discovered that several soldiers of this elite unit were members of right-wing extremist groups such as “Hannibal”. They stockpiled weapons and explosives and planned attacks, as the official communiqué put it, against the “German democratic system”. As a result of this scandal, in June 2020, the German Ministry of Defense dissolved one of the KSK companies.²⁵

In connection with the above, the activities of extremist groups have become the main focus of all prevention initiatives. It should also be emphasized that most of the programs also offer support for teachers, psychologists or municipal employees who encounter cases of radicalization in their daily activities. In 2016, the federal government issued the first national Strategy to Prevent Extremism and Promote Democracy (German: Strategie der Bundesregierung zur Extremismusprävention und Demokratieförderung). It includes the creation of advisory structures at the local level with the task of political and intercultural education and aim to focus on “vulnerable” people. A year later, a national program for the prevention of Islamic extremism was launched, focusing on prevention and deradicalization in prisons and maintaining a network of advice and information centers. Non-governmental organizations are also active. They offer training courses and workshops, disseminate literature and develop information programs (e.g. Inshallah Online – explaining how religious extremists use the Internet and what we can do about it). It should be emphasized that in Germany there are many governmental and non-governmental activities aimed at preventing radicalization. The standout programs include:²⁶

- The Datteltäter – established in 2015 as a civil society initiative. The founders of this program were a group of young Germans who themselves also have ties to Islam or share a migrant background. The program seeks to counter Islamic fundamentalism with satire and focuses on prejudice against Muslims and Islam.
- The German Institute for Radicalization and Deradicalization Studies (GIRDS) offers various training courses on deradicalization and cooperates with other organizations in developing counter-radicalization initiatives and advises these institutions in this area by offering evaluation of the ongoing projects by high-level experts.
- The Nexus program is part of the “Prevention and Deradicalization in Prisons and Probation Services” project which offers psychological support to prisoners and their families.

Other counter-radicalization initiatives include the nationwide advice hotline for relatives of Islamic extremists, launched in January 2012 as part of a public-private partnership. Initial assessments suggest that this type of contact between a radical person’s family member and a government employee is highly desirable. In the

²⁵ N. Käsehage, *op. cit.*, pp. 307–308.

²⁶ *Ibidem*, p. 309.

period from January 2012 to September 2020, the hotline received over 4.5 thousand phone calls asking for advice or a call for action.²⁷

Another important initiative of the German government, taken in November 2020 in response to a series of racist and right-wing terrorist attacks, is the adoption of the Catalog of actions to combat right-wing extremism and racism. The plan provides, among others, establishing an independent institute for evaluating programs to counter radical extremism and creating a legal basis for financing such projects. The adopted plan provides for the financing of various initiatives in the years 2021–2024 in the amount of EUR 1 billion.²⁸

Despite some successes of German programs (neo-Nazi deradicalization helped about 2,000 people leave far-right groups between 2001 and 2016), one of the most pressing shortcomings of German P/CVE programs is the lack of evidence-based and systematic monitoring and evaluation of these programs.²⁹

Although each country is developing its own strategies and programs to counter radicalization and combat violent extremism, it is worth mentioning an interesting program launched in 2011 by the European Union (EU) called the “Radicalization Awareness Network” (RAN). Within RAN, practitioners from different European countries can meet with other specialists in their field to exchange ideas, knowledge and experiences in countering radicalization and violent extremism. Currently, the RAN network brings together more than 6,000 practitioners from all EU countries.³⁰

Conclusions

The analysis shows that it is very difficult to give an unambiguous answer to the main research problem presented in this article, concerning the assessment of the effectiveness of the implemented strategies and programs in the field of countering radicalization and violent extremism as exemplified in selected Western European countries. This is mainly due to the fact that practically in all countries there is a problem of real evaluation of the effectiveness of the implemented programs by all leading institutions and external experts. Some countries, such as France, admit to the failure of deradicalization programs, pointing to the need for a more

²⁷ D. Koehler, *op. cit.*

²⁸ *Maßnahmenkatalog des Kabinettausschusses zur Bekämpfung von Rechtsextremismus und Rassismus*, Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Berlin, 25.11.2020, <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/974430/1819984/4f1f9683cf3faddf90e27f09c692a/bed/2020-11-25-massnahmen-rechtsextremi-data.pdf?download=1> [accessed: 25.11.2022].

²⁹ D. Koehler, *op. cit.*

³⁰ *Radicalization Awareness Network*, EU Directorate-General for Migration and Home Affairs, https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/radicalisation-awareness-network-ran/about-ran_en [accessed: 08.12.2022].

comprehensive approach to this problem.³¹ In this particular case, it seems that, on the one hand, the uncompromising approach of the French authorities to the fight against terrorism confirmed the principle that “violence breeds violence”, and on the other hand, a very liberal approach to counteracting radicalization ended in failure of this project. In turn, the United Kingdom defends the effectiveness of its anti-radicalization and deradicalization programs, citing a relatively low rate (approx. 3%) of recidivism of convicted terrorists. However, from many expert opinions, the thesis that comes to the fore says that “[...] terrorists involved in deadly attacks should not be a priority for deradicalization, they should simply never be allowed to go free and have a chance to harm anyone else”³². In this context, it seems that German programs achieve the best results, mainly due to extensive and close cooperation between governmental and non-governmental entities.

Despite the limited possibilities of research and analysis of the implemented P/CVE programs, it is possible to formulate a few conclusions. Although P/CVE has become one of the essential pillars of the fight against terrorism, this field is still at the stage of searching for the best solutions and experiments. It also seems that the well-prepared groups of experts available on the European market are too small in relation to the number of P/CVE strategies and programs launched. Countries lack credible and competent staff who have sufficient knowledge of the radicalization process and are able to detect the real signs of this process. Therefore, today the field is mostly dominated by practitioners with relevant experience (sometimes converted former extremists) but they are usually left without extensive comprehensive training in the complexities of P/CVE work.

It should be emphasized that in Western European countries there is no one-size-fits-all approach to countering radicalization. Individuals who are radicalized or in the process of radicalization accept or reject interventions basing on their own experiences. The basis for the effectiveness of P/CVE programs and strategies is their holistic approach and focus on the person and their environment. Success also requires a proper understanding of the motivations of radicalized individuals and groups in any society. The basis for achieving progress in counteracting radicalization is also the need for a much better assimilation of the Muslim minority with the local community and broad cultural and religious education aimed at promoting the so-called peaceful Islam.

Deradicalization is an individualized and long-term process in which not only the individual plays a large role, but also the mentor who must personally engage in activities targeted at the person. An essential factor in this case is the credibility and

³¹ S. Kern, *France: Deradicalization of Jihadists a “Total Fiasco”*, Gatestone Institute, 26.02.2017, <https://www.gatestoneinstitute.org/9982/france-deradicalization> [accessed: 10.12.2022].

³² L. Duffy, *How much do we really have to learn from Europe about counter-terrorism?*, CapX, 7.02.2020, <https://capx.co/how-much-do-we-really-have-to-learn-from-europe-about-counter-terrorism/> [accessed: 10.12.2022].

legitimacy of the mentor. Credibility refers to genuine commitment and legitimacy refers to the appropriate knowledge and experience in the area of Islamic culture and religion that mentors should have. The lack of adequate credibility and legitimacy of mentors, as shown by the experience of many European countries, automatically causes a lack of trust in such people, which in turn gives little chance of success of the programs implemented.

It also seems that an important factor and added value of national programs to counter radicalization and violent extremism should be the experience developed in the area of international cooperation on the basis of such programs as the Radicalization Awareness Network.

References

- Case study. The Channel programme*, 9.11.2017, <https://www.gov.uk/government/case-studies/the-channel-programme> [accessed: 14.11.2022].
- Duffy L., *How much do we really have to learn from Europe about counter-terrorism?*, CapX, 7.02.2020, <https://capx.co/how-much-do-we-really-have-to-learn-from-europe-about-counter-terrorism/> [accessed: 10.12.2022].
- El-Said H., *Deradicalization: Experiences in Europe and the Arab World*, IEMed, https://www.iemed.org/publication/deradicalization-experiences-in-europe-and-the-arab-world/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc [accessed: 25.10.2022].
- Fillion S., *What we can learn from France's failed deradicalization center*, "La Stampa", 2.09.2017, <https://www.lastampa.it/esteri/la-stampa-in-english/2017/09/02/news/what-we-can-learn-from-france-s-failed-deradicalization-center-1.34412986/> [accessed: 10.11.2022].
- First Report of the Working Group on Radicalization and Extremism that Lead to Terrorism: Inventory of State Programs*, United Nations, 2008, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/44297> [accessed: 24.10.2022].
- France: Extremism and Terrorism*, Counter Extremism Project, <https://www.counterextremism.com/countries/france-extremism-and-terrorism> [accessed: 25.10.2022].
- Glathe J., Varga M., *Trends of Radicalisation: Germany/3.2 Research Report*, Freie Universität Berlin 2021, <https://dradproject.com/wp-content/uploads/2021/09/Germany-D3.2-country-report.pdf> [accessed: 21.11.2022].
- How many IS foreign fighters are left in Iraq and Syria?*, BBC, 20.02.2019, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-47286935> [accessed: 10.08.2022].
- ISIS Foreign Fighters: Why do Foreigners Join the Caliphate?*, Vision of Humanity, <https://www.visionofhumanity.org/can-economic-conditions-explain-flow-foreign-fighters-isis/> [accessed: 20.11.2022].
- Käsehae N., *Prevention of Radicalization in Western Muslim Diasporas*, [in:] *Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness*, ed. A.P. Schmid, International Centre for Counter-Terrorism, Zurich 2020, pp. 290–357.
- Kern S., *France: Deradicalization of Jihadists a "Total Fiasco"*, Gatestone Institute, 26.02.2017, <https://www.gatestoneinstitute.org/9982/france-deradicalization> [accessed: 10.12.2022].
- Kochler D., *Deradicalisation in Germany: preventing and countering violent extremism*, CIDOB, 09.2021, https://www.cidob.org/en/articulos/revista_cidob_d_afers_internacionals/128/deradicalisation_in_germany_preventing_and_countering_violent_extremism [accessed: 20.11.2022].

- Maßnahmenkatalog des Kabinettsausschusses zur Bekämpfung von Rechtsextremismus und Rassismus*, Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Berlin, 25.11.2020, <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/974430/1819984/4f1f9683cf3faddf90e27f09c692abed/2020-11-25-massnahmen-rechtsextremi-data.pdf?download=1> [accessed: 25.11.2022].
- Michalczak T., *Europa w obliczu islamskiego terroryzmu*, Difin, Warszawa 2019.
- Neumann P.R., *Radicalized. New jihadists and the threat to the West*, I.B. Tauris & Co. Ltd, Berlin 2016.
- Olech A., *Unikalne rozwiązania Republiki Francuskiej w walce z terroryzmem i radykalizacją*, "Terroryzm. Studia, analizy, prewencja" 2022, no. 1, pp. 123–166, [https://www.ejournals.eu/Terroryzm/2022/Issue_1\(1\)_2022/art/21240/](https://www.ejournals.eu/Terroryzm/2022/Issue_1(1)_2022/art/21240/) [accessed: 28.10.2022].
- Prevent Strategy*, presented to Parliament by the Secretary of State for the Home Department by Command of Her Majesty, June 2011, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/97976/prevent-strategy-review.pdf [accessed: 14.11.2022].
- Roy O., *Jihadi radicalization: between the local and the global*, "NATO Defense College Policy Brief" 2021, no. 8, <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1555> [accessed: 24.10.2022].
- Silber M.D., Bhatt A., *Radicalization in the West: the homegrown threat*, New York City Police Department, New York 2007.
- Vidino L., Marone F., *Jihadist Attacks in the West: 2014–2022*, The George Washington University, Washington, D.C. 2022.
- Weeks D., *Lessons Learned from U.K. Efforts to Deradicalize Terror Offenders*, "CTC Sentinel" 2021, vol. 14, issue 3, <https://ctc.westpoint.edu/lessons-learned-from-u-k-efforts-to-deradicalize-terror-offenders> [accessed: 14.11.2022].
- Williams R., Liebling A., *Do prisons cause radicalization? Order, leadership, political charge and violence in two maximum security prisons*, "The British Journal of Criminology" 2023, vol. 63, issue 1, pp. 97–114.

Countering the phenomenon of radicalization and violent extremism: analysis based on the example of selected Western European countries

Abstract

Over the past decade, Western European countries have experienced a surge in Islamist and right-wing terrorism. The terrorist attacks have made the European community aware of the scale of the terrorist threat. The increase in the number of terrorist attacks is due, among other things, to the increasing radicalization, which in effect, in many cases, leads to terrorist activity. Confirmation of the negative effects of increasing radicalization in Western European countries, was a surprisingly large number of young people (men and women) who joined the so-called Islamic State in Syria and Iraq. Therefore, individual countries are implementing their strategies to combat radicalism and extremism, and taking measures aimed at deradicalization of already radicalized people. The main purpose of the article is to analyze the measures taken to counter radicalization and an attempt to assess their effectiveness, based on the example of selected Western European countries.

Keywords: radicalization, counteracting radicalization, deradicalization, violent extremism, terrorism

Varia

Janusz Wojtycza

dr hab., prof. KAAFM, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
<https://orcid.org/0000-0002-5872-8403>

U źródeł dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Kształcenie nauczycieli przysposobienia obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej (Akademii Pedagogicznej) im. Komisji Edukacji Narodowej Krakowie w latach 1973–2007

Początki kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie

W roku akademickim 1973/1974 w Wyższej Szkole Pedagogicznej (WSP) w Krakowie rozpoczęto kształcenie nauczycieli na kierunku pedagogika w zakresie przysposobienia obronnego. W związku z tym powołano Zakład Wychowania Obronnego (ZWO) z kierownikiem płk. mgr. Bolesławem Smętkiem¹, wchodzący w skład Instytutu Nauk Pedagogicznych.

Powstanie Zakładu i kierunku poprzedziły prowadzone na Uczelni w latach 1955–1960 przez Studium Wojskowe WSP w Krakowie kursy dla nauczycieli tej specjalności, po których absolwenci składali egzaminy przed komisją

¹ Po nim od czerwca 1975 do czerwca 1980 r. kierownikiem Zakładu Wychowania Obronnego był ppłk mgr Zdzisław Ogonowski, zob. M. Balcerowiak, *Chronologia ważniejszych wydarzeń w działalności Zakładu Wychowania Obronnego WSP w Krakowie w latach 1973–1985*, [w:] *Studia pedagogiczne w zakresie wychowania obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie w latach 1973–1985*, red. S. Zabdyński, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków 1987, s. 113–114.

kwalifikacyjno-egzaminacyjną dla nauczycieli przysposobienia wojskowego przy Ministerstwie Oświaty. Egzamin taki złożyło 650 nauczycieli z całej Polski².

Po ośmioletniej przerwie, dopiero w roku 1968 powołano w WSP w Krakowie Roczne Studium Przysposobienia Obronnego dla nauczycielek, absolwentek wyższych uczelni. Na zajęcia Studium przyjęto ok. 50 słuchaczek. W roku akademickim 1969/1970 odbył się drugi i ostatni kurs, następnie w roku 1970/1971 ministerstwo zawiesiło tę działalność³.

Równolegle z drugim kursem otwarto kierunek studiów geografia z przysposobieniem obronnym. Były to trzyletnie studia zawodowe (Wyższa Szkoła Nauczycielska). Początkowo w kształceniu studentów tego kierunku brali udział prawie wszyscy oficerowie Studium Wojskowego WSP, a w roku 1970 został w tym celu wydzielony zespół oficerów pod kierunkiem ppłk. mgr. Zdzisława Ogonowskiego. Zorganizowano wzorcową pracownię przysposobienia obronnego, wykonano wiele pomocy naukowych, udoskonalono system praktyk, zwłaszcza na obozach młodzieżowych. Łącznie studia dzienne zawodowe w zakresie geografii z wychowaniem obronnym, prowadzone w latach 1969/1970–1974/1975, ukończyło 207 absolwentów⁴.

Powołanie i pierwsze lata działalności Zakładu Wychowania Obronnego (1973–1977)

W roku 1973 nastąpił powrót do jednolitych studiów magisterskich czteroletnich dziennych i zaocznych. Równocześnie wstrzymano nabór na studia trzyletnie zawodowe⁵. Wówczas właśnie otwarto studia na kierunku pedagogika w zakresie przysposobienia obronnego. W skład kadry ZWO weszli pracownicy wojskowi z kierownikiem Zakładu płk. mgr. Bolesławem Smętkiem oraz pracownicy cywilni: dr Marian Śnieżyński – później prof. zw. dr hab., dr Irena Isterewicz – później doc. dr hab. i mgr Oktawian Berezowski – później dr.⁶

² Z. Ogonowski, B. Pędzik, *Studium Wojskowe*, [w:] *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie w latach 1961–1971. Główne kierunki działalności dydaktycznej i naukowej*, red. Z. Tabaka, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie, Kraków 1973, s. 287–288. Por. S. Zabdyrski, *Powstanie i rozwój studiów nauczycielskich przysposobienia obronnego*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1988, s. 101.

³ Z. Ogonowski, B. Pędzik, *op. cit.*, s. 289–290.

⁴ *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1946–1981*, red. Z. Ruta, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1981, s. 321, 352–353. Por. S. Zabdyrski, *op. cit.*, s. 337. Szerzej: J. Wojtycza, *Kształcenie nauczycieli przysposobienia obronnego w krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej i Akademii Pedagogicznej*, „*Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis*” 2005, vol. 24: „*Studia ad Educationem Defensoriam Pertinentia I*”, s. 9–11.

⁵ *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w 40. roku działalności*, oprac. F. Kiryk, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1986, s. 143.

⁶ Zarządzenie Rektora (Nr RS-02/122/74) z dnia 1 stycznia 1974 r. dot. powołania Zakładu Wychowania Obronnego w ramach Instytutu Nauk Pedagogicznych WSP w Krakowie, [w:]

Plan czteroletnich dziennych studiów na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego obejmował 34 przedmioty o łącznym wymiarze 3000 godzin⁷. Z tego na przedmioty kierunkowe przeznaczono 2400 godzin, na przedmioty specjalistyczne – wychowanie obronne – 600 godzin. Niewielką liczbę godzin przeznaczonych początkowo na przygotowanie specjalistyczne uzupełniono następnie praktykami pedagogicznymi, podporządkowanymi celom dydaktyki przysposobienia obronnego⁸.

Rozwinięty w latach 1974–1977 program praktyk stał się istotną formą kształtowania u studentów umiejętności dydaktyczno-wychowawczych. Duże znacznie w rozwijaniu ich umiejętności społecznego działania miały obozy, odbywające się od 1976 r. w Bieszczadach w ramach harcerskiej operacji „Bieszczady-40”⁹. Ogółem czteroletnie studia dzienne magisterskie na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego ukończyło 294 absolwentów¹⁰.

Zakład Wychowania Obronnego w latach 1977–2000

W latach 1977–1980 model kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego ulegał istotnym zmianom. Do najważniejszych należały: opracowanie i wdrożenie nowego programu kształcenia specjalistycznego, znaczne zmniejszenie liczby studiujących, będące wynikiem decyzji Ministerstwa Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki (MNSWiT) o zmniejszeniu limitów przyjęć do 40% stanu poprzedniego, doskonalenie systemu selekcji kandydatów na studia tak, aby trafiały na nie osoby posiadające pewien zasób doświadczeń z pracy w LOK czy ZHP, wprowadzenie nowych przedmiotów, np. metodyki wychowania w ZHP. Nie powiodły się próby zwiększenia liczby godzin przeznaczonych na przedmioty specjalistyczne. Przeciwnie – w 1981 r. Departament Studiów MNSWiT zmniejszył liczbę godzin przeznaczonych na przedmioty obronne do 450 godzin, tj. 15% dotychczasowego wymiaru. Doprowadziło to do opracowania nowego programu studiów i zmiany nazwy kierunku na „wychowanie obronne”¹¹.

Źródła do dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (1946–1981), cz. 1, red. Z. Ruta, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1982, s. 145–146.

⁷ *Program nauczania. Przedmioty z zakresu wychowania obronnego. Kierunek: pedagogika. Specjalność: pedagogika w zakresie wychowania obronnego. Jednolite studia magisterskie dzienne*, MNSWiT, Warszawa 1974, s. 8.

⁸ S. Zabdyrski, *op. cit.*, s. 134.

⁹ *Ibidem*, s. 136. Do 1984 r. 19 studentów ZWO zostało nagrodzonych za wyróżniający się udział w operacji przyznawaną przez wojewodę przemyskiego odznaką „Zasłużonego Bieszczadom”, zob. M. Balcerowiak, *op. cit.*, s. 114.

¹⁰ J. Wojtycza, *Kształcenie nauczycieli...*, s. 12.

¹¹ S. Zabdyrski, *op. cit.*, s. 139–140.

W 1973 r. powołano także dwuletnie studia dzienne i zaoczne magisterskie na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego dla absolwentów studiów pierwszego stopnia ukończonych na kierunkach dwuprzedmiotowych, oraz czteroletnie studia magisterskie zaoczne na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego dla nauczycieli przysposobienia obronnego nieposiadających wykształcenia akademickiego¹².

Zdecydowaną większość (ponad 80%) studiujących na studiach czteroletnich, zwłaszcza po 1977 r., stanowili czynni nauczyciele przysposobienia obronnego o co najmniej kilkuletnim stażu pracy w zawodzie i nauczający wyłącznie lub głównie przysposobienia obronnego w szkołach ponadpodstawowych. Z czasem ich liczba uległa zmniejszeniu. Pozostałą część studentów stanowili oficerowie zawodowi, głównie wykładowcy kierunków wojskowych na uczelniach, pracownicy zespołów ds. obronnych w kuratoriach oraz pracownicy instytucji paramilitarnych. Pod koniec lat siedemdziesiątych coraz więcej było nauczycieli szkół podstawowych, uzupełniających jedynie pensum godzinami przysposobienia obronnego. Na studiach dwuletnich dominowali absolwenci kierunku geografia z przysposobieniem obronnym – ludzie młodzi, głównie kobiety¹³.

Program czteroletnich studiów zaocznych obejmował bloki: przedmiotów społeczno-politycznych i filozoficznych w wymiarze 60 godzin oraz przedmiotów kierunkowych – 735 godzin, co stanowiło prawie 85% ogólnej liczby godzin zajęć. Nadto 20 godzin przeznaczono na nadobowiązkowy lektorat języków obcych. Należy jednak zaznaczyć, że pod pojęciem przedmiotów kierunkowych umieszczono zarówno przedmioty specjalizacyjne, jak i pedagogiczno-psychologiczne. Na przedmioty specjalizacyjne przypadało zaledwie 195 godzin, tj. ok. 22% czasu wszystkich zajęć. Nie sprzyjało to dobremu przygotowaniu nauczycieli przysposobienia obronnego, choć z drugiej strony szerokie potraktowanie przedmiotów pedagogiczno-psychologicznych znacznie poszerzało merytoryczne kompetencje absolwentów. Początkowo wady programu nie wpływały w sposób istotny na rezultaty kształcenia, bowiem większość słuchaczy stanowili doświadczeni nauczyciele przysposobienia obronnego. Jednak z czasem, kiedy zwiększyła się liczba osób o niższych kwalifikacjach, stało się to widoczne i spowodowało konieczność zmian programowych i organizacyjnych, dokonanych w 1983 r. Łącznie czteroletnie studia zaoczne na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego ukończyło 412 osób¹⁴.

Na układzie i treściach programów studiów dwuletnich zaważyło również związane specjalizacji z pedagogiką. Uznano, że słuchacze mają już gruntowną wiedzę merytoryczną, uzyskaną na studiach pierwszego stopnia – w związku z tym przedmioty kierunkowe ograniczono do minimum, a po dwóch latach w ogóle skreślono

¹² *Ibidem*, s. 140–141.

¹³ J. Wojtycza, *Kształcenie nauczycieli...*, s. 13.

¹⁴ *Ibidem*, s. 13–14.

je z programu studiów¹⁵. Nie było to korzystne, zwłaszcza, że słuchaczami byli ludzie młodzi, bez praktyki w zawodzie nauczyciela. Studia te organizacyjnie włączono do Instytutu Nauk Pedagogicznych i kadra Zakładu Wychowania Obronnego nie miała wpływu na organizację procesu kształcenia¹⁶. Łącznie dwuletnie studia magisterskie na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego ukończyło 277 absolwentów, w tym 63 w trybie dziennym i 214 w trybie zaocznym¹⁷.

W kwietniu 1980 r. kierownikiem Zakładu Wychowania Obronnego mianowany został ppłk dr Stefan Zabdyrski¹⁸. W roku akademickim 1981/1982 uruchomiono studia podyplomowe dla absolwentów kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego. Stwierdzono, że ok. 60% treści programowych uległo zmianie, dlatego na studia rekrutowano absolwentów, którzy ukończyli studia przed kilku laty. W pierwszym roku zrekrutowano ok. 30 słuchaczy. Studia trwały dwa semestry; w ciągu 230 godzin realizowanych było osiem przedmiotów, za podstawową uznano problematykę wynikającą z potrzeb praktyki szkolnej. Najważniejsze miejsce zajmowała dydaktyka przysposobienia obronnego w wymiarze 70 godzin (znaczną część zajęć prowadzono w szkole ćwiczeń), na pozostałe przedmioty przeznaczono po 20–30 godzin zajęć¹⁹.

W styczniu 1982 r. Instytut Nauk Pedagogicznych został rozwiązany, a w jego miejsce powstały samodzielne jednostki – wśród nich Samodzielny Zakład Pedagogiki z Wychowaniem Obronnym²⁰. Jeszcze w październiku tego

¹⁵ Program nauczania przedmiotów specjalizacyjnych obejmował na studiach dwuletnich dziennych 420 godz., a na studiach zaocznych – 60 godz., zob. *Dwuletnie studia magisterskie dzienne dla absolwentów WSN, MNSWiT*, Warszawa 1974, s. 1; W. Kondrat, *Kształcenie nauczycieli przysposobienia obronnego na studiach zaocznych*, [w:] *Studia pedagogiczne w zakresie wychowania obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej...*, op. cit., s. 97–105.

¹⁶ *Dwuletnie studia magisterskie zaoczne dla absolwentów WSN, MNSWiT*, Warszawa 1974, [za:] S. Zabdyrski, op. cit., s. 145, 148.

¹⁷ A. Stegienko, *Materiały i dokumenty*, [w:] *Studia pedagogiczne w zakresie wychowania obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej...*, s. 123.

¹⁸ Stefan Zabdyrski (1931–2012), doktor historii, mianowany docentem w 1984 r., członek Zespołu Wychowania Obronnego Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN oraz komisji programów szkolnych przysposobienia obronnego Instytutu Programów Szkolnych w Warszawie, zob. *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w 40. roku działalności*, op. cit., s. 65.

¹⁹ S. Zabdyrski, J. Ziarkowski, *Studia podyplomowe wychowania obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie*, „Przysposobienie Obronne w Szkole” 1982, nr 2, s. 140–147.

²⁰ Zarządzenie Rektora Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (Nr R-1/82) z dnia 4 stycznia 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych Uczelni; Zarządzenie Dziekana Wydziału Humanistycznego (Nr 2/WH/82) z dnia 5 stycznia 1982 r. w sprawie przyporządkowania personalnego pracowników Instytutu Nauk Pedagogicznych, [w:] *Źródła do dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1982–1996*, cz. 3., oprac. J. Krukowski, Z. Ruta, Kraków 1996, s. 13, 15–16.

samego roku została przywrócona poprzednia nazwa zakładu: Zakład Wychowania Obronnego²¹.

W dniach 14–15 maja 1982 r. ZWO był organizatorem pierwszej konferencji naukowej nt. modyfikacji studiów dla nauczycieli przysposobienia obronnego. W obradach uczestniczyli przedstawiciele Rady Naukowej MON, ministerstw Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz Oświaty i Wychowania, Zespołu Wychowania Obronnego Komisji Nauk Pedagogicznych PAN oraz licznych środowisk naukowych z całego kraju²².

W roku 1982/1983 wprowadzono pięcioletnie magisterskie studia stacjonarne na kierunku wychowanie obronne. Równocześnie były prowadzone studia podyplomowe dwusemestralne (w latach następnych – trzysemestralne) dla nauczycieli wychowania obronnego. W roku 1983/1984 rozpoczęto także pięcioletnie magisterskie studia zaoczne na kierunku wychowanie obronne. Studia te zastąpiły czteroletnie studia na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego²³.

Program studiów na studiach dziennych i zaocznych przewidywał realizację treści zawartych w dwu blokach przedmiotowych: ogólnopedagogicznym i specjalistycznym (kierunkowym). Większość przedmiotów bloku kierunkowego miała charakter praktyczny i metodyczny. Zasadniczą rolę w przygotowaniu studentów do pracy w charakterze nauczycieli przysposobienia obronnego w szkołach ponadpodstawowych przyznano dydaktyce przysposobienia obronnego i praktyce pedagogicznej realizowanej w szkołach. Przygotowano i wydano drukiem szczegółowe programy kształcenia na studiach dziennych i zaocznych²⁴. Łącznie na przedmioty tego bloku przewidziano na studiach dziennych 915, a na studiach zaocznych – 440 godzin²⁵.

²¹ Zarządzenie Rektora Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (Nr R-11/82) z dnia 20 października 1982 r. w sprawie zmiany nazwy Samodzielnego Zakładu Pedagogiki z Wychowaniem Obronnym, [w:] *Źródła do dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1982–1996*, op. cit., Kraków 1996, s. 23.

²² M. Balcerowiak, op. cit., s. 116. Por. *Modyfikacja studiów nauczycieli przysposobienia obronnego. Materiały z I krajowej konferencji naukowej (14–15 maja 1982)*, red. J. Ziarkowski, Kraków 1984.

²³ M. Balcerowiak, op. cit., s. 116–117.

²⁴ *Program kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego. Kierunek studiów – wychowanie obronne (Jednolite studia magisterskie dzienne w Zakładach Wychowania Obronnego w Bydgoszczy i Krakowie)*, red. B. Lewczuk, S. Zabdyński, Warszawa 1985; *Program kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego. Kierunek studiów – wychowanie obronne (Jednolite studia magisterskie zaoczne w Zakładach Wychowania Obronnego w Bydgoszczy i Krakowie)*, red. B. Lewczuk, J. Ignatiuk, Warszawa 1986.

²⁵ *Program kształcenia nauczycieli... (Jednolite studia magisterskie dzienne w Zakładach Wychowania Obronnego w Bydgoszczy i Krakowie)*, 1985, op. cit., s. 7; *Program kształcenia nauczycieli... (Jednolite studia magisterskie zaoczne w Zakładach Wychowania Obronnego w Bydgoszczy i Krakowie)*, 1986, op. cit., s. 5.

Studia podyplomowe wychowania obronnego, trwające trzy semestry, były przeznaczone dla czynnych nauczycieli z wyższym wykształceniem, nauczających przysposobienia obronnego w szkołach ponadpodstawowych, a nieposiadających przygotowania specjalistycznego uzyskanego poprzez ukończenie studiów wyższych na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego lub wychowanie obronne. W wyjątkowych przypadkach mogli być na nie przyjmowani również wykładowcy przedmiotów obronnych studiów wojskowych szkół wyższych. Naboru kandydatów dokonywały zespoły ds. obronnych kuratoriów oświaty i wychowania zgodnie z limitami ustalonymi przez Departament Spraw Obronnych MEN²⁶. Łącznie z seminarium dyplomowym studium podyplomowe obejmowało 560 godzin zajęć²⁷.

W roku 1987 zmieniono nazwę kierunku studiów na „pedagogika w zakresie specjalności wychowanie obronne”²⁸.

W dniach 23–24 września 1988 r. odbyła się konferencja naukowa „Stan i przyszłość kształcenia w zakresie przysposobienia obronnego”, zorganizowana przez ZWO. W konferencji uczestniczyło 120 osób. Wygłoszono sześć referatów w sesji plenarnej, a w sekcjach problemowych przedstawiono 27 referatów, komunikatów i sprawozdań²⁹.

Od września 1989 r. obowiązki kierownika ZWO pełnił płk doc. dr hab. Paweł Tyrała, później prof. dr hab., a od czerwca 1991 r. – ppłk doc. dr hab. Sławomir Mazur, obecnie płk. (r.) prof. dr hab.³⁰.

Z dniem 1 lipca 1991 r. Samodzielny Zakład Wychowania Obronnego³¹ uległ likwidacji, a w jego miejsce został utworzony Zakład Wychowania Obronnego w Katedrze Pedagogiki. Zakład prowadził w tym czasie pięcioletnie studia dzienne i zaoczne na kierunku pedagogika w zakresie specjalności wychowanie obronne. W związku z przeobrażeniami oświatowymi i społeczno-politycznymi w kraju i brakiem unormowań prawnych funkcjonowania w szkołach przedmiotu

²⁶ *Dwuletnie studium podyplomowe wychowania obronnego. Założenia organizacyjne i program nauczania*, oprac. S. Zabdyrski, Kraków 1988, s. 5.

²⁷ *Ibidem*, s. 10.

²⁸ S. Mazur, *Przygotowanie do zawodu nauczycieli PO w krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej*, „Przysposobienie Obronne – Obrona Cywilna w Szkole” 1993, nr 2, s. 114.

²⁹ J. Wojtycza, *Działalność Zakładu Wychowania Obronnego i Katedry Edukacji Obronnej w latach 1974–2007*, „Konspekt” 2007, nr 2, s. 16. Por. R. Wroński, *Ogólnopolska konferencja naukowa na temat „Stan i przyszłość kształcenia w zakresie przysposobienia obronnego” Kraków, WSP, 23–24 września 1988*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” 1990, z. 132, s. 133–142.

³⁰ Archiwum Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie,teczka personalna płka doc. dra hab. Pawła Tyrały.

³¹ Zarządzenie Rektora WSP w Krakowie Nr R-11/91 z 19 VI 1991 r. w sprawie zmian w strukturze organizacyjnej Uczelni, [w:] *Źródła do dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1982–1996*, op. cit., s. 52.

przypodobienie obronne od roku 1991/1992 została wstrzymana rekrutacja na ten kierunek. Ostatni absolwenci opuścili uczelnię w czerwcu 1995 r.³².

Minister Edukacji Narodowej 16 stycznia 1992 r. podjął decyzję o utworzeniu w strukturze WSP w Krakowie Wydziału Pedagogicznego, w skład którego weszła Katedra Pedagogiki, w tym Zakład Wychowania Obronnego. Wydział podjął działalność organizacyjną z dniem 15 kwietnia 1992 r., a dydaktyczną – 1 września 1992 r.³³.

W roku 1993/1994 otwarto trzyletnie zaoczne studia zawodowe na kierunku pedagogika w zakresie specjalności wychowanie obronne. Następnie w lutym 1994 r. zorganizowano 2,5-letnie studia magisterskie w zakresie pedagogiki z wychowaniem obronnym dla oficerów wojska polskiego i straży pożarnej. W pierwszym roku studia na tym kierunku podjęło 30 osób. W czasie kolejnej rekrutacji na początku 1995 r. przyjęto 50 osób. Ponowne otwarcie pięcioletnich studiów dziennych na kierunku pedagogika z wychowaniem obronnym nastąpiło w roku akademickim 1994/1995 (przyjęto 30 kandydatów³⁴). W roku 1997/1998 otwarto dwuletnie magisterskie zaoczne studia uzupełniające.

Od września 1994 r. Zakładem Wychowania Obronnego, a następnie Katedrą Edukacji Obronnej, kierował dr inż. Waldemar Kozaczyński³⁵. W 1995/1996 siedzibą Wydziału Pedagogicznego stał się budynek przy ul. Ingardena 4 w Krakowie, gdzie również znalazł się Zakład Wychowania Obronnego³⁶. Wpłynęło to na znaczną poprawę warunków nauczania.

W roku 1995/1996 zostały utworzone studia podyplomowe „Wychowanie Obronne”, noszące od roku 2001/2002 nazwę „Edukacja dla bezpieczeństwa”. Trwające początkowo trzy semestry (od roku 1999/2000 – dwa semestry), miały na celu przygotowanie czynnych nauczycieli posiadających stopień magistra innych specjalności do prowadzenia wychowania obronnego jako drugiego przedmiotu nauczania. Zajęcia obejmowały początkowo 330 godzin. W pierwszym roku na studia

³² S. Mazur, *op. cit.*, s. 115; *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1982–1996*, red. Z. Ruta, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1996, s. 128–129; J. Wojtycza, *Działalność Zakładu...*, s. 17.

³³ Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej (Nr 1) z 16 I 1992 r. w sprawie zmiany struktury organizacyjnej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, [w:] *Źródła do dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1982–1996*, *op. cit.*, s. 53–54; *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1982–1996*, *op. cit.*, s. 11.

³⁴ *Ibidem*, s. 129–130. W opracowaniu podano rok 1995/1996, natomiast rok 1994/1995 przyjęto za *Sprawozdaniem z działalności Zakładu Wychowania Obronnego Katedry Pedagogiki w roku akademickim 1994/95*.

³⁵ *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1982–1996*, *op. cit.*, s. 131.

³⁶ Decyzja Rektora WSP w Krakowie Nr 1/95 z 25 I 1995 r. w sprawie zagospodarowania budynku przy ul. Ingardena 4 po wykonaniu nadbudowy, [za:] *ibidem*, s. 143.

przyjęto 20 osób. Roczne studia podyplomowe zorganizowano w celu umożliwienia odnowienia, uzupełnienia i rozszerzenia wiedzy nauczycielom prowadzącym przedmiot przysposobienie obronne. Kierownikiem studiów podyplomowych jest dr Ryszard Wroński³⁷.

W dniach 29–30 września obradowała Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Edukacja obronna na przełomie wieków”, zorganizowana w ramach podsumowania badań statutowych prowadzonych pod kierownictwem dr. Ryszarda Wrońskiego. Dorobek konferencji został opublikowany w formie książkowej³⁸.

W roku 1999/2000 wprowadzono pięcioletnie stacjonarne studia magisterskie na kierunku pedagogika z wychowaniem obronnym i wychowaniem fizycznym. W roku 2002/2003 studia zakończyli ostatni absolwenci pięcioletnich studiów stacjonarnych na kierunku pedagogika – specjalność wychowanie obronne (łącznie 309 osób) oraz 2,5-letnich studiów magisterskich dla absolwentów wyższych szkół oficerskich (łącznie 177 osób)³⁹.

Działalność Katedry Edukacji Obronnej (2000–2007)

Z dniem 1 września 2000 r. dotychczasowa Katedra Pedagogiki została przekształcona w Instytut Nauk o Wychowaniu, a Zakład Wychowania Obronnego – wchodzącą w jego skład Katedrę Edukacji Obronnej⁴⁰.

Od grudnia 2001 r. funkcję kierownika Katedry Edukacji Obronnej pełnił dr hab. Zbigniew Kwiasowski, prof. AP. W 2002/2003 pracę w Katedrze Edukacji Obronnej podjął dr hab. (później prof. zw.) Stanisław Sterkowicz (1951–2018), prof. AWF w Krakowie. W tym czasie na kierunku studiowało 218 studentów stacjonarnych, 107 studentów zaocznych studiów magisterskich, 140 studentów zaocznych studiów zawodowych (licencjackich) i 35 słuchaczy studium podyplomowego⁴¹. Z dniem 2 listopada 2003 r. Rektor Akademii Pedagogicznej⁴² powierzył

³⁷ R. Wroński, *Studia podyplomowe: wychowanie obronne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie*, „Przysposobienie Obronne – Obrona Cywilna w Szkole” 1997, nr 2, s. 107–108. Por. A. Wieczorek, *Reminiscencje ze Studiów Podyplomowych „Wychowanie Obronne” w Krakowie*, „Przysposobienie Obronne – Obrona Cywilna w Szkole” 1998, nr 3, s. 177–178.

³⁸ *Edukacja obronna młodzieży na przełomie wieków. Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej w ramach badań statutowych w WSP w Krakowie w dniach 29–30 września 1998 roku*, red. R. Stepien, R. Wroński, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1999. Zob. R. Wroński, *Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Edukacja obronna młodzieży na przełomie wieków”*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” 1999, z. 200, s. 153–155.

³⁹ J. Wojtycza, *Działalność Zakładu...*, s. 17.

⁴⁰ Idem, *Kształcenie nauczycieli...*, s. 22.

⁴¹ Dane uzyskane z Dziekanatu Wydziału Pedagogicznego Akademii Pedagogicznej w Krakowie. Stan na 16 października 2003 r.

⁴² Nazwa WSP została 1 października 1999 r. zmieniona na „Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie”.

Katedrze Edukacji Obronnej prowadzenie szkolenia studentów w zakresie przysposobienia obronnego.

W dniu 27 listopada 2003 r. odbyła się uroczysta sesja naukowa z okazji 30-lecia kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego w Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, a w dniach 17 i 18 listopada 2005 r. – zorganizowana przez Katedrę V Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Kształcenie nauczycieli przysposobienia obronnego w polskich uczelniach – stan obecny i perspektywy”, której dorobek został opublikowany w formie książki⁴³.

Z dniem 1 września 2005 r. Katedra stała się samodzielną jednostką organizacyjną Wydziału Pedagogicznego składającą się z dwóch zakładów: Zakładu Wychowania Obronnego kierowanego przez dr. hab. Tomasza Biedronia, prof. AP, oraz Zakładu Bezpieczeństwa Narodowego kierowanego przez dr. hab. Bogdana Tarsiuka, prof. AP.

W roku akademickim 2006/2007 powołano do życia studia podyplomowe „Bezpieczeństwo Publiczne i Zarządzanie Kryzysowe”, kierowane przez dr. Janusza Wojtyczę⁴⁴ (obecnie dr hab., prof. KAAFM).

Podsumowanie

Na przestrzeni ponad trzydziestolecia kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej (Akademii Pedagogicznej) im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie nastąpiły znaczne zmiany w formach tego kształcenia. Rozwinął się samodzielny kierunek studiów, przygotowujący nauczycieli do prowadzenia zajęć w tym zakresie na studiach stacjonarnych, zaocznych i podyplomowych. Zmiany te były wynikiem ewolucji systemu szkolnego, a potem także przemian społeczno-politycznych w kraju. Absolwenci kierunku, których łączna liczba znacznie przekroczyła dwa tysiące, zasilili kadry resortu oświaty, obejmując nie tylko stanowiska nauczycieli przysposobienia obronnego, ale często także dyrektorów szkół. Inni podjęli pracę w służbach mundurowych. Wreszcie liczna grupa absolwentów studiów zaocznych i podyplomowych uzyskała dodatkowe kwalifikacje i poszerzyła swoją wiedzę. Proces doskonalenia form i metod kształcenia trwa nadal, co świadczy o żywotności kierunku i o tym, że jego absolwenci są nadal potrzebni i oczekiwani w szkołach i instytucjach związanych z obronnością państwa. Potwierdza to co roku liczba kandydatów i studentów.

Równolegle do rozwoju studiów następował rozwój jednostki prowadzącej kierunek. Z powołanego w 1974 r. zakładu powstała Katedra Edukacji Obronnej, zatrudniająca pięciu samodzielnych pracowników nauki. Ponadto pracownikami

⁴³ *Kształcenie nauczycieli przysposobienia obronnego w polskich uczelniach. Stan obecny i perspektywy*, red. Z. Kwiasowski, Wydawnictwo Naukowe UP, Kraków 2007.

⁴⁴ J. Wojtycza, *Działalność Zakładu...*, s. 17–18.

Zakładu Wychowania Obronnego byli późniejsi profesorowie: prof. dr hab. Sławomir M. Mazur, prof. dr hab. Bronisław Siemieniecki, prof. dr hab. Marian Śnieżyński i prof. dr hab. Paweł Tyrała (1940–2013). Dorobek naukowy Zakładu Wychowania Obronnego, obok podobnego zakładu w strukturze Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, w kolejnych latach stał się bazą do powstania dyscypliny nauk o bezpieczeństwie⁴⁵.

Bibliografia

- Archiwum Akademii Pedagogicznej w Krakowie,teczka personalna płka doc. dra hab. Pawła Tyrały.
- Dwuletnie studia magisterskie dzienne dla absolwentów WSN, MNSWiT, Warszawa 1974.*
- Dwuletnie studia magisterskie zaoczne dla absolwentów WSN, MNSWiT, Warszawa 1974.*
- Dwuletnie studium podyplomowe wychowania obronnego. Założenia organizacyjne i program nauczania*, oprac. S. Zabdyrski, Kraków 1988.
- Edukacja obronna młodzieży na przełomie wieków. Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej w ramach badań statutowych w WSP w Krakowie w dniach 29–30 września 1998 roku*, red. R. Stępień, R. Wroński, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1999.
- Kształcenie nauczycieli przysposobienia obronnego w polskich uczelniach. Stan obecny i perspektywy*, red. Z. Kwiasowski, Wydawnictwo Naukowe UP, Kraków 2007.
- Mazur S., *Przygotowanie do zawodu nauczycieli PO w krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej*, „Przysposobienie Obronne – Obrona Cywilna w Szkole” 1993, nr 2, s. 112–115.
- Modyfikacja studiów nauczycieli przysposobienia obronnego. Materiały z I krajowej konferencji naukowej (14–15 maja 1982)*, red. J. Ziarkowski, Kraków 1984.
- Program kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego. Kierunek studiów – wychowanie obronne (Jednolite studia magisterskie dzienne w Zakładach Wychowania Obronnego w Bydgoszczy i Krakowie)*, red. B. Lewczuk, S. Zabdyrski, Warszawa 1985.
- Program kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego. Kierunek studiów – wychowanie obronne (Jednolite studia magisterskie zaoczne w Zakładach Wychowania Obronnego w Bydgoszczy i Krakowie)*, red. B. Lewczuk, J. Ignatiuk, Warszawa 1986.
- Program nauczania. Przedmioty z zakresu wychowania obronnego. Kierunek: pedagogika. Specjalność: pedagogika w zakresie wychowania obronnego. Jednolite studia magisterskie dzienne*, MNSWiT, Warszawa 1974.
- Sprawozdanie z działalności Zakładu Wychowania Obronnego Katedry Pedagogiki w roku akademickim 1994/95.*
- Studia pedagogiczne w zakresie wychowania obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie w latach 1973–1985*, red. S. Zabdyrski, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków 1987.
- Wieczorek A., *Reminiscencje ze Studiów Podyplomowych „Wychowanie Obronne” w Krakowie*, „Przysposobienie Obronne – Obrona Cywilna w Szkole” 1998, nr 3, s. 177–178.

⁴⁵ Formalnie dyscyplina została wydzielona w ramach dziedziny nauk społecznych Uchwałą Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 28 stycznia 2011 r. zmieniającą uchwałę w sprawie określenia dziedzin nauki i dziedzin sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych, M.P. z 2011 r., nr 14, poz. 149.

- Wojtycza J., *Działalność Zakładu Wychowania Obronnego i Katedry Edukacji Obronnej w latach 1974–2007*, „Konspekt” 2007, nr 2, s. 14–18.
- Wojtycza J., *Kształcenie nauczycieli przysposobienia obronnego w krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej i Akademii Pedagogicznej*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis” 2005, vol. 24: „Studia ad Educationem Defensoriam Pertinentia I”, s. 9–24.
- Wroński R., *Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Edukacja obronna młodzieży na przełomie wieków”*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” 1999, z. 200, s. 153–155.
- Wroński R., *Ogólnopolska konferencja naukowa na temat „Stan i przyszłość kształcenia w zakresie przysposobienia obronnego”* Kraków, WSP, 23–24 września 1988, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” 1990, z. 132, s. 133–142.
- Wroński R., *Studia podyplomowe: wychowanie obronne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie*, „Przysposobienie Obronne – Obrona Cywilna w Szkole” 1997, nr 2, s. 107–110.
- Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w 40. roku działalności*, oprac. F. Kiryk, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1986.
- Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1946–1981*, red. Z. Ruta, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1981.
- Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1982–1996*, red. Z. Ruta, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1996.
- Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie w latach 1961–1971. Główne kierunki działalności dydaktycznej i naukowej*, red. Z. Tabaka, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie, Kraków 1973.
- Zabdyński S., *Powstanie i rozwój studiów nauczycielskich przysposobienia obronnego*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1988.
- Zabdyński S., Ziarkowski J., *Studia podyplomowe wychowania obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie*, „Przysposobienie Obronne w Szkole” 1982, nr 2, s. 140–147.
- Źródła do dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (1946–1981)*, cz. 1, oprac. Z. Ruta, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1982.
- Źródła do dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1982–1996*, cz. 3, oprac. J. Krukowski, Z. Ruta, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1996.

U źródeł dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Kształcenie nauczycieli przysposobienia obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej (Akademii Pedagogicznej) im. Komisji Edukacji Narodowej Krakowie w latach 1973–2007 Streszczenie

Artykuł prezentuje powstanie i rozwój Zakładu Wychowania Obronnego Wyższej Szkoły Pedagogicznej (od 1999 r. – Akademii Pedagogicznej) im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, którego działalność naukowa przyczyniła się do powstania dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Zakład powstał w 1973 r. i wchodził w skład Instytutu Nauk Pedagogicznych WSP. Działalność zakończył w 2000 r., w momencie przekształcenia w Katedrę Edukacji Obronnej. Wykształcił liczne grono absolwentów i obok podobnego zakładu w strukturze Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy rozwijał badania naukowe w obszarze nauk o bezpieczeństwie. W składzie kadry Zakładu pracowali późniejsi profesorowie: prof. dr hab. Sławomir M. Mazur, prof. dr hab. Bronisław Siemieniecki, prof. dr hab. Marian Śnieżyński i prof. dr hab. Paweł Tyrała (1940–2013).

Słowa kluczowe: nauki o bezpieczeństwie, kształcenie studentów, Zakład Wychowania Obronnego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie

Tracing back the roots of security studies: the education of civil defence course teachers at the National Higher Teacher Training College (Pedagogical University) of Krakow in the years 1973–2007

Abstract

The article presents the establishment and development of the Department of Defense Education of the National Higher Teacher Training College (from 1999 on: Pedagogical University) in Krakow, whose scientific activity contributed to the creation of the discipline of security studies. The department was established in 1973 as part of the Institute of Pedagogical Sciences of the National Higher Teacher Training College of National Education in Krakow, and ended its activity in 2000, when it was transformed into the Department of Defense Education. It educated a large group of graduates and, along with a similar institution in the structure of the Pedagogical University in Bydgoszcz, developed scientific research in the field of security studies. The staff of the Department included later professors: PhD, DSc. ProfTit. Sławomir M. Mazur, PhD, DSc. ProfTit. Bronisław Siemieniecki, PhD, DSc. ProfTit. Marian Śnieżyński and PhD, DSc. ProfTit. Paweł Tyrała (1940–2013).

Keywords: security studies, student education, Department of Defense Education, Pedagogical University in Krakow

